

DE OPTIMO REIPUBLICAE
STATU DEQUE
nova insula Utopia libellus vere aureus,
nec minus salutaris quam festivus,
clarissimi disertissimique viri THOMAE MORI
inclutae civitatis Londinensis civis
et Vicecomitis.

ERASMUS ROTERODAMUS
IOANNI FROBENIO
COMPATRI SUO CARISSIMO S. D.

Cum antehac omnia Mori mei mihi supra modum semper placuerint, tamen ipse meo iudicio non nihil diffidebam, ob artissimam inter nos amicitiam. Ceterum ubi video doctos uno ore omnes meo subscribere suffragio, ac vehementius etiam divinum hominis ingenium suspicere, non quod plus ament, sed quod plus cernant, serio plaudo meae sententiae nec verebor posthac quod sentio palam eloqui.

Quid tandem non praestitisset admirabilis ista naturae felicitas, si hoc ingenium instituisset Italia? Si totum Musarum sacris vacaret, si ad iustam frugem ac velut autumnum suum maturuisset? Epigrammata lusit adolescens admodum, ac pleraque puer. Britanniam suam numquam egressus est, nisi semel atque iterum principis sui nomine legatione fungens apud Flandros. Praeter rem uxoriam, praeter curas domesticas, praeter publici muneris functionem, et causarum undas, tot tantisque regni negotiis distrahitur ut mireris esse otium vel cogitandi de libris.

Proinde misimus ad te progymnasmata illius et Utopiam, ut (si videtur) tuis excusa typis orbi posteritatis commendentur, quando ea est tuae officinae auctoritas, ut liber vel hoc nomine placeat eruditus, si cognitum sit

This Latin text corresponds to pages 145 ff. of *The Essential Works of Thomas More* (Yale UP 2019). Edited by Mary Taneyhill, William Farris, and Jacquelyn Lee © CTMS 2019.

e Frobenianis aedibus prodisse.

Bene vale cum optimo socero, coniuge suavissima, ac mellitissimis liberis. Erasmus filiolum mihi tecum communem, inter litteras natum, fac optimis litteris instituendum cures.

25 Lovanii. VIII Kal. Septemb. An. M.D.XVII.

GUILLIELMUS BUDAEUS
THOMAE LUPSETO ANGLO S.

Gratiam sane ingentem a nobis iniisti Lupsete adulescentum doctissime, qui me porrecta mihi UTOPIA THOMAE MORI, ad iucundissimae simul et usui futurae lectionis intentionem avertisti. Nam cum a me dudum precibus id contendisses, id quod meapte ipse sponte magnopere exoptaturus eram, ut THOMAE LINACRI medici utraque lingua praestantissimi libros sex de sanitate tuenda legerem, quos ille ex Galeni monumentis latinitate nuper ita donavit, vel quibus ipse potius latinitatem, ut si omnia eius auctoris opera (quae ego instar omnis medicinae esse puto) latina tandem fiant, non magnopere tum medicorum schola Graecae linguae cognitionem desideratura videatur.

Eum librum ex schedis LINACRI tumultuaria lectione ita percurri (quarum mihi usum tantisper a te indultum summi loco beneficii duco)

ut ea lectione multum me profecisse existimem, sed ex libri editione, quae nunc a te sedulo procuratur in officinis huius urbis, ego maiorem etiam profectum mihi spondeam. Hoc nomine cum me tibi obstrictum esse satis crederem, ecce tu mihi velut prioris beneficii vel appendicem vel auctarium UTOPIAM illam MORI donasti, hominis in primis acris, ingenioque amoeno, et in rerum humanarum aestimatione veteratoris.

Eum librum cum ruri in manibus cursitando, satagendo, operis imperitando haberem (partim enim nosti, partim audisti villaticis me negotiis alterum iam hunc annum multum operae impendisse) usque adeo eius lectione affectus sum cognitis et perpensis Utopianorum moribus et institutis ut paene rei familiaris procuracionem intermiserim, atque etiam abiecerim, cum nugae esse viderem artem omnem industriamque oeconomicam, omnemque omnino curam census ampliaticem.

Qua tamen ipsa omne genus mortalium velut oestro quodam intestino et congenito exagitari nemo est qui non videat et intelligat. Ut legitimarum prope dixerim et civilium artium ac disciplinarum eum esse scopum fateri necesse sit, ut tam livida quam accurata sollertia alter ab altero, qui cum civilitatis ius ei et interdum gentilitatis intercedit, quippiam semper abducat, abstrahat, abradat, abiuret, exprimat, extundat, exculpat, extorqueat, excutiat, excudat, subducat, suffuretur, supplet, involat, legibusque partim coniventibus, partim auctoribus auferat et intervertat.

Id adeo magis in eis gentibus apud quas iura, quae civilia et pontificia vocantur, amplius in utroque foro valent. Quorum moribus et institutis eam invaluisse opinionem nemo non videt, ut homines cautionum prudentes, vel captionum potius, et inconsultorum civium aucupes, et formularum, id est excipularum opifices, ac pactilis iuris callentissimi, et litium concinnatores iurisque controversi, perversi, inversi, consulti, antistites esse iustitiae aequitatisque existimentur, solique

digni qui de aequo bonoque responsent, atque etiam (quod maius est multo) qui cum imperio ac potestate statuunt, quid unum quemque habere, quid non habere, quatenus quamdiuque liceat. Alucinantis id utique sensus communis iudicio.

Quippe cum plerique hominum crassis ignorantiae lemis caecutientes, tam acquissimam fere causam unum quemque putemus habere quam maxime ius postulat, aut iure subnixus est. Cum si ad veritatis normam et ad simplicitatis Evangelicae praescriptum exigere iura velimus, nemo sit tam stupidus quin intelligat, nemo tam vecors quin fateatur si urgeas, tam ius et fas hodie ac iamdiu in sanctionibus pontificiis, et ius atque aequum in legibus civilibus et principum placitis dissidere, quam CHRISTI rerum humanarum conditoris instituta eiusque discipulorum ritus, ab eorum decretis et placitis qui Croesi et Midae acervos bonorum finem esse putant et felicitatis cumulum. Adeo si iustitiam finire nunc velis quomodo priscis auctoribus placuit, quae ius suum unicuique tribuat, vel nullibi eam in publico invenias, vel (si dicere id mihi permittam) culinariam quandam dispensatricem esse ut fateamur necesse sit. Sive nunc imperitantium mores spectes, sive civium inter se et popularium affectus.

Nisi vero a germana mundique aequali iustitia (quod ius naturale vocant) manasse ius id contenderint, ut quo quisque plus polleat, eo etiam plus habeat, quo autem plus habeat, eo plus eminere inter cives debeat. Quo fit ut iam iure gentium receptum esse videamus, ut qui nec arte nec industria memorabili iuvare cives suos et populares possunt, si modo pactiles illos nexus et contractiles nodos teneant, quibus hominum patrimonia obstringuntur, (quosque vulgus ignarum, hominesque litteris humanioribus dediti ac procul foro animi causa aut veritatis indagandae ergo agentes, partim Gordii vincula esse ducunt, partim circulatoria,

nec magnopere miranda) ei millenorum civium censum et saepe singularum civitatum aut etiam amplio-rem habeant, eidemque tum locupletes, tum frugi homines, tum magnifici conquisitores honorifice vocitentur.

Quippe eis saeculis, eis institutis, eis moribus, in eis gentibus quae id ius esse statuerunt, ut tam summa fide atque auctoritate quisque sit quam maximis opibus Penates suos architectatus est ipse haeresque eius. Idque eo magis atque magis, quo eorum adnepotes horumque rursus abnepotes patrimonia a maioribus parta luculentis certatim accessionibus cumulaverint, id est quo longius latiusque confines, affines, cognatos, consanguineosque summoverint.

At vero CHRISTUS possessionum conditor et moderator, Pythagoricam communionem et caritatem inter asseclas suos relictam, luculento sanxit exemplo, damnato capitis Anania ob temeratam communionis legem. Quo certe instituto CHRISTUS omne iuris istius civilis pontificiique adeo recentioris argumentosa volumina, inter suos quidem abrogasse mihi videtur. Quod ipsum ius hodie arcem tenere prudentiae videmus, ac fata nostra regere.

UTOPIA vero insula quam etiam UDEPOTIAM appellari audio, mirifica utique sorte (si credimus) Christianos vero ritus ac germanam ipsam sapientiam publice privatimque hausisse perhibetur, intemeratamque ad hunc usque diem servasse, utpote quae tria divina instituta, hoc est bonorum malorumque inter cives aequalitatem, seu malis civilitatem numeris omnibus suis absolutam, et pacis ac tranquillitatis amorem constantem ac pertinacem, et auri argentique contemptum consertis (ut aiunt) manibus retinet, tria (ut ita loquar) everricula omnium fraudum, imposturarum, circumscriptionum, versutiarum, et planicarum improbitatum.

Superi suo numine facerent ut haec tria UTOPIANAE legis capita trabalibus clavis firmatae ac statae persuasionis in sensibus omnium mortalium figerentur,

protinus superbiam, cupiditatem, contentionem vesanam, atque alia pene omnia vulnifica Stygii adversarii tela concidere languereque videres, iurisque illam voluminum vim immensam, tot eximia solidaque ingenia ad libitinam usque detinentia, ut cassa et vacantia teredinibus permitti, aut involucris officinarum dicari.

Proh divi immortales quaenam Utopianorum sanctitas eam divinitus beatitudinem emereri potuit, ut avaritia et cupiditas in eam unam insulamirumpere, aut irreperere tot saeculis non potuerint, nec inde iustitiam cum pudore protervitate sua impudentiaque explodere et exigere.

Deus nunc optimus maximus tam benigne cum eis provinciis egisset, quae ab eius sacratissimo nomine cognomentum retinent et amplectuntur: certe avaritia tot mentes alioquin egregias arduasque depravans et pessum dans, semel hinc facesseret, et aureum saeculum Saturniumque rediret. Hic enimvero periculum esse quispiam autumarit ne forte Aratus et poetae prisci opinione falsi fuerint, qui Iustitiam e terris decedentem in signifero circulo collocaverunt. Restitisse enim eam in Utopia insula necesse est, si Hythlodaeo credimus, necdum in caelum pervenisse.

Verum ego Utopiam extra mundi cogniti fines sitam esse percunctando comperi, insulam nimirum fortunatam, Elysiis fortasse campis proximam, (nam Hythlodaeus nondum situm eius finibus certis tradidit ut Morus ipse testatur) multas quidem ipsam in urbes distractam, sed unam in civitatem coeuntes aut conspirantes, nomine Hagnopolin, suis utique ritibus bonisque acquiescentem, innocentia beatam, caelestem quodam modo vitam agentem, ut infra caelum, sic supra mundi huius cogniti colluvionem. Quae in tot mortalium studiis ut acribus et incitatis, sic inanibus et irritis turbide et aestuose in praecipitium rapitur.

Eius igitur insulae cognitionem THOMAE MORO debemus, qui beatae vitae exemplar, ac vivendi praescriptum aetate nostra promulgavit, ab Hythlodaeo, ut ipse tradit, inventum, cui omnia fert accepta. Qui ut

Utopianis civitatem architectatus sit, ritusque illis et instituta condiderit, id est beatae vitae argumentum nobis inde mutuatus sit, et importarit, MORUS certe insulam et sancta instituta stilo orationeque illustravit, ac civitatem ipsam Hagnopolitanorum ad normam regulamque expolivit, omniaque ea addidit, unde operi magnifico decor venustasque accedit, et auctoritas. Etiam si in ea opera navanda sibi tantum partes structoris vendicavit.

Videlicet religio fuit maiores sibi partes in eo opere sumere, ne Hythlodæus iure queri posset gloriam sibi a MORO præceptam, præfloratamque relinqui, si quando suos ipse labores litteris mandare constituisset. *ἐνλαβουμένου δῆθεν αὐτοῦ, μὴ ὑθλόδαιος αὐτος ὁ τῆ ὀυδεποτίαγε νήσῳ ἐμφιλοχωρῶν ἐπιφανείς ποτε δυσχεράνειε καὶ βαρύνοιτο τάτην ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ τοῦγε ἐγκαταλιπόντος αὐτῷ προαπηνητισμένον τὸ κλέος τοῦ εὐρέματος τοῦτου. οὕτω γὰρ πεπεῖσθαι, πρὸς ἀνδρῶν ἐστὶν ἀγαθῶντε καὶ σοθῶν.*

MORO autem homini per se gravi, et auctoritate magna subnixo, fidem plane ut habeam, efficit Petri Aegidii Hantuerpiensis testimonium, quem virum numquam coram a me cognitum (mitto nunc doctrinae

morumque commendationem) eo nomine amo quod ERASMI clarissimi viri ac de litteris sacris, profanis, omneque genus meritissimi, amicus est iuratissimus, quicum etiam ipso iamdiu societatem amicorum contraxi litteris ultro citroque obsignatis.

Vale Lupsete mi dilectissime, et LINACRUM Britannici nominis columen (quod quidem ad litteras bonas attinet) non magis iam vestrum (ut spero) quam nostrum verbis meis saluta, vel coram vel epistola internuntia, idque primo quoque tempore. Is enim unus est paucorum, quibus me perlubens approbarim si possim, cum et ipse coram hic agens mihi se summe, Ioannique Ruellio amico meo, studiorumque conscio probaverit, et eius excellentem doctrinam, exactamque diligentiam in primis suspiciam, aemularique contendam.

Velim etiam ut MORO salutem unam et alteram mandato meo vel mittas ut dixi, vel dicas. Quem virum in Minervae sacratius album iamdiu opinione mea, sermoneque meo relatum, de Utopia novi orbis insula summe et amo, et veneror. Eius enim historiae aetas nostra, posteræque aetates habebunt velut elegantium, utiliumque institutorum seminarium, unde translaticios mores in suam quisque civitatem importent et accommodent. Vale,

Parisiis pridie Cal. August.

HEXASTICHON
ANEMOLII POETAE LAUREATI,
HYTHLODAEI EX SORORE NEPOTIS
IN UTOPIAM INSULAM

Utopia priscis dicta, ob infrequentiam,
Nunc civitatis aemula Platonicae,
Fortasse victrix, (nam quod illa litteris
Delineavit, hoc ego una praestiti,
Viris et opibus, optimisque legibus)
Eutopia merito sum vocanda nomine.

CLARISSIMO D.
HIERONYMO BUSLIDIO
PRAEPOSITO ARIENSI,
CATHOLICI REGIS
CAROLI A CONSILIIS,
PETRUS AEGIDIUS ANTUERPIENSIS S. D.

Superioribus hisce diebus ornatissime Buslidi, misit ad me THOMAS ille MORUS, te quoque teste, cui notissimus est, eximium huius aetatis nostrae decus, Utopiam insulam, paucis adhuc mortalibus cognitam, sed dignam in primis, quam ut plusquam Platoniam omnes velint cognoscere, praesertim ab homine facundissimo sic expressam, sic depictam, sic oculis subiectam, ut quoties lego, aliquanto plus mihi videre videar, quam cum ipsum Raphaelem Hythlodaeum (nam ei sermoni aequae interfui ac MORUS ipse) sua verba sonantem audirem.

Etiam si vir ille haud vulgari praeditus eloquentia sic rem exponeret, ut facile appareret eum non ea referre, quae narrantibus aliis didicisset, sed quae comminus hausisset oculis, et in quibus non exiguum tempus esset versatus, homo mea quidem sententia, regionum, hominum, et rerum experientia vel ipso Ulysse superior, et qualem octingentis hisce annis nusquam arbitrer natum, ad quem collatus Vespucius nihil vidisse putetur. Iam praeterquam quod visa quam audita narramus efficacius,

aderat homini peculiaris quaedam ad explicandas res dexteritas.

At tamen eadem haec quoties MORI penicillo depicta contempler, sic afficior, ut mihi videar nonnumquam in ipsa versari Utopia. Et hercule crediderim Raphaelem ipsum minus in ea insula vidisse per omne quinquennium quod illic egit, quam in MORI descriptione videre liceat. Tantum hic occurrit undique miraculorum, ut ambigam quid primum, aut potissimum admirer, felicissimae memoriae fidem, quae tot res auditas dumtaxat paene ad verbum reddere potuerit, an prudentiam, qui vulgo ignotissimos fontes, unde omnia reipublicae vel oriuntur mala, vel oriri possent bona, sic animadvertit, an orationis vim ac facultatem, qua tanta sermonis latini puritate, tantis dicendi nervis, tot res complexus est, praesertim unus in tot publica simul et domestica negotia distractus. Verum haec omnia tu minus admiraris doctissime Buslidi, qui familiari etiam consuetudine penitus habes cognitum, homine maius ac prope divinum hominis ingenium.

In ceteris igitur nihil est, quod illius scriptis queam adicere. Tantum tetrastichum vernacula Utopiensium lingua scriptum, quod a MORI discessu, forte mihi ostendit Hythlodaeus apponendum curavi, praefixo eiusdem gentis alphabeto, tum adiectis ad margines aliquot annotatiunculis.

Nam quod de insulae situ laborat MORUS, ne id quidem omnino tacuit Raphael, quamquam paucis admodum, ac velut obiter attigit, velut hoc alii servans loco. Atque id sane nescio quo modo casus quidam malus utrique nostrum invidit. Siquidem cum ea loqueretur Raphael, adierat MORUM e famulis quispiam, qui illi nescio quid diceret in aurem, ac mihi quidem tanto attentius auscultanti, comitum quispiam, clarius, ob frigus opinor, navigatione collectum, tussiens, dicentis voces aliquot interceptit. Verum non conquiescam, donec hanc quoque partem ad plenum cognovero, adeo ut non solum situm insulae, sed ipsam etiam poli sublationem sim tibi ad unguem redditurus, si modo incolumis est noster Hythlodaeus.

Nam varius de homine rumor adfertur,

alii affirmant perisse in itinere, rursus alii reversum in patriam, sed partim suorum mores non ferentem, partim Utopiae desiderio sollicitatum, eo remigrasse.

Nam quod huius insulae nomen nusquam apud Cosmographos reperiatur, pulchre dissolvit Hythlodaeus ipse. Si quidem fieri potuit, inquit, ut nomen quo veteres sint usi, postea sit commutatum, aut etiam illos haec fugerit insula, quando et hodie complures oriuntur terrae, priscis illis Geographis intactae. Quamquam quorsum attinet hic argumentis astruere fidem, cum MORUS ille sit autor?

Ceterum quod is ambigit de editione, equidem laudo et agnosco viri modestiam. At mihi visum est opus modis omnibus indignum quod diu premeretur, et cum primis dignum, quod exeat in manus hominum, idque tuo potissimum nomine commendatum orbi, vel quod MORI dotes tibi praecipue sint perspectae, vel quod nemo magis idoneus, qui rectis consiliis iuvet rempublicam, in qua iam annis compluribus, summa cum laude versaris, tum prudentiae, tum integritatis. Bene Vale studiorum Maecenas, et huius saeculi decus.

Antuerpiae An. M.D.XVI. Cal. Novemb

THOMAS MORUS
PETRO AEGIDIO S. D.

Pudet me propemodum, carissime Petre Aegidi, libellum hunc, de Utopiana republica, post annum ferme ad te mittere, quem te non dubito intra sesquimensem exspectasse. Quippe quum scires mihi demptum in hoc opere inveniendi laborem, neque de dispositione quicquam fuisse cogitandum, cui tantum erant ea recitanda, quae tecum una pariter audivi narrantem Raphaellem. Quare nec erat quod in eloquendo laboraretur, quando nec illius sermo potuit exquisitus esse, quum esset primum subitarius atque extemporales, deinde hominis, ut scis, non perinde Latine docti quam Graece, et mea oratio quanto accederet propius ad illius neglectam simplicitatem, tanto futura sit propior veritati, cui hac in re soli curam et debeo et habeo.

Fateor mi Petre, mihi adeo multum laboris his rebus paratis detractum, ut paene nihil fuerit relictum. Alioquin huius rei vel excogitatio, vel oeconomia, potuisset ab ingenio neque infimo neque prorsus indocto postulare tum temporis non nihil tum studii. Quod si exigeretur, ut diserte etiam res, non tantum vere, scriberetur, id vero a me praestari nullo tempore, nullo studio potuisset. Nunc vero quum ablatis curis his, in quibus tantum fuit sudoris exhauriendum, restiterit tantum hoc, uti sic simpliciter scriberentur audita, nihil erat negotii.

Sed huic tamen tam nihilo negotii peragendo, cetera negotia mea minus fere quam nihil temporis reliquerunt. Dum causas forenses assidue alias ago, alias audio, alias arbiter finio, alias iudex dirimo; dum hic officii causa visitur, ille negotii;

dum foris totum ferme diem aliis impartior, reliquum meis; relinquo mihi, hoc est litteris, nihil.

Nempe reverso domum, cum uxore fabulandum est, garriendum cum liberis, colloquendum cum ministris. Quae ego omnia inter negotia numero, quando fieri necesse est (necesse est autem, nisi velis esse domi tuae peregrinus) et danda omnino opera est, ut quos vitae tuae comites aut natura providit, aut fecit casus, aut ipse delegisti, his ut te quam iucundissimum compares, modo ut ne comitate corrumpas, aut indulgentia ex ministris dominos reddas. Inter haec quae dixi elabitur dies, mensis, annus.

Quando ergo scribimus? Nec interim de somno quicquam sum locutus, ut nec de cibo quidem, qui multis non minus absomit temporis quam somnus ipse, qui vitae absomit ferme dimidium. At mihi hoc solum temporis acquirō, quod somno ciboque suffuror, quod quoniam parcum est, lente, quia tamen aliquid, aliquando perfeci, atque ad te, mi Petre, transmisi Utopiam, ut legeres, et si quid effugisset nos, uti tu admoneres. Quamquam enim non hac parte penitus diffido mihi (qui utinam sic ingenio atque doctrina aliquid essem, ut memoria non usquequaque destituor) non usque adeo tamen confido, ut credam nihil mihi potuisse excidere.

Nam et Ioannes Clemens, puer meus, qui adfuit, ut scis, una, ut quem a nullo patior sermone abesse in quo aliquid esse fructus potest, quoniam ab hac herba, quae et Latinis litteris et Graecis coepit evirescere, egregiam aliquando frugem spero, in magnam me coniecit dubitationem. Siquidem quum, quantum ego recordor, Hythlodaeus narraverit Amauroticum illum pontem, quo fluvius Anydrus insternitur, quingentos habere passus in longum, Ioannes meus ait detrahendos esse ducentos: latitudinem fluminis haud supra trecentos ibi continere. Ego te rogo rem ut revoces in memoriam. Nam si tu cum illo sentis, ego quoque assentiar

et me lapsum credam. Sin ipse non recolis, scribam ut feci quod ipse recordari videor mihi. Nam ut maxime curabo ne quid sit in libro falsi, ita si quid sit in ambiguo, potius mendacium dicam quam mentiar, quod malim bonus esse quam prudens.¹

Quamquam facile fuerit huic mederi morbo, si ex Raphaelē ipso aut praesens scisciteris, aut per litteras, quod necesse est facias vel ob alium scrupulum, qui nobis incidit, nescio mea ne culpa magis, an tua, an Raphaelis ipsius. Nam neque nobis in mentem venit quaerere, neque illi dicere, qua in parte novi illius orbis Utopia sita sit. Quod non fuisse praetermissum sic vellem profecto mediocri pecunia mea redemptum, vel quod suppedet me nescire, quo in mari sit insula de qua tam multa recenseam, vel quod sunt apud nos unus et alter, sed unus maxime, vir pius et professione theologus, qui miro flagrat desiderio adeundae Utopiae, non inani et curiosa libidine collustrandi nova, sed uti religionem nostram, feliciter ibi coeptam, foveat atque adaugeat. Quod quo faciat rite, decrevit ante curare ut mittatur a Pontifice, atque adeo ut creetur Utopiensibus Episcopus, nihil eo scrupulo retardatus, quod hoc antistitium sit illi precibus impetrandum. Quippe sanctum ducit ambitum, quem non honoris aut quaestus ratio, sed pietatis respectus pepererit.²

Quamobrem te oro, mi Petre, uti aut praesens, si potes commode, aut absens per epistolam, compelles Hythlodaeum atque efficias, ne quicquam huic operi meo aut insit falsi aut veri desideretur. Atque haud scio an praestet ipsum ei librum ostendi. Nam neque alius aeque sufficit, si quid est erratum corrigere, neque is ipse aliter hoc praestare potest, quam si quae sunt a me scripta perlegerit. Ad haec: fiet ut hoc pacto intellegas, accipiatne libenter, an gravatim ferat, hoc operis a me conscribi. Nempe si suos labores decrevit ipse mandare litteris,

¹ These footnotes give the side-glosses included in More's *Utopia*. The first is: Nota Theologicam differentiam inter mentiri et mendacium dicere

² Sanctus ambitus

nolit fortasse me: neque ego certe velim, Utopiensium per me vulgata republica, florem illi gratiamque novitatis historiae suae praeripere.

Quamquam ut vere dicam, nec ipse mecum satis adhuc constitui, an sim omnino editurus. Etenim tam varia sunt palata mortalium, tam morosa quorundam ingenia, tam ingrati animi, tam absurda iudicia, ut cum his haud paulo felicius agi videatur, qui iucundi atque hilares genio indulgent suo, quam qui semet macerant curis, ut edant aliquid quod aliis, aut fastidientibus, aut ingratis, vel utilitati possit esse vel voluptati.³ Plurimi litteras nesciunt: multi contemnunt. Barbarus ut durum reicit, quicquid non est plane barbarum. Scioli aspernantur ut triviale, quicquid obsoletis verbis non scatet. Quibusdam solum placent vetera, plerisque tantum sua. Hic tam taetricus est, ut non admittat iocos, hic tam insulsus, ut non ferat sales. Tam simi quidam sunt, ut nasum omnem velut aquam ab rabido morsus cane, reformident.⁴ Adeo mobiles alii sunt, ut aliud sedentes probent, aliud stantes.

Hi sedent in tabernis, et inter pocula de scriptorum iudicant ingeniis,

magnaque cum auctoritate condemnant utcumque lubitum est, suis quemque scriptis, veluti capillitio vellicantes, ipsi interim tuti et, quod dici solet, *ἔζω βέλους*⁵. Quippe tam leves et abrasi undique, ut ne pilum quidem habeant boni viri, quo possint apprehendi.

Sunt praeterea quidam tam ingrati, ut quum impense delectentur opere, nihilo tamen magis ament auctorem; non absimiles inhumanis hospitibus, qui quum opiparo convivio prolixè sint excepti, saturi demum discedunt domum, nullis habitis gratiis ei, a quo sunt invitati.⁶ I nunc, et hominibus tam delicati palati, tam varii gustus, animi praeterea tam memoris et grati, tuis impensis epulum instrue.

Sed tamen, mi Petre, tu illud age quod dixi cum Hythlodaeo. Postea tamen integrum erit hac de re consultare denuo. Quamquam si id ipsius voluntate fiat, quandoquidem scribendi labore defunctus nunc sero sapio, quod reliquum est de edendo sequar amicorum consilium, atque in primis tuum. Vale, dulcissime Petre Aegidi, cum optima coniuge; ac me ut soles ama; quando ego te amo etiam plus quam soleo.

FINIS

³ Ingrata hominum iudicia

⁴ Simos vocat homines nullo naso

⁵ Proverbium

⁶ Mira collatio

SERMONIS QUEM
 RAPHAEL HYTHLODAEUS VIR EXIMIUS,
 DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU HABUIT
 LIBER PRIMUS,
 PER ILLUSTRUM VIRUM THOMAM MORUM
 INCLUTAE BRITANNIARUM URBIS LONDINI
 ET CIVEM,
 ET VICECOMITEM.

Quum non exigui momenti negotia quaedam
 invictissimus Angliae Rex HENRICUS eius nominis
 octavus, omnibus egregii principis artibus ornatissi-
 mus, cum serenissimo Castellae principe CAROLO
 controversa nuper habuisset, ad ea tractanda, com-
 ponendaque,

oratore me legavit in Flandriam, comitem et
 collegam viri incomparabilis Cuthberti Tunstalli⁷,
 quem sacris scriniis nuper ingenti omnium gratula-
 tione praefecit, de cuius sane laudibus nihil a me di-
 cetur, non quod verear ne parum sinceræ fidei testis
 habenda sit amicitia, sed quod virtus eius, ac doctrina
 maior est, quam ut a me praedicari possit, tum notior
 ubique atque illustrior, quam ut debeat, nisi videri
 velim solem lucerna, quod aiunt, ostendere.⁸

Occurrerunt nobis Brugis (sic enim convenerat)
 hi, quibus a principe negotium demandabatur, egregii
 viri omnes. In his praefectus

⁷ Cuthbertus Tunstallus

⁸ Paroemia

Brugensis vir magnificus, princeps et caput erat, ceterum os et pectus Georgius Temicus Cassiletanus Praepositus, non arte solum, verum etiam natura facundus, ad haec iure consultissimus, tractandi vero negotii cum ingenio, tum assiduo rerum usu eximius artifex. Ubi semel atque iterum congressi, quibusdam de rebus non satis consentiremus, illi in aliquot dies vale nobis dicto, Bruxellas profecti sunt, principis oraculum sciscitaturi.

Ego me interim (sic enim res ferebat) Antverpiam confero. Ibi dum versor, saepe me inter alios, sed quo non alius gratior, invisit Petrus Aegidius⁹ Antverpiae natus, magna fide, et loco apud suos honesto, dignus honestissimo, quippe iuvenis haud scio doctiorne, an moratior. Est enim et optimus et litteratissimus, ad haec animo in omnes candido, in amicos vero tam propenso pectore, amore, fide, affectu tam sincero, ut vix unum aut alterum usquam invenias, quem illi sentias omnibus amicitiae numeris esse conferendum. Rara illi modestia, nemini longius abest fucus, nulli simplicitas inest prudentior, porro sermone tam lepidus, et tam innoxie facetus, ut patriae desiderium, ac laris domestici, uxoris, et liberorum, quorum studio revisendorum nimis quam anxie tenebar (iam tum enim plus quattuor mensibus afueram domo) magna ex parte mihi dulcissima consuetudine sua, et mellitissima confabulatione levaverit.

Hunc quum die quadam in templo divae Mariae, quod et opere pulcherrimum, et populo celeberrimum est, rei divinae interfuissem, atque peracto sacro, pararem inde in hospitium redire, forte colloquentem video cum hospite quodam,

vergentis ad senium aetatis, vultu adusto, promissa barba, paenula neglectim ab humero dependente, qui mihi ex vultu atque habitu nauclerus esse videbatur. At Petrus ubi me conspexit, adit ac salutatur. Respondere conantem seducit paululum, et vides, inquit, hunc? (Simul designabat eum cum quo loquentem videram) eum inquit iam hinc ad te recta parabam ducere.

Venisset inquam pergratus mihi tua causa.

Immo, inquit ille, si nosset hominem, sua. Nam nemo vivit hodie mortalium omnium, qui tantam tibi hominum, terrarumque incognitarum narrare possit historiam. Quarum rerum audiendarum scio avidissimum esse te.

Ergo inquam non pessime coniectavi. Nam primo aspectu protinus sensi hominem esse nauclerum.

Atqui inquit aberrasti longissime: navigavit quidem non ut Palinurus, sed ut Ulysses: immo velut Plato. Nempe Raphael iste, sic enim vocatur gentilicio nomine Hythlodaeus, et Latinae linguae non indoctus, et Graecae doctissimus (cuius ideo studiosior quam Romanae fuit, quoniam totum se addixerat philosophiae: qua in re nihil quod alicuius momenti sit, praeter Senecae quaedam, ac Ciceronis exstare Latine cognovit) relicto fratribus patrimonio, quod ei domi fuerat (est enim Lusitanus) orbis terrarum contemplandi studio Americo Vespucio se adiunxit, atque in tribus posterioribus illarum quattuor navigationum quae passim iam leguntur, perpetuus eius comes fuit, nisi quod in ultima cum eo non rediit. Curavit enim atque adeo extorsit ab Americo, ut ipse in his XXIII esset qui ad fines postremae navigationis in castello relinquebantur. Itaque relictus est,

⁹ Petrus Aegidius

uti obtemperaretur animo eius, peregrinationis magis quam sepulchri curioso. Quippe cui haec assidue sunt in ore, *Caelo tegitur qui non habet urnam*, et *Undique ad superos tantundem esse viae*.¹⁰ Quae mens eius, nisi Deus ei propitius adfuisset, nimio fuerat illi constatura. Ceterum postquam digresso Vespucio multas regiones cum quinque castellanorum comitibus emensus est, mirabili tandem fortuna Taprobanen delatus, inde pervenit in Caliquit, ubi repertis commodè Lusitanorum navibus, in patriam denique praeter spem revehitur.

Haec ubi narravit Petrus, actis et gratiis quod tam officiosus in me fuisset, ut cuius viri colloquium mihi gratum speraret, eius uti sermone fruerer, tantam rationem habuisset, ad Raphaelem me converto, tum ubi nos mutuo salutassemus, atque illa communia dixissemus, quae dici in primo hospitem congressu solent, inde domum meam digredimur, ibique in horto consistentes in scamno caespitibus herbeis constrato, confabulamur.

Narravit ergo nobis, quo pacto posteaquam Vespucius abierat, ipse, sociique eius, qui in Castello remanserant, conveniendo atque blandiendo coeperint se paulatim eius terrae gentibus insinuare, iamque non innoxie modo apud eas, sed etiam familiariter versari, tum principi cuidam (cuius et patria mihi, et nomen excidit) grati, carique esse. Eius liberalitate narrabat comitum, atque viaticum ipsi et quinque eius comitibus affatim fuisse suppeditatum, cum itineris (quod per aquam ratibus, per terram curru peragebant) fidelissimo duce, qui eos ad alios principes, quos diligenter commendati petebant, adduceret. Nam post multorum itinera dierum, oppida atque urbes aiebat reperisse se, ac non pessime institutas magna populorum frequentia respublicas.

Nempe sub aequatoris linea tum hinc atque inde ab utroque latere quantum fere spatii solis orbita complectitur, vastas obiacere solitudines perpetuo fervore torridas. Squalor undique

et tristis rerum facies; horrida atque inculta omnia feris habitata, serpentibusque, aut denique hominibus, neque minus efferis quam sint beluae, neque minus noxiis. Ceterum ubi longius evectus sis, paulatim omnia mansuescere. Caelum minus asperum, solum virore blandum, mitiora animantium ingenia, tandem aperiri populos, urbes, oppida, in his assidua non inter se modo, ac finitimos, sed procul etiam dissitas gentes, terra marique commercia. Inde sibi natam facultatem multas ultro citroque terras invisendi, quod nulla navis ad iter quodlibet instruebatur, in quam non ille, comitesque eius libentissime admittebantur.

Naves quas primis regionibus conspexerunt, carina plana fuisse narrabat. Vela consutis papyris aut viminibus intendebantur, alibi coriacea. Post vero acuminatas carinas canabea vela reppererunt. Omnia denique nostris similia. Nautae maris ac caeli non imperiti. Sed miram se narrabat inisse gratiam, tradito magnetis usu, cuius antea penitus erant ignari. Ideoque timide pelago consuevisse sese, neque alias temere, quam aestate credere. Nunc vero eius fiducia lapidis contemnunt hiemem, securi magis, quam tuti, ut periculum sit, ne quae res magno eis bono futura putabatur, eadem per imprudentiam magnorum causa malorum fiat.

Quid quoque in loco se vidisse narravit, et longum fuerit explicare, neque huius est operis institutum, et alio fortasse loco dicetur a nobis, praesertim quicquid ex usu fuerit non ignorari, qualia sunt in primis ea, quae apud populos usquam civiliter conviventes animadvertit, recte prudenterque provisita. His enim de rebus et nos avidissime rogabamus, et ille libentissime disserebat, ommissa interim inquisitione monstrorum, quibus nihil est minus novum. Nam Scyllas et Celaenos rapaces, et

¹⁰ Apophthegma

Laestrygonas populivoros, atque eiusmodi immania portenta, nusquam fere non invenias, at sane ac sapienter institutos cives haud reperias ubilibet. Ceterum ut multa apud novos illos populos annotavit perperam consulta, sic haud pauca recensuit, unde possint exempla sumi corrigendis harum urbium, nationum, gentium, ac regnorum erroribus idonea, alio, ut dixi, loco a me commemoranda. Nunc ea tantum referre animus est, quae de moribus atque institutis narrabat Utopiensium, praemisso tamen eo sermone, quo velut tractu quodam ad eius mentionem reipublicae deventum est. Nam quum Raphael prudentissime recensisset, alia hic, alia illic errata, utrobique certe plurima, tum quae apud nos, quaeve item sunt apud illos cauta sapientius, quum uniuscuiusque populi mores atque instituta sic teneret, tamquam in quemcumque locum divertisset, totam ibi vitam vixisse videretur, admiratus hominem Petrus, Miror profecto mi Raphael, inquit, cur te regi cuiquam non adiungas, quorum neminem esse satis scio, cui tu non sis futurus vehementer gratus, utpote quem hac doctrina, atque hac locorum hominumque peritia non oblectare solum, sed exemplis quoque instruere, atque adiuvere consilio sis idoneus, simul hoc pacto et tuis rebus egregie consulueris, et tuorum omnium commodis magno esse adiumento possis.

Quod ad meos attinet, inquit ille, non valde commoveor, nempe in quos mediocriter opinor me officii me partes implevisse. Nam quibus rebus alii non nisi senes et aegri cedunt, immo tum quoque aegre cedunt, quum amplius retinere non possunt, eas res ego non sanus modo ac vegetus, sed iuvenis quoque cognatis, amicisque dispartivi, quos debere puto hac mea esse benignitate contentos, neque id exigere atque exspectare praeterea, ut memet eorum causa regibus in servitium dedam.

Bona verba inquit Petrus,

mihi visum est non ut servias regibus, sed ut inservias.

Hoc est inquit ille, una syllaba plus quam servias.

At ego sic censeo inquit Petrus, quoquo tu nomine rem appelles, eam tamen ipsam esse viam, qua non aliis modo et privatim, et publice possis conducere, sed tuam quoque ipsius condicionem reddere feliciorum.

Feliciorum me inquit Raphael, ea via facerem, a qua abhorret animus? Atqui nunc sic vivo ut volo, quod ego certe suspicor paucissimis purpuratorum contingere. Quin satis est eorum, qui potentum amicitias ambiunt, ne magnam putes iacturam fieri, si me atque uno aut altero mei similibus sint carituri.

Tum ego, Perspicuum est inquam te mi Raphael, neque opum esse, neque potentiae cupidum, atque ego profecto huius tuae mentis hominem non minus veneror ac suspicio, quam eorum quemvis, qui maxime rerum sunt potentes. Ceterum videberis plane rem te atque istoc animo tuo tam generoso, tam vere philosopho dignam facturum, si te ita compares, ut vel cum aliquo privatim incommodo ingenium tuum atque industriam, publicis rebus accomodes, quod numquam tanto cum fructu queas, quanto si a consiliis fueris magno alicui principi, eique (quod te facturum certo scio) recta atque honesta persuaseris. Nempe a principe bonorum, malorumque omnium torrens in totum populum, velut a perenni quodam fonte promanat. In te vero tam absoluta doctrina est, ut vel citra magnum rerum usum, porro tanta rerum peritia, ut sine ulla doctrina, egregium consiliarium cuius regum sis praestaturus.

Bis erras, inquit ille, mi More, primum in me, deinde in re ipsa. Nam neque mihi ea est facultas, quam tu tribuis, et si maxime esset, tamen quum otio meo negotium facerem, publicam rem nihil promoverem. Primum enim principes ipsi plerique omnes

militaribus studiis (quorum ego neque peritiam habeo, neque desidero) libentius occupantur, quam bonis pacis artibus, maiusque multo studium est, quibus modis per fas ac nefas nova sibi regna pariant, quam uti parta bene administrent. Praeterea quicumque regibus a consilio sunt, eorum nemo est, qui non aut vere tantum sapit, ut non egeat, aut tantum sibi sapere videtur, ut non libeat alterius probare consilium, nisi quod absurdissimis quibusque dictis assentiuntur et supparasitantur eorum, quos ut maxime apud principem gratiae, student assentatione demereri sibi. Et certe sic est natura comparatum, ut sua cuique inventa blandiantur. Sic et corvo suus aridet pullus, et suus simiae catulus placet.

Quod si quis in illo coetu vel alienis invidentium, vel praefertentium sua, aliquid afferat, quod aut aliis temporibus factum legit, aut aliis fieri locis vidit, ibi qui audiunt, perinde agunt, ac si tota sapientiae suae periclitaretur opinio, et post illa pro stultis plane sint habendi, nisi aliquid sufficiant invenire, quod in aliorum inventis vertant vitio. Si cetera destituant, tum huc confugiunt, Haec nostris, inquit, placuere maioribus, quorum prudentiam utinam nos aequaremus, itaque hoc dicto veluti egregie perorata re considunt. Tamquam magnum sit periculum, si quis ulla in re deprehendatur maioribus suis sapientior. A quibus tamen, ut quicque optime consultum est, ita aequissimo animo valere sinimus. At si qua de re potuit consuli prudentius, eam protinus ansam cupide arreptam mordicus retinemus. Itaque in haec superba, absurda, ac morosa iudicia, quum saepe alibi, tum semel in Anglia quoque incidi.

Obsecro inquam, fuisti apud nos?

Fui inquit, atque aliquot menses ibi sum versatus, non multo post eam cladem, qua Anglorum occidentalium civile adversus regem bellum miseranda ipsorum strage compressum est. Interea multum debui reverendissimo patri

Ioanni Mortono Cantuariensi Archiepiscopo et Cardinali, ac

tum quoque Angliae Cancellario, viro mi Petre (nam Moro cognita sum narraturus) non auctoritate magis, quam prudentia ac virtute venerabili. Etenim statura ei mediocris erat, nec aetati, quamquam serae cedens. Vultus quem reverere, non horreas. In congressu non difficilis. Serius tamen et gravis. Libido erat asperios interdum compellendo supplicantes experiri, sed sine noxa, quid ingenii, quam animi praesentiam quisque prae se ferret, qua velut cognata sibi virtute, modo abesset impudentia delectabatur, et ut idoneam ad res gerendas amplectebatur, Sermo politus et efficax, Iuris magna peritia, ingenium incomparabile, memoria ad prodigium usque excellens. Haec enim natura egregia, discendo atque exercendo provexit. Huius consilii rex plurimum fidere, multum Respublica niti (quum ego aderam) videbatur. Quippe qui ab prima fere iuventa protinus a schola coniectus in aulam, maximis in negotiis per omnem versatus aetatem, ac variis fortunae aestibus assidue iactatus prudentiam rerum (quae sic recepta non facile elabatur) multis, magnisque cum periculis didicerat.

Forte fortuna quum die quodam in eius mensa essem, laicus quidam legum vestratium peritus aderat,¹¹ is nescio unde nactus occasionem, coepit accurate laudare, rigidam illam iustitiam, quae tum illic exercebatur in fures, quos passim narrabat nonnumquam suspendi viginti in una cruce, atque eo vehementius dicebat se mirari, quum tam pauci elaberentur supplicio, quo malo fato fieret, uti tam multi tamen ubique grassarentur. Tum ego, ausus enim sum libere apud Cardinalem loqui: Nihil mireris inquam. Nam haec punitio furum et supra iustum est, et non ex usu publico. Est enim ad vindicanda furta nimis atrox, nec tamen ad refrenanda sufficiens. Quippe neque furtum simplex

¹¹ De legibus parum aequis

tam ingens facinus est, ut capite debeat plecti, neque ulla poena est tanta, ut ab latrociniiis cohibeat eos, qui nullam aliam artem quaerendi victus habent. Itaque hac in re non vos modo, sed bona pars huius orbis imitari videtur malos praeceptores, qui discipulos verberant libentius quam docent.¹² Decernuntur enim furanti gravia atque horrenda supplicia, quum potius multo fuerit providendum, uti aliquis esset proventus vitae, ne cuiquam tam dira sit furandi primum, dehinc pereundi necessitas.

Est inquit ille, satis hoc provisum: sunt artes mechanicae, est agricolatio, ex his tueri vitam liceat, ni sponte mali esse mallent.

At non sic evades inquam. Nam primum omittamus eos, qui saepe vel ab externis bellis, vel civilibus mutili redeunt domum, ut nuper apud vos e Cornubiensi proelio, et non ita pridem e Gallico, qui vel Reipublicae impendunt membra, vel regi, quos neque pristinas artes exercere debilitas patitur, neque aetas novam discere. Hos inquam omittamus, quando bella per intermissas vices commeant. Ea contempe-
mur, quae nullo die non accidunt. Tantus est ergo nobilium numerus, qui non ipsi modo degant otiosi tamquam fuci laboribus aliorum, quos puta suorum praediorum colonos augendis redditibus ad vivum usque radunt. Nam eam solam frugalitatem novere, homines alioquin ad mendicitatem usque prodigi: verum immensam quoque otiosorum stipatorum turbam circumferunt, qui nullam umquam quaerendi vicus artem didicere. Hi simul atque erus obierit, aut ipsi aegrotaverint, eiciuntur ilico. Nam et otiosos libentius quam aegrotos alunt, et saepe morientis heres non protinus alendae sufficit paternae familiae. Interim illi esuriunt strenue, nisi strenue latrocinentur. Nam quid faciant? Siquidem ubi errando paululum

vestes ac valetudinem attrivere, morbo iam squalidos, atque obsitos pannis, neque generosi dignantur accipere, neque audent rustici: non ignari eum qui molliter educatus in otio ac deliciis, solitus sit accinctus acinace ac caetra, totam viciniam vultu nebulonico despiciere et contemnere omnes prae se, haud quaquam idoneum fore, qui cum ligone ac marra, maligna mercede ac victu parco, fideliter inserviat pauperi.

Ad haec ille, atqui nobis inquit, hoc hominum genus in primis fovendum est. In his enim, utpote hominibus animi magis excelsi ac generosioris, quam sunt opifices aut agricolae, consistunt vires ac robor exercitus, si quando sit confligendum bello.

Profecto inquam ego, eadem opera dicas licet, belli gratia fovendos esse fures, quibus haud dubie numquam carebitis, dum habebitis hos. Quin neque latrones sunt instrenui milites, neque milites ignavissimi latronum, adeo inter has artes belle convenit. At hoc vitium tamen frequens est vobis, non proprium. Est enim omnium fere gentium commune.

Nam Gallias infestat alia praeterea pestis pestilentior, Tota patria stipendiarius, in pace quoque (si illa pax est) oppleta atque obsessa militibus, eadem persuasione inductis, qua vos otiosos hic ministros alendos esse censuistis. Nempe quod Morosophis visum est, in eo sitam esse publicam salutem, si in promptu semper adsit validum, firmumque praesidium, maxime veteranorum.¹³ Neque enim confidunt inexercitatis quicquam, ut vel ideo quaerendum eis bellum sit, ne imperitos habeat milites, et homines iugulandi gratis, ne (ut habet facete Sallustius) manus aut animus incipiat per otium torpescere. At quam sit perniciosum huiusmodi beluas alere, et Gallia suo malo didicit,

¹² Qua ratione fieri possit, ne tam multi sint fures

¹³ Quam perniciem afferant perpetua militum praesidia

et Romanorum, Carthaginiensium, ac Syrorum, tum multarum gentium exempla declarant, quorum omnium non imperium modo, sed agros quoque, atque adeo urbes ipsas parati ipsorum exercitus aliis atque aliis occasionibus everterunt. Quam vero non magnopere necessarium, vel hinc elucescit, quod ne Galli quidem milites armis ab unguiculis exercitatissimi cum evocatis comparati vestris, admodum saepe gloriantur superiores sese discessisse, ut ne quid dicam amplius, ne praesentibus videar ablandiri vobis. Sed nec vestri illi vel opifices urbici, vel rudes atque agrestes agricolae otiosos generosorum stipatores creduntur valde pertimescere, nisi aut hi quibus ad vires atque audaciam corpus contigit ineptius, aut quorum animi vis inopia rei familiaris infringitur, adeo periculum nullum est, ne quorum valida et robusta corpora (neque enim nisi selectos dignantur generosi corrumpere) nunc vel elanguescunt otio, vel negotiis prope muliebribus emolliuntur, eidem bonis artibus instructi ad vitam, et virilibus exercitati laboribus effeminentur. Certe utcumque sese haec habet res, illud mihi nequaquam videtur publicae rei conducere, in eventum belli, quod numquam habetis, nisi quum vultis, infinitam eius generis turbam alere, quod infestat pacem, cuius tanto maior haberi ratio, quam belli debeat. Neque haec tamen sola est furandi necessitas. Est alia magis, quantum credo, peculiaris vobis.

Quaenam est ea? inquit Cardinalis.

Oves inquam vestrae, quae tam mitesesse, tamque exiguo solent ali, nunc (uti fertur) tam edaces atque indomitae esse coeperunt, ut homines devorent ipsos, agros, domos, oppida vastent ac depopulentur. Nempe quibuscumque regni partibus nascitur lana tenuior, atque ideo pretiosior, ibi nobiles et generosi, atque adeo Abbates aliquot sancti viri, non his contenti redditibus,

fructibusque annuis, qui maioribus suis solebant ex praediis crescere, nec habentes satis, quod otiose ac laute viventes, nihil in publicum prosint, nisi etiam obsint, arvo nihil reliquunt, omnia claudunt pascuis, demoliuntur domos, diruunt oppida, templo dumtaxat stabulandis ovibus relicto, et tamquam parum soli perderent apud vos ferarum saltus, ac vivaria, illi boni viri habitationes omnes, et quicquid usquam est culti, vertunt in solitudinem. Ergo ut unus helluo, inexplibilis ac dira pestis patriae, continuatis agris, aliquot milia iugerum uno circumdet saepto, eiciuntur coloni. Quidam suis etiam aut circumscripti fraude, aut vi oppressi exuuntur, aut fatigati iniuriis, adiguntur ad venditionem. Itaque quoquo pacto emigrant miseri, viri, mulieres, mariti, uxores, orbi, viduae, parentes cum parvis liberis, et numerosa magis quam divite familia, ut multis opus habet manibus res rustica, emigrant inquam e notis atque assuetis laribus, nec inveniunt quo se recipient, supellectilem omnem haud magno vendibilem, etiam si manere possit emptorem, quum extrudi necesse est, minimo venundant. Id quum brevi errando insumperint, quid restat aliud denique, quam uti furentur, et pendant iuste scilicet, aut vagentur atque mendicent? Quamquam tum quoque velut errone coniciuntur in carcerem, quod otiosi obambulent, quorum operam nemo est qui conducatur, quum illi cupidissime offerant. Nam rusticae rei, cui assueverunt, nihil est quod agatur, ubi nihil seritur. Siquidem unus opilio atque bubulcus sufficit ei terrae depascendae pecoribus, in cuius cultum, ut sementi faciendae sufficeret, multae posebantur manus.

Atque hac ratione fit, ut multis in locis annona multo sit carior. Quin lanarum quoque adeo increvit pretium, ut a tenuioribus, qui pannos inde solent apud vos conficere, prorsus emi non possint,

atque ea ratione plures ab opere ablegantur in otium. Nam post aucta pascua infinitam ovium vim absumpsit tabes, velut eorum cupiditatem ulciscente Deo immissa in oves lue, quam in ipsorum capita contortam esse fuerat iustius. Quod si maxime increscat ovium numerus, pretio nihil decrescit tamen. Quod earum, si monopolium appellari non potest quod non unus vendit, certe oligopolium est. Reciderunt enim fere in manus paucorum, eorundemque divitum, quos nulla necessitas urget ante vendendi quam libet, nec ante libet quam liceat quanti libet.

Iam cetera quoque pecorum genera, ut aequae cara sint, eadem ratio est, atque hoc etiam amplius, quod dirutis villis, atque imminuta re rustica non sint qui feturam curent. Neque enim divites illi, ut ovium, sic etiam armentorum fetus educant: sed aliunde macra empta vili, posteaquam suis pascuis pingerint, magno revendunt. Ideoque, sicuti reor, nondum sentitur totum huius rei incommodum. Nempe adhuc his modo locis reddunt cara, ubi vendunt. Ceterum ubi aliquamdiu celerius extulerint illinc, quam nasci possint, tum demum ibi quoque paulatim decrescente copia, ubi coemuntur, necesse est hic insigni laboretur inopia. Ita qua re vel maxime felix haec vestra videbatur insula, iam ipsam paucorum improba cupiditas vertit in perniciem. Nam haec annonae caritas in causa est, cur quisque quam possit plurimos e familia dimittat, quo quaeso nisi mendicatum, aut quod generosis animis persuadeas facilius, latrocinatum?

Quid quod ad miseram hanc egestatem, atque inopiam adiungitur, importuna luxuries. Nam et ministris nobilium, et opificibus, et ipsis propemodum rusticis, et omnibus denique ordinibus, multum est insolentis apparatus in vestibus, nimius in victu luxus. Iam ganea,

lustra, lupanar, et aliud lupanar tabernae, vinariae, cervisariae, postremo tot improbi ludi, alea, charta, fritillus, pila, sphaera, discus, annon haec celeriter exhausta pecunia, recta suos mystas mittunt aliquo latrocinatum? Has perniciosas pestes eicite, statuite, ut villas atque oppida rustica, aut hi restituant qui diruere, aut ea cedant reposituris, atque aedificare volentibus. Refrenate coemptions istas divitum, ac velut monopolii exercendi licentiam. Pauciores alantur otio, reddatur agricolatio, lanificium instauretur, ut sit honestum negotium, quo se utiliter exercent otiosa ista turba, vel quos hactenus inopia fures fecit, vel qui nunc erronei aut otiosi sunt ministri, fures nimirum utrique futuri.

Certe nisi his malis medemini, frustra iactetis exercitam in vindicanda furta iustitiam, nempe speciosam magis, quam aut iustam aut utilem. Siquidem quum pessime sinitis educari, et mores paulatim ab teneris annis corrumpi, puniendos videlicet, tum demum quum ea flagitia viri designent, quorum spem de se perpetuam a pueritia usquam praebuerant, quid aliud quaeso quam facitis fures, et eidem plectitis?

Iam me haec loquente iuris ille consultus interim se ad dicendum composuerat, ac statuerat secum modo illo sollempni disputantium uti, qui diligentius repetunt quam respondent, adeo bonam partem laudis ponunt in memoria. Belle, inquit, dixisti profecto, quum sis videlicet hospes, qui magis audire his de rebus aliquid potueris, quam exacte quicquam cognoscere, id quod ego paucis efficiam perspicuum. Nam primum ordine recensebo quae tu dixisti. Deinde ostendam quibus in rebus imposuit tibi nostrarum rerum ignoratio, postremo rationes tuas omnes diluam atque dissolvam. Igitur ut a primo quod sum pollicitus exordiar, quattuor mihi visus es:

Tace inquit Cardinalis:¹⁴ nam haud responsurus paucis videris

¹⁴ Expressit morem ei Cardinali familiarem interpellandi si quis loquacius ageret

qui sic incipias. Quamobrem levabimus in praesenti te hac respondendi molestia, servaturi tamen integrum id munus tibi in proximum congressum vestrum, quem (nisi quid impediatur, aut te, aut Raphaellem hunc) crastinus dies velim referat. Sed interim abs te mi Raphael perquam libenter audierim, quare tu furtum putes ultimo supplicio non puniendum quamve aliam poenam ipse statuas, quae magis conducatur in publicum. Nam tolerandum ne tu quidem sentis. At si nunc per mortem quoque, tamen in furtum ruitur, proposita semel vitae securitate, quae vis, quid metus posset abstertere maleficos: qui mitigatione supplicii, velut praemio quodam ad maleficium se invitatos interpretarentur?

Omnino mihi videtur inquam pater benignissime homini vitam eripi propter ereptam pecuniam prorsus iniquum esse. Siquidem cum humana vita ne omnibus quidem fortunae possessionibus paria fieri posse arbitror. Quod si laesam iustitiam, si leges violatas, hac rependi poena dicant, haud pecuniam: quidni merito summum illud ius, summa vocetur iniuria? Nam neque legum probanda sunt tam Manliana imperia,¹⁵ ut sicubi in levissimis parum obtemperetur, ilico stringant gladium: neque tam Stoica scita, ut omnia peccata adeo existiment paria, uti nihil iudicent interesse, occidatne aliquis hominem, an nummum ei surripiat, inter quae (si quicquam aequitas valet) nihil omnino simile aut affine. Deus vetuit occidi quemquam, et nos tam facile occidimus ob ademptam pecuniolam? Quod si quis interpretetur, illo Dei iussu interdictam necis potestatem, nisi quatenus humana lex declaret occidendum, quid obstat quominus homines eodem modo constituent inter se, quatenus stuprum admittendum sit,

adulterandum, peierandum? Siquidem quum Deus non alienae modo, verum etiam suae cuique mortis ius ademerit, si hominum inter se consensus de mutua caede, certis placitis consentientium, adeo debet valere, ut illius praecepti vinculis eximat suos satellites, qui sine ullo exemplo Dei, eos interemerint, quos humana sanctio iussit occidi: annon hoc pacto praeceptum illud Dei tantum iuris est habiturum, quantum humana iura permiserint? Ac fiet nimirum ut ad eundem modum omnibus in rebus statuant homines, quatenus divina mandata conveniat observari. Denique lex Mosaica, quamquam inclemens et aspera: nempe in servos, et quidem obstinatos lata, tamen pecunia furtum haud morte mulctavit. Ne putemus Deum in nova lege clementiae: qua pater imperat filiis maiorem indulsisse nobis invicem saeviendi licentiam.

Haec sunt cur non licere putem. Quam vero sit absurdum, atque etiam perniciosum reipublicae furem, atque homicidam ex aequo puniri, nemo est, opinor, qui nesciat. Nempe quum latro conspiciat non minus imminere discriminis dumtaxat furti damnato, quam si praeterea convincatur homicidii, hac una cogitatione impellitur in caedem eius, quem alioqui fuerat tantum spoliaturus. Quippe praeterea quod deprehenso nihil sit plus periculi, est etiam in caede securitas maior, et maior celandi spes sublato facinoris indice. Itaque dum fures nimis atrociter studemus perterrefacere, in bonorum incitamus perniciem.

Iam quod quaeri solet: quae punitio possit esse commodior: hoc meo iudicio haud paulo facilius est repertum: quam quae possit esse deterior. Cur enim dubitemus eam viam utilem esse castigandis sceleribus: quam scimus olim tam diu placuisse Romanis administrandae reipublicae peritissimis? Nempe hi magnorum facinorum convictos

¹⁵ Manliana imperia ex Livio

in lapidicinas, atque fodienda metalla damnabant, perpetuis asservandos vinculis. Quamquam ego quod ad hanc rem attinet, nullius institutum gentis magis probo, quam id quod interea dum peregrinabar, in Perside observatum apud vulgo dictos Polyeritas annotavi,¹⁶ populum neque exiguum, neque imprudenter institutum, et nisi quod tributum quotannis Persarum pendit regi: cetera liberum ac suis permissum legibus. Ceterum quoniam longe ab mari, montibus fere circumdati, et suae terrae nulla in re malignae contenti fructibus, neque adeunt alios saepe, neque adeuntur. Tamen ex vetusto more gentis, neque fines prorogare student, et quos habent ab omni facile iniuria, et montes tuentur, et pensio quam rerum potenti persolvunt, immunes prorsus ab militia, haud perinde splendide, atque commode, felicesque magis quam nobiles, aut clari degunt. Quippe ne nomine quidem opinor praeterquam conterminis admodum, satis noti.

Ergo apud hos furti qui peraguntur, quod sustulere domino reddunt, non, quod alibi fieri solet,¹⁷ principi: utpote cui tantum iuris esse censent in rem furtivam quantum ipsi furi: Sin res perierit, pretio ex bonis furum confecto ac persoluto tum reliquo uxoribus eorum atque liberis integro, ipsi damnantur in opera,

ac nisi atrociter commissum furtum est, neque clauduntur ergastulo, neque gestant compedes, sed liberi, ac soluti in publicis occupantur operibus. Detrectantes ac languidius gerentes sese: non tam vinculis coercent quam excitant verberibus, strenuam navantes operam, absunt a contumeliis, noctu tantum nominatim censiti cubiculis includuntur. Praeter assiduum laborem nihil incommodi est in vita. Aluntur enim haud duriter qui publicae rei serviunt, e publico. Alibi aliter. Siquidem alicubi quod impenditur in eos ex eleemosyna colligitur,

atque ea via quamquam incerta: tamen ut est ille populus misericors nulla reperitur uberior. Alibi reditus quidam publici ad id destinantur. Est ubi certum in eos usus tributum viritim conferunt. Quin aliquot in locis nullum publicum opus faciunt, sed ut privatus quisque eget mercenariis, ita illorum cuiuspian in eum diem operam, stata mercede conducit apud forum, paulo minoris quam quanti liberam fuerat conducturus: praeterea fas est servilem ignaviam flagris corripere. Sic fit uti numquam opere careant: et praeter victum aliquid quoque die ab singulis publico inferatur aerario.

Uno quodam colore vestiuntur et omnes et soli, capillo non abraso verum paulo supra auriculas attonso,¹⁸ e quarum altera paululum praescinditur. Cibum cuique ab amicis dari, potumque ac sui coloris vestem, licet; pecuniam datam esse danti pariter, atque accipienti capitale, neque minus periculosum etiam homini libero quacumque de causa nummum a damnato recepisse, et servos item (sic enim damnatos vocant) arma contingere. Suos quaeque regio propria distinguit nota, quam abiecisse capitale est, ut vel extra suos conspici fines, vel cum alterius regionis servo quicquam esse collocutum. At neque tutior fugae meditatio quam ipsa est fuga. Quin conscium talis fuisse consilii in servo nex est: in libero servitus. Contra indici praemia decreta sunt: libero pecunia, servo libertas. Utrique vero venia atque impunitas conscientiae, ne quando persequi malum consilium quam paenitere sit tutius.

Huius rei haec lex atque hic ordo est, quem dixi. Qui quantum habeat humanitatis et commodi, facile patet. Quando sic irascitur, ut vitia perimat servatis hominibus, atque ita tractatis, ut bonos esse necesse sit. Et quantum ante damni dederunt, tantum reliqua vita resarciant. Porro ne ad pristinos relabantur mores, adeo nullus est metus,

¹⁶ Respublica Polyeritarum apud Persas

¹⁷ Annotandum nobis qui secus facimus

¹⁸ At idem hodie famuli nobilium pulchrum sibi ducunt

ut viatores quoque quibus iter aliquo institutum est, non aliis viae ducibus sese tutiores arbitrentur, quam servis illis ad quamque regionem subinde commutatis. Nempe ad perpetrandum latrocinium nihil habent usquam non importunum: manus inermes: pecunia tantum sceleris index: deprehenso parata vindicta: neque spes ulla prorsus fugiendi quoquam. Quo enim pacto falleret ac tegeter fugam: homo nulla vestium parte populo similis: nisi abeat nudus? Quin sic quoque fugientem proderet auricula. At ne inuito saltem consilio coniurent in rempublicam id demum scilicet periculum est. Quasi in tantam venire spem ulla possit vicinia non tentatis ac sollicitatis ante multarum regionum servitiis. Quae tantum absumt a facultate conspirandi: ut ne convenire quidem: et colloqui aut salutare se mutuo liceat: ut credantur interim id consilium intrepide credituri suis: quod reticentibus periculosum, prodentibus maximo esse bono sciant. Quum contra nemo sit prorsus exspes, oboediendo ac perferendo, bonamque de se praebendo spem, emendationis in posterum vitae, posse his modis fieri, ut libertatem aliquando reciperet. Quippe nullo non anno restitutis aliquot commendatione patientiae.

Haec quum dixissem atque adiecissem nihil mihi videri causae, quare non hic modus haberi vel in Anglia possit, multo maiore cum fructu, quam illa iustitia, quam iuris ille peritus tantopere laudaverat, Sub haec ille, nempe iureconsultus, Numquam inquit istud sic stabiliri queat in Anglia, ut non in summum discrimen adducat rempublicam et simul haec dicens, commovit caput, ac distorsit labrum, atque ita conticuit. Et omnes qui aderant, pedibus in eius ibant sententiam.

Tum Cardinalis non est, inquit, proclive divinare, commodene an secus res cessura sit, nullo prorsus facto periculo. Verum si pronuntiata mortis sententia, differri executionem iubeat princeps, atque hunc experiatur morem, cohibitis asylosum privilegiis. Tum vero si res comprobetur eventu esse utilis, rectum fuerit eam stabiliri. Alioqui tunc quoque afficere supplicio eos, qui sunt ante damnati, neque minus e republica fuerit,

neque magis iniustum, quam si nunc idem fieret, nec ullum interea nasci ex ea re potest periculum. Quin mihi certe videntur erronee quoque ad eundem posse modum non pessime tractari, in quos hactenus tam multis editis legibus, nihil promovimus tamen.

Haec ubi dixit Cardinalis, quae me narrante contempserant omnes, eadem nemo non certatim laudibus est prosecutus, maxime tamen illud de erroneis, quoniam hoc ab ipso adiectum est.

Nescio an quae sunt secuta silere praestiterit. Erant enim ridicula, sed narrabo tamen. Nam non erant mala, et aliquid ad hanc rem pertinebant.¹⁹ Astabat forte parasitus quidam, qui videri volebat imitari morionem, sed ita simulabat, ut propior vero esset, tam frigidis dictis captans risum, ut ipse saepius, quam dicta sua rideretur. Excidebant homini tamen interdum quaedam, adeo non absurda, ut fidem adagio facerent, crebro iactu iaci aliquando Venerem. Is ergo, dicente quodam e convivis: Iam meo sermone bene provisum esse furibus, atque a Cardinale etiam cautum de erroneis, restare nunc uti his praeterea consuleretur publicitus, quos ad egestatem morbus aut senectus impulisset, atque ad labores unde vivi possit, reddidisset impotes. Sine, inquit, me. Nam ego et hoc recte ut fiat videro. Etenim hoc genus hominum misere cupio aliquo e conspectu amoliri meo, ita me male vexarunt saepe, cum querulis illis opplorationibus flagitarent pecuniam, quas numquam tamen tam commode potuerunt occinere, ut nummum a me extorquerent. Quippe semper alterum evenit, ut aut non libeat dare, aut ne liceat quidem, quando nihil est quod detur. Itaque nunc coeperunt sapere. Nam ne perdant operam, ubi me praeterire vident, praetermittunt taciti, ita nihil a me sperant amplius, non hercule magis quam si essem sacerdos.²⁰ Sed illos ego mendicos omnes lata lege distribui ac dispartiri iubeo

¹⁹ Festivus dialogus fratris et morionis

²⁰ Proverbium vulgo iactatum apud mendicos

in Benedictinorum coenobia, et fieri laicos ut vocant monachos: Mulieres moniales esse impero.

Surrisit Cardinalis et approbat ioco, ceteri etiam serio. Ceterum Theologus quidam frater hoc dicto in sacerdotes ac monachos adeo est exhilaratus, ut iam ipse quoque coeperit ludere homo alioqui prope ad torvitatem gravis. At ne sic quidem, inquit, extricaberis a mendicis, nisi nobis quoque prospexeris fratribus.

Atqui, inquit Parasitus, hoc iam curatum est. Nam Cardinalis egregie prospexit

vobis quum statueret de coercendis, atque opere exercendis erroribus. Nam vos estis erronei maximi. Hoc quoque dictum, quum coniectis in Cardinalem oculis eum viderent non abnuere, coeperunt omnes non illibenter arripere, excepto fratre.²¹ Nam is (neque equidem miror) tali perfusus aceto, sic indignatus est, atque incanduit, ut nec a conviciis quidem potuerit temperare: hominem vocavit nebulonem, detractorem, susurronem, et filium perditionis, minas interim terribiles citans e Scriptura Sacra. Iam scurra serio scurrari coepit. Et erat plane in sua palaestra.

Noli, inquit, irasci bone frater, scriptum est, in patientia vestra possidebitis animas vestras.

Rursum frater (referam enim ipsius verba)²² non irascor, inquit furcifer, vel saltem non pecco. Nam Psalmista dicit, Irascimini et nolite peccare.

Admonitus deinde frater a Cardinale suaviter, ut suos affectus compesceret, Non domine, inquit, ego loquor nisi ex bono zelo sicut debeo, Nam viri sancti habuerunt bonum zelum, unde

dicitur, Zelus domus tuae comedit me. Et canitur in ecclesiis, Irrisores Elisei, dum conscendit domum Dei, zelus calvi sentiunt, sicut fortasse sentiet iste derisor, scurra, ribaldus.²³

Facis inquit, Cardinalis bono fortassis affectu, sed mihi videris factururus, nescio an sanctius, certe sapientius, si te ita compares, ne cum homine stulto et ridiculo ridiculum tibi certamen instituas,

Non domine inquit, non facerem sapientius. Nam Salomon ipse sapientissimus dicit: Responde stulto secundum stultitiam eius, sicut ego nunc facio, et demonstro ei foveam in quam cadet, nisi bene praecaveat. Nam si multi irrisores Elisei, qui erat tantum unus calvus, senserunt zelus calvi, quanto magis sentiet unus derisor multorum fratrum, in quibus sunt multi calvi? Et etiam habemus bullam Papalem, per quam omnes qui derident nos, sunt excommunicati.

Cardinalis, ubi vidit nullum fieri finem, nutu ablegato parasito, ac aliam in rem commodum verso sermone, paulo post surgit e mensa, atque audiendis clientum negotiis dedit se, nosque dimisit.

En mi More, quam longo te sermone oneravi, quod tam diu facere plane puduisset me, nisi tu et cupide flagitasses, et sic videreris audire, tamquam nolles quicquam eius confabulationis omitti, quae quamquam aliquanto perstrictius, narranda tamen mihi fuit omnino propter eorum iudicium, qui quae me dicente spreverant, eadem rursus e vestigio non improbante Cardinale, etiam ipsi comprobant, usque adeo assentantes ei, ut parasiti quoque eius inventis,

²¹ Alludit ad illud Horatianum, italo perfusus aceto

²² Ut servat decorum in narratione

²³ Apparet fratrem ob imperitiam, zelus abusum neutro genere, sicut hoc scelus

quae dominus per iocum non aspernabatur, abblaudirentur et serio propemodum admitterent. Ut hinc possis aestimare quanti me ac mea consilia aulici forent aestimaturi.

Profecto mi Raphael inquam magna me affecisti voluptate, ita sunt abs te dicta prudenter simul et lepide omnia, praeterea visus mihi interim sum, non solum in patria versari, verum etiam repuerascere quodammodo iucunda recordatione Cardinalis illius, in cuius aula puer sum educatus. Cuius viri memoriae quod tu tam impense faves, non credas mi Raphael quanto mihi sis effectus hoc nomine carior, quum esses alioqui carissimus. Ceterum non possum adhuc ullo pacto meam demutare sententiam, quin te plane putem, si animum inducas tuum, uti ne ab aulis principum abhorreas, in publicum posse te tuis consiliis plurimum boni conferre. Qua re nihil magis incumbit tuo, hoc est boni viri, officio. Siquidem quum tuus censeat Plato. Respublicas ita demum futuras esse felices, si aut regnent philosophi, aut reges philosophentur, quam procul aberit felicitas, si philosophi regibus nec dignentur saltem suum impertiri consilium?

Non sunt, inquit ille, tam ingrati, quin id libenter facerent, immo multi libris editis iam fecerunt, si hi qui rerum potiuntur essent parati, bene consultis parere. Sed bene haud dubie praevidit Plato, nisi reges philosophentur ipsi, numquam futurum, ut perversis opinionibus a pueris imbuti, atque infecti penitus philosophantium comprobent consilia: quod ipse quoque experiebatur apud Dionysium. Annon

me putas, si apud aliquem regem decreta sana proponerem, et perniciosae malorum semina, conarer illi evellere, protinus aut eiciendum aut habendum ludibrio?

Age finge me apud regem esse Gallorum, atque in eius considerare consilio, dum in secretissimo secessu praesidente rege ipso, in corona prudentissimorum hominum, magnis agitur studiis, quibus artibus ac machinamentis Mediolanum retineat, ac fugitivam illam Neapolim ad se retrahat:²⁴ postea vero evertat Venetos, ac totam Italiam subiciat sibi. Deinde Flandros Brabantos, totam postremo Burgundiam suae faciat ditionis. Atque alias praeterea gentes, quarum regnum iam olim animo invasit. Hic dum alius suadet feriendum cum Venetis foedus tantisper duraturum, dum ipsis fuerit commodum, cum illis communicandum consilium. Quin deponendam quoque apud eosdem aliquam praedae partem, quam rebus ex sententia peractis repetat, dum alius consulit conducendos Germanos, alius pecunia demulcendos Helvetios.²⁵ Alius adversum numen imperatoriae maiestatis, auro, velut anathemate, propitiandum. Dum alii videtur cum Arragonum rege componendas esse res, et alieno Navariae regno, velut pacis auctoramento cedendum: Alius interim censet Castelliae principem aliqua spe affinitatis irretiendum, atque aulicos nobiles aliquot in suam factionem

²⁴ Tecte Gallos dehortatur ab Italia paranda

²⁵ Helvetii conducticii

certa pensione esse pertrahendos. Dum maximus omnium nodus occurrit, quid statuendum interim de Anglia sit. Ceterum de pace tractandum tamen, et constringenda firmissimis vinculis, semper infirma societas, amici vocentur, suspiciantur ut inimici. Habendos igitur paratos, velut in statione Scotos, ad omnem intentos occasionem, si quid se commoveant Angli protinus immittendos. Ad haec fovendum exulem nobilem aliquem occulte, namque id aperte ne fiat prohibent foedera, qui id regnum sibi debere contendat, ut ea velut ansa contineat, suspectum sibi principem. Hic, inquam, in tanto rerum molimine, tot egregiis viris ad bellum sua certatim consilia conferentibus, si ego homuncio surgam, ac verti iubeam vela, omittendam Italiam censeam et domi dicam esse manendum, unum Galliae regnum fere maius esse, quam ut commode possit ab uno administrari, ne sibi putet rex de aliis adiciendis esse cogitandum. Tum si illis proponerem decreta Achoriorum populi, Utopiensium insulae ad Euronoton oppositi,²⁶ qui quum olim bellum gessissent, ut regi suo aliud obtinerent regnum, quod affinitatis antiquae causa sibi contendeat hereditate debere, consecuti tandem id, ubi viderunt nihilo sibi minus esse molestiae in retinendo, quam in quaerendo pertulerunt, verum assidua pullulare semina, vel internae rebellionis, vel externae incursionis, in deditos ita semper aut pro illis, aut contra pugnandum, numquam dari facultatem dimittendi exercitus, compilari interim se, efferri foras pecuniam, alienae gloriolae suum impendi sanguinem,

pacem nihilo tutiorem, domi corruptos bello mores, imbibitam latrocinandi libidinem, confirmatam caedibus audaciam, leges esse contemptui, quod rex in duorum curam regnorum distractus, minus in utrumvis animum posset intendere. Quum viderent alioqui tantis malis nullum finem fore, inito tandem consilio, regi suo humanissime fecerunt optionem retinendi utrius regni vellet. Nam utriusque non fore potestatem, se plures esse, quam qui a dimidiato possint rege gubernari, quum nemo sit libenter admissurus mulionem sibi cum alio communem. Ita coactus est ille bonus princeps, novo regno cuiuspiam ex amicis relicto (qui brevi etiam post eiectus est) antiquo esse contentus. Praeterea si ostenderem omnes hos conatus bellorum, quibus tot nationes eius causa tumultuarentur, quum thesauros eius exhausissent, ac destruxissent populum, aliqua tandem fortuna frustra cessuros tamen, proinde avitum regnum coleret, ornaret quantum posset, et faceret quam florentissimum. Amet suos et ametur a suis, cum his una vivat, imperetque suaviter, atque alia regna valere sinat, quando id quod nunc ei contigisset, satis amplum superque esset. Hanc orationem quibus auribus mi More, putas excipiendam?

Profecto non valde pronis inquam.

Pergamus ergo inquit, si consiliariis cum rege quopiam tractantibus, et comminiscantibus quibus technis ei queant coacervare thesauros, dum unus intendendam consulit aestimationem monetae, quum ipsi sit eroganda pecunia. Deiciendam rursus infra iustum, quum fuerit corroganda. Uti et multum aeris parvo dissolvat, et pro parvo multum recipiat: Dum alius suadet ut bellum simulet, atque eo praetextu coacta pecunia quum visum erit, faciat pacem, sanctis caerimoniis, quo plebeculae oculis fiat praestigium,

²⁶ Exemplum annotandum

miseratus videlicet humanum sanguinem princeps pius: Dum alius ei suggerit in mentem antiquas quasdam, et tinea adesas leges, longa desuetudine antiquatas, quas quod nemo latas meminisset, omnes sint transgressi, earum ergo multas iubeat exigi, nullum uberius proventum esse, nullum magis honorificum, utpote qui iustitiae prae se personam ferat: Dum ab alio admonetur, uti sub magnis mulctis multa prohibeat, maxime talia, quae ne fiant in rem sit populi. Post pecunia cum illis dispenset, quorum commodis obstat interdictum, sic et a populo gratiam iniri, et duplex afferi compendium, vel dum hi mulctantur, quos quaestus cupiditas pellexit in casses, vel dum aliis vendit privilegia, tanto pluris, quanto scilicet fuerit melior princeps, utpote qui gravatim quicquam contra populi commodum privato cuiquam indulgeat, et ob id non nisi magno pretio. Dum alius ei persuadet obstringendos sibi iudices, qui quavis in re pro regio iure disceptent, accersendos praeterea in palatium, atque invitandos uti coram se de suis rebus disserant, ita nullam causam eius tam aperte iniquam fore, in qua non aliquis eorum vel contradicendi studio, vel pudore dicendi eadem, vel quo gratiam ineant, apud eum aliquam reperiant rimam, qua possit intendi calumnia. Sic dum iudicibus diversa sentientibus, res per se clarissima disputatur, et veritas in quaestionem venit, ansam commodum regi dari, pro suo commodo ius interpretandi. Ceteros aut pudore accessuros, aut metu, sic intrepide fertur postea pro tribunali sententia. Neque enim deesse praetextus potest pronuntianti pro principe. Nempe cui satis est aut aequitatem a sua parte esse, aut verba legis, aut contortum scripti sensum, aut quae legibus denique omnibus praeponderat, apud religiosos iudices

principis indisputabilem praerogativam. Dum omnes in Crassiano illo consentiunt atque conspirant²⁷, Nullam auri vim satis esse principi, cui sit alendus exercitus. Praeterea nihil iniuste regem facere, ut maxime etiam velit posse. Quippe omnia omnium eius esse, ut homines etiam ipsos, tantum vero cuique esse proprium quantum regis benignitas ei non ademerit, quod ipsum ut quam minimum sit, principis multum referre, ut cuius tutamentum in eo situm sit, ne populus divitiis ac libertate lasciviat, quod hae res minus patienter ferant dura atque iniusta imperia, quum contra egestas atque inopia retundat animos, ac patientes reddat, adimatque pressis generosos rebellandi spiritus. Hic si ego rursus assurgens contendam haec consilia omnia regi et inhonesta esse, et perniciosas. Cuius non honor modo, sed securitas quoque in populi magis opibus sita sit quam suis. Quos si ostendam, regem sibi deligere sua causa, non regis, videlicet uti eius labore ac studio ipsi commode vivant. Tutique ab iniuriis. Eoque magis ad principem eam pertinere curam, ut populo bene sit suo, quam ut sibi, non aliter ac pastoris officium est, oves potius quam semet pascere, quatenus opilio est. Nam quod populi egestatem censeant pacis praesidium esse, longissime aberrare eos ipsa res docet. Nempe ubi plus rixarum comperias, quam inter mendicos? Quis intentius mutationi rerum studet, quam cui minime placet praesens vitae status? Aut cui denique audacior impetus ad conturbanda omnia, spe alicunde lucrandi, quam cui iam nihil est quod possit perdere? Quod si rex aliquis adeo aut contemptus esset, aut invisus suis, ut aliter eos continere in officio non possit, nisi contumeliis, compilatione, et sectione grassetur, eosque redigat ad

²⁷ Crassi divitiis dictum

mendicitatem, praestiterit illi profecto regno abdicare, quam his retinere artibus, quibus quamquam imperii nomen, retineat, certe amittit maiestatem. Neque enim regiae dignitatis est, imperium in mendicos exercere, sed in opulentos potius, atque felices. Quod ipsum sensit certe vir erecti ac sublimis animi Fabricius, quum responderet malle se imperare divitibus, quam divitem esse. Et profecto unum aliquem voluptate ac deliciis fluere, gementibus undique ac lamentantibus aliis, hoc non est regni, sed carceris esse custodem. Denique ut imperitissimus medicus est, qui morbum nescit nisi morbo curare, ita qui vitam civium non novit alia via corrigere, quam ademptis vitae commodis, is se nescire fateatur imperare liberis. Quin aut inertiam potius mutet suam, aut superbiam. Nam his fere vitis accidit, ut populus eum vel contemnat, vel habeat odio. Vivat innocuus de suo, sumptus ad reditus accommodet, refrenet maleficia, et recta institutione suorum praeveniat potius, quam sinat increscere, quae deinde puniat, leges abrogatas consuetudine haud temere revocet, praesertim quae diu desitae numquam desideratae sunt. Neque umquam commissi nomine eiusmodi quicquam capiat, quale privatum quempiam iudex, velut iniquum ac vafrum non pateretur accipere. Hic si proponerem illis Macarensium legem,²⁸ qui et ipsi non longe admodum absunt ab Utopia, quorum rex quo primum die auspicatur imperium, magnis adhibitis sacrificiis iuriurando astringitur, numquam se uno tempore supra mille auri pondo in thesauris habiturum, aut argenti, quantum eius auri pretium aequet. Hanc legem ferunt ab optimo quodam rege institutam, cui maiori curae fuit patriae commodum, quam divitiae suae, velut obicem acervandae

pecuniae tantae, quanta faceret inopiam eius in populo. Nempe eum thesaurum videbat suffecturum, sive regi adversus rebelles, sive regno adversus hostium incursiones esset confligendum. Ceterum minorem esse quam ut animos faciat invadendi aliena. Quae potissima condendae legis causa fuit. Proxima quod sic prospectum putavit, ne desit pecunia, quae in cotidiana civium commutatione versetur, et quum regi necesse est erogare, quicquid thesauro supra legitimum accrevit modum, non quaesitum censuit occasiones iniuriae. Talis rex et malis erit formidini, et a bonis amabitur. Haec ergo atque huiusmodi si ingererem apud homines in contrariam partem vehementer inclinatos, quam surdis essem narraturus fabulam?²⁹

Surdissimis inquam, haud dubie. Neque hercule miror, neque mihi videntur (ut vere dicam) huiusmodi sermones ingerendi, aut talia danda consilia, quae certus sis numquam admissum iri. Quid enim prodesse possit, aut quomodo in illorum pectus influere sermo tam insolens, quorum praeoccupavit animos, atque insedit penitus diversa persuasio? Apud amiculos in familiari colloquio non insuavis est haec philosophia scholastica. Ceterum in consiliis principum, ubi res magnae magna auctoritate aguntur, non est his rebus locus.

Hoc est, inquit ille, quod dicebam non esse apud principes locum philosophiae.

Immo inquam est verum, non huic scholasticae,³⁰ quae quidvis putet ubivis convenire, sed est alia philosophia civilior, quae suam novit scaenam, eique sese accommodans, in ea fabula quae in manibus est, suas partes concinne et cum decoro tutatur. Hac utendum est tibi. Alioquin dum agitur quaequam Plauti comoedia, nugantibus inter se vernulis,

²⁸ Mira lex Macarensium

²⁹ Proverbium

³⁰ Philosophia scholastica

si tu in proscaenium prodeas habitu philosophico, et recenseas ex Octavia locum in quo Seneca disputat cum Nerone.³¹ Nonne praestiterit egisse mutam personam,³² quam aliena recitando talem fecisse tragicocomoediam? Corrueris enim, perverterisque praesentem fabulam, dum diversa permisces, etiam si ea quae tu affers meliora fuerint. Quaecumque fabula in manu est, eam age quam potes optime. Neque ideo totam perturbes, quod tibi in mentem venit alterius, quae sit lepidior.

Sic est in Republica sic in consultationibus principum. Si radicitus evelli non possint opiniones pravae, nec receptis usu vitiis mederi queas, ex animi tui sententia, non ideo tamen deserenda Respublica est, et in tempestate navis destituenda est, quoniam ventos inhibere non possis. At neque insuetus et insolens sermo inculcandus, quem scias apud diversa persuasos pondus non habiturum, sed obliquo ductu conandum est, atque annitendum tibi, uti pro tua virili omnia tractes commode. Et quod in bonum nequis vertere, efficias saltem, ut sit quam minime malum. Nam ut omnia bene sint, fieri non potest, nisi omnes boni sint, quod ad aliquot abhinc annos adhuc non exspecto.

Hac, inquit, arte nihil fieret aliud, quam ne dum aliorum furori mederi studeo, ipse cum illis insaniam. Nam si vera loqui volo, talia loquar necesse est. Ceterum falsa loqui, sitne philosophi nescio, certe non est meum. Quamquam ille meus sermo ut fuerit fortasse ingratus illis, atque molestus, ita non video cur videri debeat usque ad ineptias insolens. Quod si aut ea dicerem, quae fingit Plato in sua Republica aut ea quae faciunt Utopiensis in sua,³³ haec quamquam essent, ut certe sunt, meliora, tamen aliena videri possint, quod hic singulorum privatae sunt possessiones, illic omnia sunt communia.

Mea vero oratio (nisi quod ad eos qui statuissent secum, ruere diversa via praecipites, iucundus esse non potest, qui revocet ac praemonstret pericula) alioquin quid habuit, quod non ubivis dici, vel conveniat, vel oporteat? Equidem si omittenda sunt omnia tamquam insolentia atque absurda, quaecumque perversi mores hominum fecerunt, ut videri possint aliena, dissimulemus oportet, apud Christianos, pleraque omnia quae Christus docuit, ac dissimulari usque adeo vetuit, ut ea quoque quae ipse in aures insurrasset suis, palam in tectis iusserit praedicari. Quorum maxima pars ab istis moribus longe est alienior, quam mea fuit oratio. Nisi quod contionatores homines callidi, tuum illud consilium secuti puto, quando mores suos homines ad Christi normam gravatim paterentur aptari, doctrinam eius velut regulam plumbeam accommodaverunt ad mores, ut aliquo saltem pacto coniungerentur scilicet. Qua re nihil video quid profecerint, nisi ut securius liceat esse malos,

atque ipse profecto tantundem proficiam in consiliis principum. Nam aut diversa sentiam, quod perinde fuerit, ac si nihil sentiam, aut eadem, et ipsorum adiutor sim, ut inquit Mitio Terentianus, insaniam. Nam obliquus ille ductus tuus non video quid sibi velit, quo censes annitendum, si non possint omnia reddi bona, tamen ut tractentur commode, fiantque, quoad licet, quam minime mala. Quippe non est ibi dissimulandi locus, nec licet conivere. Approbanda sunt aperte pessima consilia, et decretis pestilentissimis subscribendum est. Speculatoris vice fuerit, ac paene proditoris, etiam qui improbe consulta maligne laudaverit. Porro nihil occurrit, in quo prodesse quicquam possis, in eos delatus collegas, qui vel optimum virum facilius corruerint, quam ipsi corriganantur, quorum perversa consuetudine vel depravaberis, vel ipse integer atque innocens, alienae malitiae, stultitiaeque praetexeris, tantum abest ut aliquid possit in melius obliquo illo ductu convertere.

³¹ ὁμοίωσις mira

³² κωφὸν πρόσωπον

³³ Utopiensium instituta

Quamobrem pulcherrima similitudine declarat Plato, cur merito sapientes abstineant a capessenda Republica. Quippe quum populum videant in plateas effusum assiduis imbribus perfundi, nec persuadere queant illis, ut se subducant pluviae, tectaue subeant. Gnari nihil profuturos sese si exeant, quam ut una compluantur, semet intra tecta continent habentes satis, quando alienae stultitiae non possunt mederi, si ipsi saltem sint in tuto.

Quamquam profecto mi More (ut ea vere dicam, quae meus animus fert) mihi videtur ubicumque privatae sunt possessiones, ubi omnes omnia pecuniis metiuntur, ibi vix umquam posse fieri, ut cum Republica aut iuste agatur, aut prospere, nisi vel ibi sentias agi iuste, ubi optima quaeque perveniunt ad pessimos, vel ibi feliciter, ubi omnia dividuntur in paucissimos, nec illos habitos undecumque commode, ceteris vero plane miseris.

Quamobrem quum apud animum meum reputo, prudentissima atque sanctissima instituta Utopiensium, apud quos tam paucis legibus, tam commode res administrantur, ut et virtuti pretium sit, et tamen aequatis rebus omnia abundant omnibus, tum ubi his eorum moribus ex adverso comparo, tot nationes alias, semper ordinantes, nec ullam satis ordinatam umquam, earum omnium in quibus quod quisque nactus fuerit, suum vocat privatum, quorum tam multae in dies conditae leges non sufficiunt, vel ut consequatur quisquam, vel ut tueatur, vel ut satis internoscat ab alieno, illud quod suum invicem quisque privatum nominat, id quod facile indicant infinita illa tam assidue nascentia, quam numquam finienda litigia. Haec inquam, dum apud me considero, aequior Platoni fio, minusque demirror, dedignatum illis leges ferre ullas, qui recusabant eas quibus ex aequo omnes omnia partirentur commoda. Siquidem facile praevideat homo prudentissimus, unam atque unicam illam esse viam ad salutem publicam, si rerum indicatur aequalitas, quae nescio an umquam possit observari, ubi sua sunt singulorum propria. Nam

quum certis titulis, quisque quantum potest, ad se convertit, quantacumque fuerit rerum copia, eam omnem pauci inter se partiti, reliquis relinquunt inopiam, fereque accidit, ut alteri sint alterorum sorte dignissimi, quum illi sint rapaces, improbi atque inutiles, contra hi modesti viri, ac simplices, et cotidiana industria, in publicum quam in semet benigniores.

Adeo mihi certe persuadeo, res aequabili ac iusta aliqua ratione distribui, aut feliciter agi cum rebus mortalium, nisi sublata prorsus proprietate, non posse. Sed manente illa, mansuram semper apud multo maximam, multoque optimam hominum partem, egestatis et aerumnarum anxiam atque inevitabilem sarcinam. Quam ut fateor levare aliquantulum posse, sic tolli plane contendo non posse. Nempe si statuatur ne quis supra certum agri modum possideat, et uti sit legitimus cuique census pecuniae, si fuerit legibus quibusdam cautum, ut neque sit princeps nimium potens, neque populus nimis insolens, Tum magistratus ne ambientur, neu dentur venum, aut sumptus in illis fieri sit necesse, alioquin et occasio datur per fraudem ac rapinas sarciendae pecuniae, et fit necessitas eis muneribus praeficiendi divites, quae potius fuerant administranda prudentibus. Talibus inquam legibus, quemadmodum aegra assiduis solent fomentis fulciri corpora deploratae valetudinis, ita haec quoque mala leniri queant, ac mitigari. Ut sanentur vero atque in bonum redeant habitum, nulla omnino spes est, dum sua cuique sunt propria. Quin dum unius partis curae studes, aliarum vulnus exasperaveris, ita mutuo nascitur ex alterius medela alterius morbus, quando nihil sic adici cuiquam potest, ut non idem adimatur alii.

At mihi inquam contra videtur, ibi numquam commode vivi posse, ubi omnia sint communia. Nam quo pacto suppetat copia rerum, unoquoque ab labore subducente se? Utpote quem neque sui quaestus urget ratio, et alienae industriae fiducia reddit se-gnem.

At quum et stimulentur inopia, neque quod quisquam fuerit nactus, id pro suo tueri ulla possit lege, annon necesse est perpetua caede ac seditione laboretur? Sublata praesertim auctoritate ac reverentia magistratuum, cui quis esse locus possit, apud homines tales, quos inter nullum discrimen est, ne comminisci quidem queo.

Non miror inquit, sic videri tibi, quippe cui eius imago rei, aut nulla succurrit, aut falsa. Verum si in Utopia fuisses mecum, moresque eorum atque instituta vidisses praesens, ut ego feci, qui plus annis quinque ibi vixi, neque umquam voluissem inde discedere, nisi ut novum illum orbem proderem, tum plane faterere, populum recte institutum nusquam alibi te vidisse quam illic.

Atqui profecto inquit Petrus Aegidius, aegre persuadeas mihi, melius institutum populum in novo illo, quam in hoc noto nobis orbe reperiri, ut in quo neque deteriora ingenia, et vetustiores opinor esse, quam in illo Respublicas et in quibus plurima ad vitam commoda longus invenit usus, ut ne adiciam apud nos casu reperta quaedam, quibus excogitandis nullum potuisset ingenium sufficere.

Quod ad vetustatem, inquit ille, rerum attinet publicarum, tum pronuntiare posses rectius, si historias illius orbis perlegisses, quibus si fides haberi debet, prius apud eos erant urbes, quam homines apud nos. Iam vero quicquid hactenus vel ingenium invenit, vel casus repperit, hoc utrobique potuit existisse. Ceterum ego certe puto, ut illis praestemus ingenio, studio tamen atque industria longe a tergo relinquitur.

Nam (ut ipsorum habent annales) ante apulsum illuc nostrum de rebus nostris (quos illi vocant Ultra-aequinoctiales) nihil umquam quicquam audierant, nisi quod olim annis ab hinc ducentis supra mille, navis quaedam apud insulam Utopiam naufragio periit, quam tempestas eo detulerat.

Eiecti sunt in litus Romani quidam, atque Aegyptii, qui postea numquam inde discessere. Hanc unam occasionem, vide quam commodam illis sua fecit industria. Nihil artis erat intra Romanum imperium, unde possit aliquis esse usus, quod non illi aut ab expositis hospitibus didicerint, aut acceptis quaerendi seminibus adinvenerint. Tanto bono fuit illis aliquos hinc semel illuc esse delatos. At si qua similis fortuna quempiam antehac illinc huc perpulerit, tam penitus hoc oblitteratum est, quam istud quoque forsanc excidet posteris, me aliquando illic fuisse. Et ut illi uno statim congressu quicquid a nobis commode inventum est, fecerunt suum: Sic diu futurum puto, priusquam nos accipiamus quicquam quod apud illos melius quam nobis est institutum. Quod unum maxime esse reor in causa, cur quum neque ingenio, neque opibus inferiores simus eis, ipsorum tamen res quam nostra prudentius administratur, et felicius efflorescat.

Ergo mi Raphael inquam, quaeso te atque obsecro, describe nobis insulam. Nec velis esse brevis, sed explices ordine, agros, fluvios, urbes, homines, mores, instituta, leges, ac denique omnia, quae nos putes velle cognoscere. Putabis autem velle quicquid adhuc nescimus.

Nihil inquit faciam libentius. Nam haec in promptu habeo. Sed res otium poscit.

Eamus ergo inquam intro pransum, mox tempus nostro arbitrato sumemus.

Fiat inquit. Ita ingressi prandemus. Pransi, in eundem reversi locum, in eodem sedili consedimus, ac iussis ministris ne quis interpellaret, ego ac Petrus Aegidius hortamur Raphaellem, ut praestet quod erat pollicitus. Is ergo ubi nos vidit intentos, atque avidos audiendi, quum paulisper tacitus et cogitabundus assedisset, hunc in modum exorsus est.

PRIMI LIBRI FINIS

SEQUITUR SECUNDUS
SERMONIS QUEM
RAPHAEL HYTHLODAEUS
DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU HABUIT,
LIBER SECUNDUS,
PER THOMAM MORUM
CIVEM ET VICECOMITEM LONDINENSEM

Utopiensium insula in media sui parte (nam hac latissima est) milia passuum ducenta porrigitur, magnumque per insulae spatium non multo angustior, fines versus paulatim utrimque tenuatur.³⁴ Hi velut circumducti circino quingentorum ambitu milium, insulam totam in lunae speciem renascentis effigiant. Cuius cornua fretum interfluens, milibus passuum plus minus undecim dirimit, ac per ingens inane diffusum, circumiectu undique terrae prohibitis ventis, vasti in morem lacus stagnans magis quam saeviens, omnem prope eius terrae alvum pro portu facit. Magnoque hominum usu naves quaqua versus transmittit. Fauces hinc vadis, inde saxis formidulosae. In medio ferme interstitio una rupes eminent, eoque innoxia, cui inaedificatam turrim praesidio tenent, ceterae latentes et insidiosae.³⁵ Canales solis ipsis noti, atque ideo non temere accidit, uti exteris quisquam hunc in sinum, nisi Utopiano duce, penetret, ut in quem vix ipsis tutus ingressus est, nisi signis quibusdam e litore viam regentibus. His in diversa translatis loca, hostium quamlibet numerosam classem facile in perniciem traherent.³⁶

Ab altera parte non infrequentes portus. At ubique descensus in terram ita natura munitus, aut arte, ut ingentes copiae paucis inde queant propugnatoribus arceri. Ceterum uti

fertur, utique ipsa loci facies prae se fert, ea tellus olim non ambiebatur mari. Sed Utopus cuius utpote victoris nomen refert insula,³⁷ nam ante id temporis Abraxa dicebatur, quique rudem atque agrestem turbam ad id quo nunc ceteros prope mortales antecellit cultus, humanitatisque perduxit, primo protinus appulsu victoria potitus, passuum milia quindecim, qua parte tellus continenti adhaesit, excindendum curavit, ac mare circum terram duxit.³⁸ Quumque ad id operis non incolas modo coegisset (ne contumelia loco laborem ducerent) sed suos praeterea milites omnes adiungeret, in tantam hominum multitudinem opere distributo incredibili celeritate res perfecta ut finitimos (qui initio vanitatem incepti riserant) admiratione successus ac terrore perculerit.³⁹

Insula civitates habet quattuor et quinquaginta⁴⁰ spatiosas omnes ac magnificas lingua, moribus, institutis, legibus, prorsus eisdem, idem situs omnium, eadem ubique quatenus per locum licet, rerum facies.⁴¹ Harum quae proximae inter se sunt milia quattuor ac viginti separant. Nulla rursus est tam deserta, e qua non ad aliam urbem pedibus queat unius itinere diei perveniri.⁴² Cives quaqua ex urbe terni senes ac rerum periti tractatum de rebus insulae communibus, quotannis conveniunt Amaurotum. Nam (ea urbs quod tamquam in umbilico terrae sita maxime iacet omnium partium legis opportuna) prima, princepsque habetur.

Agri ita commode civitatibus assignati sunt, ut ab nulla parte minus soli quam duodecim passuum milia una quaevis habeat.⁴³

³⁴ Situs et forma Utopiae novae insulae

³⁵ Locus natura tutus unico praesidio defenditur

³⁶ Strategema ex mutatis signis

³⁷ Utopia insula ab Utopo duce

³⁸ Hoc plus erat quam Isthmum perfodere

³⁹ Facile fertur quod omnibus commune est

⁴⁰ Oppida Utopiae insulae

⁴¹ Similitudo concordiam facit

⁴² Urbium inter se mediocre intervallum

⁴³ Distributio agrorum

Ab aliqua multo etiam amplius, videlicet qua parte longius urbes inter se disiunguntur. Nulli urbi cupido promovendorum finium.⁴⁴ Quippe quos habent agricolae magis eorum se, quam dominos putant. Habent ruri per omnes agros commode dispositas domos, rusticis instrumentis instructas. Hae habitantur civibus per vices eo commigrantibus.⁴⁵ Nulla familia rustica in viris mulieribusque pauciores habet, quam quadraginta praeter duos ascripticios servos, quibus pater materque familias graves ac maturi praeficiuntur, et singulis tricenis familiis phylarchus unus. E quaque familia viginti quotannis in urbem remigrant, hi qui biennium ruri complevere. In horum locum totidem recentes ex urbe surrogantur, ut ab his qui annum ibi fuere. Atque ideo rusticarum peritiores rerum, instituantur, alios anno sequente docturi, ne si pariter omnes ibi novi, agricolationisque rudes essent, aliquid in annonae per imperitiam peccaretur. Is innovandorum agricolarum mos, etsi sollemnis sit, ne quisquam invitatus asperiores vitam cogatur continuare diutius, multi tamen quos rusticae rei studium natura delectat, plures sibi annos impetrant.

Agricolae terram colunt, nutriunt animalia, ligna comparant, atque in urbem qua commodum est, terra, marive convehunt.⁴⁶ Pullorum infinitam educant multitudinem, mirabili artificio. Neque enim incubant ova gallinae, sed magnum eorum numerum calore quodam aequabili foventes animant, educantque, hi simul atque e testa prodire, homines, vice matrum comitantur, et agnoscunt.⁴⁷

Equos alunt perquam paucos, nec nisi ferocientes, neque alium in usum quam exercendae

rebus equestribus iuventuti.⁴⁸ Nam omnem, seu colendi, seu vehendi laborem, boves obeunt, quos (ut fatentur) equis impetu cedere, sic patientia vincere, nec tot obnoxios morbis putant, ad haec minore impendio, et operae, et sumptus ali, ac denique laboribus emeritos, in cibum tandem usui esse.⁴⁹

Semente in solum panem utuntur.⁵⁰ Nam aut uvarum vinum bibunt, aut pomorum, pirorumve, aut denique aquam nonnumquam meram, saepe etiam, qua mel, aut glycyrrhizam incoxerint, cuius haud exiguum habent copiam.⁵¹ Quum exploratum habeant (habent enim certissimum) quantum annonae consumat urbs, et circumiectus urbi conventus, tamen multo amplius et sementis faciunt, et pecudum educant, quam quod in suos usus sufficiat, reliquum impartituri finitimis. Quibuscumque rebus opus est, quae res ruri non habentur, eam suppellectilem omnem ab urbe petunt, et sine ulla rerum commutatione, a magistratibus urbanis nullo negotio consequuntur. Nam illo singulo quoque mense, plerique ad festum diem conveniunt. Quum frumentandi dies instat, magistratibus urbanis agricolarum phylarchi denuntiant, quantum civium numerum ad se mitti conveniat, quae multitudo frumentatorum, quum ad ipsum diem opportune adsit, uno prope sereno die tota frumentatione defunguntur.⁵²

DE URBIBUS, AC NOMINATIM DE AMAUROTO

Urbium qui unam norit, omnes noverit, ita sunt inter se (quatenus loci natura non obstat) omnino similes. Depingam igitur unam quamquam (neque enim admodum refert quam) Sed quam potius, quam Amaurotum? Qua nec ulla dignior est, quippe cui senatus gratia reliquae deferunt, nec ulla mihi notior, ut in qua annos quinque perpetuos vixerim.⁵³

Situm est igitur Amaurotum, in leni deiectu montis, figura fere quadrata. Nam latitudo eius paulo infra collis incepta verticem, milibus passuum duobus ad flumen Anydrum pertinet,

⁴⁴ At hinc hodie pestis rerumpublicarum omnium

⁴⁵ Prima cura agricolationis

⁴⁶ Agricolarum officia

⁴⁷ Mira ratio fovendi ova

⁴⁸ Usus equorum

⁴⁹ Usus boum

⁵⁰ Cibus ac potus

⁵¹ Modus sementis

⁵² Mutua opera quantum valeat

⁵³ Amauroti primariae Utopiensium urbis descriptio

secundum ripam aliquanto longior. Oritur Anydrus milibus octoginta supra Amaurotum, modico fonte, sed aliorum occurso fluminum, atque in his duorum etiam mediocrium auctus, ante urbem ipsam, quingentos in latum passus extenditur, mox adhuc amplior, sexaginta milia prolapsus, excipitur oceano.⁵⁴ Hoc toto spatio, quod urbem ac mare interiacet, ac supra urbem quoque aliquot milia, sex horas perpetuas influens aestus, ac refluxus alternat celeri flumine. Quum sese pelagus infert, triginta in longum milia, totum Anydri alveum suis occupat undis, profligato retrorsum fluvio.⁵⁵ Tum aliquanto ultra liquorem eius salsugine corrumpit, dehinc paulatim dulcescens amnis, sincerus urbem perlabitur, ac refugientem vicissim purus et incorruptus, ad ipsas prope fauces insequitur.

Urbs adversae fluminis ripae, non pilis ac sublicibus ligneis, sed ex opere lapideo, egregie arcuato ponte, commissa est, ab ea parte, quae longissime distat a mari, quo naves totum id latus urbis possint inoffensae praetervehi.⁵⁶ Habent alium praeterea fluvium, haud magnum quidem illum, sed perquam placidum, ac iucundum. Nam ex eodem scaturiens monte, in quo civitas collocatur, mediam illam per devexa perfluens Anydro miscetur. Eius fluvii caput, fontemque, quod paulo extra urbem nascitur, munimentis amplexi, Amaurotani iunxerunt oppido.⁵⁷ Ne si qua vis hostium ingruat, intercipi, atque averti aqua, neve corrumpi queat. Inde canalibus coctilibus, diversim ad inferiores urbis partes aqua derivatur, id sicubi locus fieri vetat, cisternis capacibus, collecta pluvia, tantundem usus affert.

Murus altus, ac latus oppidum cingit, turribus, ac propugnaculis frequens,⁵⁸

arida fossa, sed alta, lataque ac veprium saepibus impedita tribus ab lateribus circumdat moenia, quarto flumen ipsum pro fossa est. Plateae quum ad vecturam, tum adversus ventos descriptae,⁵⁹ commode aedificia neutiquam sordida, quorum longa, et totum per vicum, perpetua series, adversa domorum fronte conspicitur.⁶⁰ Has vicorum frontes via distinguit pedes viginti lata. Posterioribus aedium partibus, quanta est vici longitudo, hortus adiacet, latus, et vicorum tergis undique circumsaepus.⁶¹

Nulla domus est, quae non ut ostium in plateam, ita posticum in hortum habeat. Quin bifores quoque facili tractu manus apertiles, ac dein sua sponte coeuntes, quemvis intromittunt, ita nihil usquam privati est.⁶² Nam domos ipsas uno quoque decennio sorte commutant. Hos hortos magnificiunt. In his vineas, fructus, herbas, flores habent. Tanto nitore, cultuque, ut nihil fructuosius usquam viderim, nihil elegantius. Qua in re studium eorum, non ipsa voluptas modo, sed vicorum quoque invicem de suo cuiusque horti cultu certamen accendit.⁶³ Et certe non aliud quicquam temere urbe tota reperias, sive ad usum civium, sive ad voluptatem commodius. Eoque nullius rei, quam huiusmodi hortarum, maiorem habuisse curam videtur is qui condidit.

Nam totam hanc urbis figuram, iam inde ab initio descriptam ab ipso Utopo ferunt. Sed ornatum, ceterumque cultum, quibus unius aetatem hominis haud suffecturam vidit, posteris adiciendum reliquit. Itaque scriptum in annalibus habent, quos ab capta usque insula, mille septingentorum, ac sexaginta annorum complectentes historiam, diligenter et religiose perscriptos asservant,

⁵⁴ Anydri fluminis descriptio

⁵⁵ Idem fit apud Anglos in flumine Thamysi

⁵⁶ Et in hoc Londinum cum Amauroto convenit

⁵⁷ Usus aquae potabilis

⁵⁸ Moenium munimenta

⁵⁹ Plateae cuiusmodi

⁶⁰ Aedificia

⁶¹ Horti aedibus adhaerentes

⁶² Haec sapiunt communitatem Platonis

⁶³ Utilitas hortarum etiam Maroni praedicata

aedes initio humiles, ac veluti casas, et tuguria fuisse, e quolibet ligno temere factas, parietes luto obductos, culmina in aciem fastigiata stramentis operuerant. At nunc omnis domus visenda forma tabularum trium, parietum facies, aut silice, aut caementis, aut latere coctili constructae, in alvum introrsus congesto rudere. Tecta in planum subducta, quae intritis quibusdam insternunt. Nullius impendii, sed ea temperatura, quae nec igni obnoxia sit, et tolerandis tempestatum iniuriis plumbum superet. Ventos a fenestris vitro (nam eius ibi creberrimus usus est) expellunt.⁶⁴ Interim etiam lino tenui, quod perlucido oleo, aut succino perlinunt, gemino nimirum commodo. Siquidem ad eum modum fit, ut et plus lucis transmittat, et ventorum minus admittat.

DE MAGISTRATIBUS

Triginta quaeque familiae magistratum sibi quotannis eligunt, quem sua prisca lingua Syphograntum vocant, recentiore phylarchum, Syphograntis decem cum suis familiis Traniborus olim, nunc protophylarchus dictus praeficitur.⁶⁵ Demum Syphogranti omnes, qui sunt ducenti, iurati lecturos sese, quem maxime censent utilem, suffragiis occultis renuntiant principem unum videlicet ex his quattuor, quos eis populus nominavit. Nam a quaque urbis quarta parte, selectus unus commendatur senatui.⁶⁶ Principis magistratus perpetuus est in omnem illius vitam, nisi tyrannidis affectatae suspicio impediatur.⁶⁷ Traniboros quotannis eligunt. Ceterum haud

temere commutant. Reliqui magistratus omnes annui.

Tranibori tertio quoque die, interdum si res postulat saepius, in consilium cum principe veniunt. De republica consultant. Controversias privatorum (si quae sunt) quae perquam paucae sunt, mature dirimunt.⁶⁸ Syphograntos semper in senatum duos asciscunt, atque omni die diversos. Cautumque ut ne quid ratum sit quod ad rempublicam pertineat, de quo non tribus in senatu diebus ante agitatum, quam decretum sit.⁶⁹ Extra senatum, aut comitia publica de rebus communibus inire consilia capitale habetur. Haec eo ferunt instituta, ne proclive esset, coniuratione principis, ac Tranibororum, oppresso per tyrannidem populo, statum reipublicae mutare. Atque ideo quicquid magni momenti iudicatur, ad Syphograntorum comitia defertur, qui cum suis familiis communicata re, post inter se consultant, ac suum consilium renuntiant senatui. Interdum ad totius insulae consilium res defertur.

Quin id quoque moris habet senatus, ut nihil, quo die primum proponitur, eodem disputetur. Sed in sequentem senatum differatur, ne quis ubi quod in buccam primum venerit,⁷⁰ temere effutierit, ea potius excogitet postea, quibus decreta tueatur sua, quam quae ex reipublicae usu sint. Malitque salutis publicae, quam opinionis de se iacturam facere,

⁶⁴ Vitreae aut linteatae fenestrae

⁶⁵ Traniborus Utopiensium lingua sonat praefectum primum

⁶⁶ Mira ratio creandi magistratus

⁶⁷ Tyrannis invisae bene institutae reipublicae

⁶⁸ Cito dirimendae controversiae, quas nunc data opera in immensum prorogant

⁶⁹ Nihil subito statuendum

⁷⁰ Utinam idem hodie fiat in nostris consiliis

perverso quodam ac praepostero pudore, ne initio parum prospexisse videatur.⁷¹ Cui prospiciendum initio fuit, ut consulto potius, quam cito loqueretur.

DE ARTIFICIIS

Ars una est omnibus viris, mulieribusque promiscua agricultura, cuius nemo est expertus.⁷² Hac a pueritia erudiuntur omnes, partim in schola traditis praecipis, partim in agros viciniore urbi, quasi per ludum educti, non intuentes modo, sed per exercitandi corporis occasionem tractantes etiam.

Praeter agriculturam (quae est omnibus, ut dixi, communis) quilibet unam quampiam, tamquam suam docetur, ea est fere aut lanificium, aut operandi lini studium, aut caementariorum, aut fabri, seu ferrarii, seu materiarii artificium.⁷³ Neque enim aliud est opificium ullum, quod numerum aliquem, dictu dignum occupet illic. Nam vestes, quarum, nisi quod habitu sexus discernitur, et caelibatus a coniugio, una per totam insulam forma est, eademque per omne aevum perpetua, nec ad oculum indecora, et ad corporis motum habilis, tum ad frigoris aestusque rationem apposita.⁷⁴ Eas inquam, quaeque sibi familia conficit.

Sed ex aliis illis artibus unusquisque aliquam discit, nec viri modo, sed mulieres etiam.⁷⁵ Ceterum hae velut imbecilliores, leviora tractant. Lanam fere, linumque operantur. Viris artes reliquae magis laboriosae mandantur, maxima ex parte quisque in patriis artibus educatur. Nam eo plerique natura feruntur. Quod si quem animus alio trahat, in eius opificii, cuius capitur studio, familiam quampiam adoptione traducitur.⁷⁶ Cura non a patre modo eius, sed

magistratibus etiam praestita, ut gravi, atque honesto patrifamilias mancipetur. Quin si quis unam perdoctus artem, aliam praeterea cupiverit, eodem modo permittitur. Utramque nactus, utram velit exercet, nisi alterutra civitas magis egeat.

Symphograntorum, praecipuum ac prope unicum negotium est, curare, ac prospicere, ne quisquam desideat otiosus.⁷⁷ Sed uti suae quisque arti sedulo incumbat, nec ab summo mane tamen, ad multam usque noctem perpetuo labore, velut iumenta, fatigatus. Nam ea plus quam servilis aerumna est, quae tamen ubique fere opificum vita est, exceptis Utopiensibus,⁷⁸ qui quum in horas viginti quattuor aequales, diem connumerata nocte dividant, sex dumtaxat operi deputant, tres ante meridiem, a quibus prandium ineunt, atque a prandio duas pomeridianas horas, quum interquieverint, tres deinde rursus labori datas, cena claudunt. Quum primam horam ab meridie numerent: sub octavam cubitum eunt. Horas octo somnus vindicat.

Quicquid inter operis horas ac somni cibique medium esset, id suo cuiusque arbitrio permittitur, non quo per luxum, aut segnitiam abutatur, sed quod ab opificio suo liberum, ex animi sententia in aliud quippiam studii bene collocet. Has intercapedines plerique impendunt litteris.⁷⁹ Sollemne est enim publicas cottidie lectiones haberi, antelucanis horis, quibus ut intersint, ii dumtaxat adiguntur, qui ad litteras nominatim selecti sunt. Ceterum ex omni ordine mares simul, ac feminae multitudo maxima ad audiendas lectiones, alii alias, prout cuiusque fert natura confluit. Hoc ipsum tempus tamen, si quis arti suae malit insumere quod multis usu venit (quorum animus in nullius contemplatione disciplinae consurgit) haud prohibetur,

⁷¹ Hoc sibi volebat vetus proverbium, ἐν νοκτὶ βουλή

⁷² Agricoltatio communis omnium, quam nunc in paucos contemptos reicimus

⁷³ Artes ad necessitatem non ad luxum discendae

⁷⁴ Cultus similitudo

⁷⁵ Nemo civium expertus artificii

⁷⁶ Ad quam quisque natura sit appositus, eam discat artem

⁷⁷ Otiosi pellendi e Republica

⁷⁸ Moderandus opificum labor

⁷⁹ Studia litterarum

quin laudatur quoque, ut utilis reipublicae.

Super cenam tum unam horam ludendo producunt, aestate in hortis, hieme in aulis illis communibus, in quibus comedunt. Ibi aut musicen exercent, aut se sermone recreant.⁸⁰ Aleam atque id genus ineptos ac perniciosos ludos ne cognoscunt quidem, ceterum duos habent in usu ludos, latrunculorum ludo non dissimiles.⁸¹ Alterum numerorum pugnam, in qua numerus numerum praedatur. Alterum in quo collata acie cum virtutibus vitia confligunt.⁸² Quo in ludo perquam scite ostenditur et vitiorum inter se discidium, et adversus virtutes concordia. Item quae vitia, quibus se virtutibus opponant, quibus viribus aperte oppugnent, quibus machinamentis ab obliquo adoriantur, quo praesidio, virtutes vitiorum vires infringant, quibus artibus eorum conatus eludant, quibus denique modis alterutra pars victoriae compos fiat.

Sed hoc loco, ne quid erretis quiddam pressius intuentum est. Etenim quod sex dumtaxat horas in opere sunt, fieri fortasse potest, ut inopiam aliquam putes, necessariorum rerum sequi. Quod tam longe abest ut accidat, ut id temporis ad omnium rerum copiam quae quidem ad vitae vel necessitatem requirantur vel commoditatem non sufficiat modo, sed supersit etiam, id quod vos quoque intellegitis si vobiscum reputetis apud alias gentes, quam magna populi pars iners degit.⁸³ Primum mulieres fere omnes, totius summae dimidium, aut sicubi mulieres negotiosae sunt, ibi ut plurimum, earum vice, viri stertunt. Ad haec, sacerdotum ac religiosorum, quos vocant, quanta quamque otiosa turba, adice divites omnes maxime praediorum dominos, quos vulgo generosos appellant ac nobiles, his annuera ipsorum famulitium, totam videlicet illam caetratorum nebulonum colluivem.⁸⁴ Robustos denique ac valentes mendicos adiunge, morbum quempiam praetextentes inertiae, multo certe

pauciores esse quam putaras invenies eos, quorum labore constant haec omnia quibus mortales utuntur.⁸⁵

Expende nunc tecum ex his ipsis quam pauci in necessariis opificiis versantur. Siquidem ubi omnia pecuniis metimur, multas artes necesse est exerceri inanes prorsus ac superfluas, luxus tantum ac libidinis ministras. Nam haec ipsa multitudo quae nunc operatur, si partiretur in tam paucas artes, quam paucas commodus naturae usus postulat: in tanta rerum abundantia: quantam nunc esse necesse sit, pretia nimirum viliora forent, quam ut artifices inde vitam tueri suam possent. At si isti omnes quos nunc inertes artes dstringunt: ac tota insuper otio ac desidia languescens turba, quorum unus quisvis earum rerum quae aliorum laboribus suppeditantur: quantum duo earundem operatores consumit: in opera universi atque eadem utilia collocarentur, facile animadvertis: quantum temporis ad suppeditanda omnia: quae vel necessitatis ratio: vel commoditatis efflagitet (adde voluptatis etiam quae quidem vera sit ac naturalis) abunde satis superque foret. Atque id ipsum in Utopia res ipsa perspicuum facit. Nam illic in tota urbe cum adiacente vicinia vix homines quingenti ex omni virorum ac mulierum numero, quorum aetas ac robur operi sufficit, vacatio permittitur. In his Syphogranti (quamquam leges eos labore solverunt) ipsi tamen sese non eximunt: quo facilius exemplo suo reliquos ad labores invitent.⁸⁶ Eadem immunitate gaudent hi: quos commendatione sacerdotum, persuasus populus occultis Syphograntorum suffragiis ad perdiscendas disciplinas perpetuam vacationem indulget. Quorum si quis conceptam de se spem fefellerit: ad opifices retruditur, contraque non rarerent usu venit: ut mechanicus quispiam, subsicivas illas horas tam naviter impendat litteris, tantum diligentia proficiat, ut opificio suo exemptus, in litteratorum classem provehatur. Ex hoc litteratorum ordine legati, sacerdotes, Tranibori ac ipse denique

⁸⁰ Lusus in cenis

⁸¹ At nunc alea principum lusus est

⁸² Lusus utiles quoque

⁸³ Otiosorum hominum genera

⁸⁴ δορυφορήμα nobilium

⁸⁵ Prudentissime dictum

⁸⁶ Ne magistratus quidem ab opere cessant

deligitur princeps, quem illi prisca ipsorum lingua Barzanem, recentiore Ademum appellant.⁸⁷ Reliqua fere multitudo omnis: quum neque otiosa sit: nec inutilibus opificiis occupata, proclivis aestimatio est, quam paucae horae quantum boni operis pariant. Ad ea quae commemoravi, hoc praeterea facilitatis accedit quod in necessariis plerisque artibus, minore opera quam aliae gentes, opus habent.⁸⁸ Nam primum aedificiorum, aut structura: aut refectio ideo tam multorum assiduam ubique requirit operam, quod quae pater aedificavit: heres parum frugi, paulatim dilabi sinit, ita quod minimo tueri potuit: successor eius de integro impendio magno cogitur instaurare. Quin frequenter etiam quae domus alii ingenti sumptu stetit, hanc alius delicato animo contemnit, eaque neglecta: atque ideo brevi collapsa: aliam alibi impensis non minoribus exstruit. At apud Utopienses compositis rebus omnibus: et constituta republica rarissime accidit: uti nova collocandis aedibus area deligatur et non modo remedium celeriter praesentibus vitiis adhibetur, sed etiam imminentibus occurritur. Ita fit, ut minimo labore, diutissime perdurent aedificia, et id genus opifices vix habeant interdum quod agant: nisi quod materiam dolare domi et lapides interim quadrare atque aptare iubentur, quo (si quod opus incidat) maturius possit exurgere.

Iam in vestibus vide, quam paucis operis egeant: primum dum in opere sunt: corio neglectim aut pellibus amiciuntur quae in septuennium durent.⁸⁹ Quum procedunt in publicum, superinduunt chlamydem vestem, quae rudiores illas vestes contegat: eius per totam insulam unus color est, atque is nativus. Itaque lanei panni, non modo multo minus quam usquam alibi sufficit, verum is ipse quoque multo minoris impendii est, at lini minor est labor, eoque usus crebrior, sed in lineo solus candor,

in laneo sola mundities conspicitur, nullum tenuioris fili pretium est. Itaque fit, ut quum alibi nusquam, uni homini quattuor aut quinque togae laneae diversis coloribus, ac totidem sericiae tunicae sufficiant, delicatioribus paulo ne decem quidem, ibi una quisque contentus est, plerumque in biennium. Quippe nec causa est ulla cur plures affectet, quas consecutus neque adversus frigus esset munitior, neque vestitu videretur vel pilo cultior.

Quamobrem quum et omnes utilibus sese artibus exercent, et ipsarum etiam opera pauciora sufficiant, fit nimirum, ut abundante rerum omnium copia, interdum in reficiendas (si quae detritae sunt) vias publicas immensam multitudinem educant, persaepe etiam quum nec talis cuiuspiam operis usus occurrat, pauciores horas operandi publice denuntient. Neque enim supervacaneo labore cives invites exercent magistratus: quandoquidem eius reipublicae institutio hunc unum scopum in primis respicit: ut quoad per publicas necessitates licet: quam plurimum temporis ab servitio corporis ad animi libertatem cultumque civibus universis asseratur. In eo enim sitam vitae felicitatem putant.

DE COMMERCIIIS MUTUIS

Sed iam quo pacto sese mutuo cives utantur: quae populi inter se commercia: quaeque sit distribuendarum rerum forma videtur explicandum.

Quum igitur ex familiis constet civitas: familias ut plurimum, cognationes efficiunt. Nam feminae (ubi maturuerint) collocatae maritis: in ipsorum domicilia concedunt. At masculi filii, ac deinceps nepotes: in familia permanent, et parentum antiquissimo parent. Nisi prae senecta mente parum valuerit. Tunc enim aetate proximus ei sufficitur. Verum ne civitas aut fieri infrequentior: aut ultra modum possit increscere, cavetur, ne ulla familia, quarum milia sex, quaeque civitas, excepto conventu, complectitur: pauciores quam decem: pluresve quam sexdecim puberes habeat.⁹⁰ Impuberum enim nullus praefiniri numerus potest. Hic modus facile servatur, transcriptis his in rariores familias,

⁸⁷ Soli literati ad magistratus vocantur

⁸⁸ Quomodo vitentur impensae in aedificiis

⁸⁹ Quomodo in amictu

⁹⁰ Numerus civium

qui in plenioribus excrescunt. At si quando in totum plus iusto abundaverit: aliarum urbium suarum infrequentiam sarciant. Quod si forte per totam insulam plus aequo moles intumuerit, tum ex qualibet urbe descriptis civibus in continente proximo ubicumque indigenis agri multum superest, et cultu vacat: coloniam suis ipsorum legibus propagant, ascitis una terrae indigenis si convivere secum velint. Cum volentibus coniuncti in idem vitae institutum: eosdemque mores, facile coalescunt, idque utriusque populi bono. Efficiunt enim suis institutis, ut ea terra, utrisque abunda sit: quae alteris ante parca ac maligna videbatur. Renuentes ipsorum legibus vivere, propellunt his finibus quos sibi ipsi describunt. Adversus repugnantes, bello configunt. Nam eam iustissimam belli causam ducunt, quum populus quispiam eius soli quo ipse non utitur, sed velut inane ac vacuum possidet, aliis tamen qui ex naturae praescripto inde nutriri debeant, usum ac possessionem interdicat. Si quando ulla ex suis urbibus aliquis casus, eoque imminuerit, ut ex aliis insulae partibus servato suo cuiusque urbis modo, resarciri non possint (quod bis dumtaxat ab omni aevo pestis grassante saevitia fertur contigisse) remigrantibus et colonia civibus replentur. Perire enim colonias potius patiuntur, quam ullam ex insulanis urbibus imminui. Sed ad convictum civium revertor. Antiquissimus (ut dixi) praeest familiae. Ministri sunt uxores maritis, et liberi parentibus, atque in summa minores natu maioribus.⁹¹ Civitas omnis in quattuor aequales partes dividitur. In medio cuiusque partis forum est omnium rerum. Eo in certas domos opera cuiusque familiae convehuntur, atque in horrea singulae seorsum species distributae sunt. Ab his quilibet paterfamilias quibus ipse suique opus habent, petit, ac sine pecunia, sine omni prorsus hostimento quicquid petierit, aufert. Quare

enim negetur quicquam? Quum et omnium rerum abunde satis sit nec timor ullus subsit, ne quisquam plus quam sit opus, flagitare velit? Nam cur supervacua petiturus putetur is, qui certum habeat, nihil sibi umquam defuturum? Nempe avidum ac rapacem, aut timor carendi facit, in omni animantium genere, aut in homine sola reddit superbia, quae gloriae sibi ducit, superflua rerum ostentatione ceteros antecellere, quod vitii genus in Utopiensium institutis nullum omnino locum habet.⁹²

Adiuncta sunt foris (quae commemoravi) fora cibaria, in quae non holera modo, arborumque fructus et panes comportantur, sed pisces praeterea quadrupedumque et avium quicquid esculentum est, extra urbem locis apposis ubi fluente tabum ac sordes eluantur.⁹³ Hinc deportant pecudes occisas deputatasque manibus famulorum (nam neque suos cives patiuntur assuescere laniatu animalium, cuius usu, clementiam humanissimum naturae nostrae affectum paulatim deperire putant, neque sordidum quicquam atque immundum, cuius putredine corruptus aer morbum posset invehere)⁹⁴ perferri in urbem sinunt.

Habet praeterea quilibet vicus, aulas quasdam capaces, aequali ab sese invicem intervallo distantes, nomine quamque suo cognitae. Has colunt Syphogranti, quarum unicuique triginta familiae videlicet ab utroque latere quindecim sunt ascriptae, cibum ibi sumpturae. Obsonatores cuiusque aulae, certa hora conveniunt in forum, ac relato suorum numero, cibum petunt.

Sed prima ratio aegrotorum habetur, qui in publicis hospitibus curantur.⁹⁵ Nam quattuor habent in ambitu civitatis hospitia, paulo extra muros tam capacia ut totidem oppidulis aequari possint, tum ut neque aegrotorum numerus quamlibet magnus anguste collocaretur, et per hoc incommode, tum quo hi qui tali morbo tenerentur, cuius contagio solet ab alio ad alium serpere,

⁹¹ Sic excludi potest otiosa turba ministrorum

⁹² *Rapacitas unde*

⁹³ Tabes ac sordes pestem invehit civitatibus

⁹⁴ Ex pecudum laniena didicimus et homines iugulare

⁹⁵ Cura aegrotorum

longius ab aliorum coetu semoveri possint. Haec hospitia ita sunt instructa, atque omnibus rebus quae ad salutem conferant referta, tum tam tenera ac sedula cura adhibetur, tam assidua medicorum peritissimorum praesentia, ut quum illuc nemo mittatur invitus, nemo tamen fere in tota urbe sit, qui adversa valetudine laborans, non ibi decumbere quam domi suae praeferat.

Quum aegrotorum obsonator cibos ex medicorum praescripto receperit, deinceps optima quaeque inter aulas aequabiliter pro suo cuiusque numero distribuuntur, nisi quod principis, pontificis, et Tranibororum respectus habetur, ac legatorum etiam, et exterorum omnium (si qui sunt, qui pauci ac raro sunt) sed his quoque cum adsunt, domicilia certa atque instructa parantur,⁹⁶ Ad has aulas prandii, cenaecaeque statis horis tota syphograntia convenit, aeneae tubae clangore commonefacta, nisi qui aut in hospitibus, aut domi decumbunt. Quamquam nemo prohibetur, postquam aulis est satis factum e foro domum cibum petere.⁹⁷ Sciunt enim neminem id temere facere, nam etsi domi prandere nulli vetitum sit, nemo tamen hoc libenter facit, quum neque honestum habeatur, et stultum sit deterius parandi prandii sumere laborem, quum lautum atque opiparum praesto apud aulam, tam propinquam sit.

In hac aula ministeria omnia in quibus paulo plus sordis, aut laboris est, obeunt servi. Ceterum coquendi, parandique cibi officium, et totius denique instruendi convivii solae mulieres exercent, cuiusque videlicet familiae per vices.⁹⁸ Tribus, pluribusve mensis pro numero convivarum discumbitur. Viri ad parietem, feminae exterius collocantur, ut si quid his subiti oboriatur mali, quod uterum gerentibus interdum solet accidere, imperturbatis ordinibus exsurgant, atque inde ad nutrices abeant.

Sedent illae quidem seorsum cum lactentibus in cenaculo quodam ad id destinato, numquam

sine foco atque aqua munda, nec absque cunis interim, ut et reclinare liceat infantulos, et ad ignem cum velint exemptos fasciis libertate ac ludo reficere. Suae quaeque suboli nutrix est, nisi aut mors, aut morbus impediatur. Id quum accidit, uxores Syphograntorum prope nutricem quaerunt, nec id difficile est. Nam quae id praestare possunt, nulli officio sese offerunt libentius, quoniam et omnes eam misericordiam laude prosequuntur, et qui educatur, nutricem parentis agnoscit loco.⁹⁹

In antro nutricum, considunt pueri omnes, qui primum lustrum non explevere. Ceteri impuberes, quo in numero ducunt quicumque sexus alterius utrius intra nubiles annos sunt, aut ministrant discumbentibus, aut qui per aetatem nondum valent, assistant tamen, atque id summo cum silentio. Utrique quod a sedentibus porrigitur, eo vescuntur, nec aliud discretum prandendi tempus habent.¹⁰⁰

In medio primae mensae, qui summus locus est, et cui (nam ea mensa suprema in parte cenaculi transversa est) totus conventus conspicitur, Syphograntus cum uxore considet. His adiunguntur duo ex natu maximis. Sedent enim per omnes mensas quaterni. At si templum in ea Syphograntia situm est, sacerdos, eiusque uxor ita cum Syphograntis sedent ut praesideant.¹⁰¹ Ab utraque parte collocantur iuniores, post senes rursus, atque hoc pacto per totam domum, et aequales inter se iunguntur,¹⁰² et dissimilibus tamen immiscentur, quod ideo ferunt institutum, ut senum gravitas ac reverentia (quum nihil ita in mensa fieri, dicere potest, ut eos ab omni parte vicinus effugiat) iuniores ab improba verborum, gestuumque licentia cohibeat.

Ciborum fercula non a primo loco deinceps apponuntur, sed senioribus primum omnibus

⁹⁶ Convivia communia, promiscuaque

⁹⁷ Ut ubique libertatis habetur ratio, ne quid fiat a coactis

⁹⁸ Feminae ministrae in conviviiis

⁹⁹ Laude et officio cives optime invitantur ad recte agendum

¹⁰⁰ Educatio subolis

¹⁰¹ Sacerdos supra principem, At nunc etiam et Episcopi iis mancipiorum vice sunt

¹⁰² Iuniores maioribus admixti

(quorum insignes loci sunt) optimus quisque cibus infertur.¹⁰³ Deinde reliquis aequaliter ministratur. At senes lautitias suas (quarum non tanta erat copia, ut posset totam per domum affatim distribui) pro suo arbitratu circumsedentibus impartiuntur. Sic et maioribus natu suos servatur honos, et commodi tantum tamen, ad omnes pervenit.

Omne prandium, cenamque ab aliqua lectione auspicantur, quae ad mores faciat, sed brevi tamen ne fastidio sit.¹⁰⁴ Ab hac seniores, honestos sermones, sed neque tristes, nec infacetos ingerunt. At nec longis logis totum occupant prandium,¹⁰⁵ quin audiunt libenter iuvenes quoque atque adeo de industria provocant, quo et indolis cuiusque et ingenii per convivii libertatem prodentis sese, capiant experimentum.

Prandia breviuscula sunt, cenae largiores, quod labor illa, has somnus et nocturna quies excipit, quam illi ad salubrem concoctionem magis efficacem putant.¹⁰⁶ Nulla cena sine musica transigitur.¹⁰⁷ Nec ullis caret secunda mensa bellariis. Odores incendunt, et unguenta spargunt. Nihilque non faciunt, quod exhilarare convivas possit. Sunt enim hanc in partem aliquanto procliviores, ut nullum voluptatis genus (ex quo nihil sequatur incommodi) censeant interdictum.¹⁰⁸

Hoc pacto igitur in urbe convivunt, at ruri, qui longius ab sese dissiti sunt, omnes domi quisque suae comedunt. Nulli enim familiae quicquam ad victum deest, quippe a quibus id totum venit, quo vescantur urbici.

DE PEREGRINATIONE UTOPIENSIIUM

At si quos aut amicorum alia in urbe commorantium, aut ipsius etiam videndi loci desiderium coeperit, a Syphograntis ac Traniboris suis veniam facile impetrant, nisi si quis usus impediatur. Mittitur ergo simul, numerus aliquis cum epistula principis, quae et datam peregrinandi copiam testatur, et reditus diem praescribit. Vehiculum datur cum servo publico, qui agat boves

et curet. Ceterum nisi mulieres in coetu habeant, vehiculum velut onus et impedimentum, remittitur. Toto itinere quum nihil secum efferant, nihil deficit tamen, ubique enim domi sunt.

Si quo in loco diutius uno die commorentur, suam ibi quisque artem exercet, atque ab artis eiusdem opificibus, humanissime tractantur. Si semet auctore quisquam extra suos fines vagetur, deprehensus sine principis diplomate, contumeliose habitus, pro fugitivo reducitur, castigatus acriter. Idem ausus denuo, servitute plectitur. Quod si quem libido incessat per suae civitatis agros palandi, venia patris et consentiente coniuge, non prohibetur. Sed in quodcumque rus pervenerit, nullus ante cibus datur, quam ante meridianum operis pensum, (aut quantum ante cenam ibi laborari solet) absolverit. Hac lege quovis intra suae urbis fines ire licet. Erit enim non minus utilis urbi, quam si in urbe esset.

Iam videtis quam nulla sit usquam otiandi licentia, nullus inertiae praetextus, nulla tabernaria, nulla cervisaria, nusquam lupanar, nulla corruptelae occasio, nullae latebrae, conciliabulum nullum, sed omnium praesentes oculi necessitatem aut consueti laboris, aut otii non inhonesti faciunt.¹⁰⁹ Quem populi morem necesse est omnium rerum copiam sequi.¹¹⁰ Atque ea quum aequabiliter ad omnes perveniat, fit nimirum, ut inops esse nemo aut mendicus possit.

In senatu Amaurotico (quem uti dixi terni quotannis omni ex urbe frequentant) ubi primum constiterit: quae res quoque loco abundet, rursus cuius alicubi malignior proventus fuerit, alterius inopiam, alterius protinus ubertas explet, atque id gratuito faciunt, nihil vicissim ab his recipientes quibus donant. Sed quae de suis rebus unicuique urbi dederint,

¹⁰³ Senum habita ratio

¹⁰⁴ Id hodie vix monachi observant

¹⁰⁵ Sermones in conviviis

¹⁰⁶ Id hodie medici damnant

¹⁰⁷ Musica in convivio

¹⁰⁸ Voluptas innoxia non aspernanda

¹⁰⁹ O sanctam rempublicam, et vel Christianis imitandam

¹¹⁰ Aequabilitatis facit, ut omnibus sufficiat

nihil ab ea repetentes, ab alia cui nihil impenderunt, quibus egent accipiunt. Ita tota insula velut una familia est.¹¹¹

At postquam satis provisum ipsis est, (quod non antea factum censent, quam in biennium propter anni sequentis eventum prospexerint) tum ex his quae supersunt magnam vim frumenti, mellis, lanae, lini, ligni, cocci, et conchyliorum, vellerum, cerae, sebi, corii, ad haec animalium quoque in alias regiones exportant.¹¹² Quarum rerum omnium, septimam partem inopibus eius regionis dono dant, reliquam pretio mediocri venditant, quo ex commercio, non eas modo merces, quibus domi egent, (nam id fere nihil est praeter ferrum) sed argenti atque auri praeterea, magnam vim in patriam reportant. Cuius rei diutina consuetudine supra quam credi possit, ubique iam earum rerum copia abundant. Itaque nunc parum pensi habent, praesente ne pecunia, an in diem vendant, multoque maximam partem habeant in nominibus, in quibus tamen faciendis non privatorum umquam, sed confectis ex more instrumentis, publicam urbis fidem sequuntur.¹¹³ Civitas ubi solutionis dies advenerit, a privatis debitoribus exigit creditum, atque in aerarium redigit, eiusque pecuniae quoad ab Utopiensibus repetatur, usura fruitur. Illi maximam partem numquam repetunt. Nam quae res apud se nullum habet usum, eam ab his auferre, quibus usui est, haud aequum censent.¹¹⁴ Ceterum si res ita poscat, ut eius aliquam partem alii populo mutuum daturi sint, tum demum poscunt, aut quum bellum gerendum est, quam in rem unam totum illum thesaurum quem habent domi servant, uti aut extremis in periculis, aut in subitis praesidio sit. Potissimum quo milites externos (quos libentius quam suos cives obiciunt discrimini) immodico stipendio conducant,¹¹⁵ gnari multitudine pecuniae hostes ipsos plerumque mercabiles, et vel proditione, vel infestis etiam signis inter se committi.

Hanc ob causam inaestimabilem thesaurum servant, at non ut thesaurum tamen, sed ita habent, quomodo me narrare profecto deterret pudor, metuentem ne fidem oratio non sit habitura, quod eo iustius vereor, quo magis mihi sum conscius, nisi vidissem praesens, quam aegre potuissem ipse perducere, ut alteri idem recensenti crederem.¹¹⁶ Necesse est enim fere quam quicque est ab eorum qui audiunt moribus alienum, tam idem procul illis abesse a fide. Quamquam prudens rerum aestimator minus fortasse mirabitur, quum reliqua eorum instituta, tam longe ab nostris differant: si argenti quoque atque auri usus ad ipsorum potius, quam ad nostri moris rationem accommodetur. Nempe quum pecunia non utantur ipsi, sed in eum servent eventum, qui ut potest usu venire, ita fieri potest ut numquam incidat. Interim aurum, argentumque (unde ea fit) sic apud se habent, ut ab nullo pluris aestimetur, quam rerum ipsarum natura meretur, qua quis non videt quam longe infra ferrum sunt? Ut sine quo non hercule magis quam absque igni atque aqua vivere mortales queant, quum interim auro, argentoque nullum usum, quo non facile careamus, natura tribuerit, nisi hominum stultitia pretium raritati fecisset.¹¹⁷ Quin contra, velut parens indulgentissima optima quaeque in propatulo posuerit, ut aerem, aquam, ac tellurem ipsam, longissime vero vana ac nihil profutura semoverit.

Ergo haec metalla si apud eos in turrim aliquam abstruderentur. Princeps ac senatus in suspicionem venire posset (ut est vulgi stulta sollertia) ne deluso per technam populo, ipsi aliquo inde commodo fruerentur. Porro si phialas inde aliaque id genus opera fabre excusa conficerent, si quando incidisset occasio, ut conflanda sint rursus, atque in militum eroganda stipendium, vident nimirum fore, ut aegre patiantur avelli quae semel in delitiis habere coepissent. His rebus uti occurrant, excogitare quandam rationem, ut reliquis ipsorum institutis consentaneam, ita ab nostris (apud quos aurum tanti fit, ac tam diligenter conditur) longissime abhorrentem, eoque nisi peritis non credibilem. Nam quum in fictilibus e terra vitroque elegantissimis quidem illis, sed vilibus tamen edant bibantque. Ex auro,

¹¹¹ Respublica nihil aliud quam magna quaedam familia est

¹¹² Negotiatio Utopiensium

¹¹³ Ut nusquam non meminerunt suae communitatis

¹¹⁴ Qua ratione possit esse vilis pecunia

¹¹⁵ Satius est bellum pecunia aut arte declinare, quam multa sanguinis humani iactura gerere

¹¹⁶ O artificem

¹¹⁷ Aurum ferro vilius, quantum ad usum atinet

atque argento non in communibus aulis modo, sed in privatis etiam domibus, matellas passim, ac sordidissima quaeque vasa conficiunt.¹¹⁸ Ad haec catenas et crassas compedes, quibus coercent servos: eisdem ex metallis operantur. Postremo quoscumque aliquod crimen infames facit, ab horum auribus anuli dependent aurei, digitos aurum cingit, aurea torques ambit collum, et caput denique auro vincitur.¹¹⁹ Ita omnibus curant modis, uti apud se aurum argentumque in ignominia sint, atque hoc pacto fit, ut haec metalla, quae ceterae gentes non minus fere dolenter ac viscera sua distrahi patiuntur, apud Utopienses, si semel omnia res postularet efferri, nemo sibi iacturam unius fecisse assis videretur.

Margaritas praeterea legunt in litoribus, quin in rupibus quibusdam adamantes ac pyropos quoque: neque tamen quaerunt, sed oblatos casu, perpoliunt. His ornant infantulos, qui ut primis pueritiae annis, talibus ornamentis gloriantur, ac superbiunt: sic ubi plusculum accrevit aetatis, cum animadvertunt eiusmodi nugis non nisi pueros uti, nullo parentum monitu, sed suomet ipsorum pudore deponunt.¹²⁰ Non aliter ac nostri pueri, quum grandescunt nuces, bullas, et pupas abiciunt.

Itaque haec tam diversa ab reliquis gentibus instituta, quam diversas itidem animorum affectiones pariant, numquam aequae mihi atque in Anemoliorum legatis inclaruit.¹²¹ Venerunt hi Amaurotum (dum ego aderam) et quoniam magnis de rebus tractatum veniebant, adventum eorum terni illi cives, ex qualibet urbe praevenierant, sed omnes finitimarum gentium legati, qui eo ante appulerant, quibus Utopiensium perspecti mores erant, apud quos sumptuoso vestitui nihil honoris haberi intelligebant, sericum contemptui esse, aurum etiam infame sciebant, cultu quam poterant modestissimo venire consueverant. At Anemolii, quod longius aberant, ac minus cum illis commercii habuerant, quum accepissent, eodem omnes, eoque rudi corporis cultu esse, persuasi non habere eos,

quo non utebantur, ipsi etiam superbi magis, quam sapientes, decreverunt apparatus elegantia, deos quosdam repraesentare, et miserorum oculos Utopiensium, ornatus sui splendore praestringere.

Itaque ingressi sunt legati tres, cum comitibus centum, omnes vestitu versicolori, plerique serico, legati ipsi (nam domi nobiles erant) amictu aureo, magnis torquibus, et inauribus aureis, ad haec anulis aureis in manibus, monilibus insuper appensis in pileo, quae margaritis ac gemmis affulgebant, omnibus postremo rebus ornati, quae apud Utopienses, aut servorum supplicia, aut infamium dedecora, aut puerorum nugamenta fuere. Itaque operae pretium erat videre, quo pacto cristas erexerint, ubi suum ornatum cum Utopiensium vestitu (nam in plateis sese populus effuderat) contulere. Contraque non minus erat voluptatis considerare quam longe sua eos spes exspectatioque fefellerat, quamquam longe ab ea existimatione aberant, quam se consecuturos putaverant. Nempe Utopiensium oculis omnium, exceptis perquam paucis, qui alias gentes aliqua idonea de causa inviserant, totus ille splendor apparatus pudendus videbatur, et infimum quemque pro dominis reverenter salutantes, legatos ipsos ex aurearum usu catenarum pro servis habitos, sine ullo prorsus honore praetermiserunt. Quin pueros quoque vidisses, qui gemmas ac margaritas abiecerant, ubi in legatorum pileis affixas conspexerunt, compellere matrem ac latus fodere. En mater, quam magnus nebulo margaritis adhuc et gemmulis utitur, ac si esset puerulus? At parens serio etiam illa, tace inquit fili, est opinor quispiam e morionibus legatorum.¹²² Alii catenas illas aureas reprehendere, utpote nullius usus, quippe tam graciles, ut eas facile servus infringere, tam laxas rursus, uti quum fuerit libitum possit excutere, et solutus ac liber quovis aufugere.

Verum legati postquam ibi unum, atque alterum diem versati tantam auri vim in tanta vilitate conspexerunt, nec in minore contumelia,

¹¹⁸ O magnificam auri contumeliam

¹¹⁹ Aurum gestamen infamium

¹²⁰ Gemmae puerorum deliciae

¹²¹ Elegantissima fabula

¹²² ὦ τεχνίτην

quam apud se honore habitam vidissent, ad haec in unius fugitivi servi catenas compedesque plus auri, atque argenti congestum, quam totus ipsorum trium apparatus constiterat, subsidentibus pennis omnem illum cultum, quo sese tam arroganter extulerant, pudefacti, seposuerunt. Maxime vero postquam familiarius cum Utopiensibus collocuti, mores eorum atque opiniones didicere,

mirantur illi siquidem quemquam esse mortalium quem exiguae gemmulae, aut lapilli dubius¹²³ oblectet fulgor, cui quidem stellam aliquam, atque ipsum denique solem liceat intueri, aut quemquam tam insanum esse, ut nobilior ipse sibi ob tenuioris lanae filum videatur, siquidem hanc ipsam (quantumvis tenui filo sit) ovis olim gestavit, nec aliud tamen interim, quam ovis fuit. Mirantur item aurum suapte natura tam inutile, nunc ubique gentium aestimari tanti, ut homo ipse per quem, atque adeo in cuius usum id pretii obtinuit, minoris multo quam aurum ipsum aestimetur, usque adeo ut plumbeus quispiam, et cui non plus ingenii sit quam stipiti, nec minus etiam improbus quam stultus, multos tamen et sapientes et bonos viros in servitute habeat, ob id dumtaxat, quod ei magnus contigit aureorum nomismatum cumulus, quem si qua fortuna, aut aliqua legum strophæ (quæ nihil minus ac fortuna ipsa summis ima permiscet)¹²⁴ ab ero illo ad abiectissimum totius familiae suae nebulonem transtulerit, fit nimirum paulo post, ut in famuli sui famulitium concedat, velut appendix additamentumque nomismatum. Ceterum multo magis eorum mirantur, ac de-testantur insaniam qui divitibus illis, quibus neque debent quicquam,¹²⁵ neque sunt obnoxii, nullo alio respectu, quam quod divites sunt, honores tantum non divinos impendunt, idque cum eos tam sordidos atque avaros cognoscunt, ut habeant certo certius

ex tanto nummorum cumulo, viventibus illis ne unum quidem nummulum umquam ad se venturum.

Has atque huiusmodi opiniones partim ex educatione conceperunt. In ea educti Republica cuius instituta longissime ab his stultitiae generibus absunt, partim ex doctrina et litteris. Nam et si haud multi cuiusque urbis sunt, qui ceteris exonerati laboribus soli disciplinae deputantur. Hi videlicet in quibus a pueritia egregiam indolem, eximium ingenium, atque animum ad bonas artes propensum deprehendere, tamen omnes pueri litteris imbuuntur, et populi bona pars, viri, feminaeque, per totam vitam, horas illas quas ab operibus liberas diximus, in litteris collocant.¹²⁶

Disciplinas ipsorum lingua perdiscunt. Est enim neque verborum inops, nec insuavis auditu, nec ulla fidelior animi interpretis est. Eadem fere (nisi quod ubique corruptior, alibi aliter) magnam eius orbis plagam pervagatur.

Ex omnibus his philosophis, quorum nomina sunt in hoc noto nobis orbe celebria, ante nostrum adventum ne fama quidem cuiusquam eo pervenerat, et tamen in musica, dialecticaque, ac numerandi et metiendi scientia, eadem fere quæ nostri illi veteres invenerunt.¹²⁷ Ceterum ut antiquos omnibus prope rebus exaequant, ita nuperorum inventis dialecticorum longe sunt impares.¹²⁸ Nam ne ullam quidem regulam invenerunt earum, quas de restrictionibus, amplificationibus, ac suppositionibus acutissime excogitatis in parvis logicalibus passim hic ediscunt pueri. Porro secundas intentiones

¹²³ Dubius dixit, ob gemmas factitias, aut certe dubium dixit exiguum ac malignum

¹²⁴ Quam vere et quam apte

¹²⁵ Quanto plus sapiunt Utopiani quam Christianorum vulgus

¹²⁶ Studia et disciplinae Utopiensium

¹²⁷ Musica, dialectica, arithmetica

¹²⁸ Apparet hoc loco subesse nasum

tam longe abest ut investigare suffecerint, ut nec hominem ipsum in communi quem vocant, quamquam (ut scitis) plane colosseum et quovis gigante maiorem, tum a nobis praeterea digito demonstratum, nemo tamen eorum videre potuerit. At sunt in astrorum cursu, et caelestium orbium motu, peritissimi.¹²⁹ Quin instrumenta quoque diversis figuris solerter excogitarunt, quibus solis ac lunae, et ceterorum item astrorum quae in ipsorum horizonte visuntur, motiones ac situs exactissime comprehensos habent. Ceterum amicitias, atque errantium discordia siderum, ac totam denique illam ex astris divinandam imposturam, ne somniant quidem.¹³⁰ Imbres, ventos, ac ceteras tempestatum vicissitudines, signis quibusdam longo perspectis usu praesentiant. Sed de causis earum rerum omnium, et de fluxu maris eiusque salsitate, et in summa de caeli mundique origine, ac natura partim eadem quae veteres philosophi nostri disserunt, partim ut illi inter se dissident, ita hi quoque dum novas rerum rationes afferunt, ab omnibus illis dissentiunt, nec inter se tamen usquequaque conveniunt.¹³¹

In ea philosophiae parte qua de moribus agitur,¹³² eadem illis disputantur quae nobis, de bonis animi quaerunt et corporis, et externis, tum utrum boni nomen omnibus his, an solis animi dotibus conveniat.¹³³ De virtute disserunt, ac voluptate, sed omnium prima est ac princeps controversia, quanam in re, una

pluribusve sitam hominis felicitatem putent. At hac in re propensiores aequo videntur in factionem voluptatis assertricem, ut qua vel totam, vel potissimam felicitatis humanae partem definiant.¹³⁴ Et quo magis mireris ab religione quoque (quae gravis et severa est fereque tristis et rigida) petunt tamen sententiae tam delicatae patrociniū. Neque enim de felicitate disceptant umquam, quin principia quaedam ex religione deprompta, tum philosophia quae rationibus utitur coniungant, sine quibus ad verae felicitatis investigationem mancam, atque imbecillam per se rationem putant.¹³⁵

Ea principia sunt huiusmodi.¹³⁶ Animam esse immortalem,¹³⁷ ac dei beneficentia ad felicitatem natam, virtutibus ac bene factis nostris praemia post hanc vitam, flagitiis destinata supplicia. Haec tametsi religionis sint, ratione tamen censent ad ea credenda, et concedenda perducere, quibus e medio sublatis, sine ulla cunctatione pronuntiant neminem esse tam stupidum, qui non sentiat petendam sibi per fas ac nefas voluptatem. Hoc tantum caveret ne minor voluptas obstet maiori, aut eam persequatur quam invicem retaliet dolor. Nam virtutem asperam, ac difficilem sequi, ac non abigere modo suavitatem vitae, sed dolorem etiam sponte perpeti, cuius nullum exspectes fructum (quis enim potest esse fructus si post mortem nihil assequeris quum hanc vitam totam

¹²⁹ Astrologia

¹³⁰ At hii regnant, inter Christianos hodie

¹³¹ Physica omnium incertissima

¹³² Ethica

¹³³ Ordo bonorum

¹³⁴ Fines bonorum

Utopiani felicitatem honesta voluptate metiuntur

¹³⁵ Principia philosophiae e religione petenda

¹³⁶ Theologia Utopiensium

¹³⁷ Animorum immortalitas, de qua hodie non pauci etiam Christiani dubitant

insuaviter hoc est misere traduxeris) id vero dementissimum ferunt. Nunc vero non in omni voluptate felicitatem, sed in bona, atque honesta sitam putant.¹³⁸ Ad eam enim velut ad summum bonum, naturam nostram ab ipsa virtute pertrahi, cui sola adversa factio felicitatem tribuit.

Nempe virtutem definiunt, secundum naturam vivere ad id siquidem a Deo institutos esse nos.¹³⁹ Eum vero naturae ductum sequi quisquis in appetendis fugiendisque rebus obtemperat rationi. Rationem porro, mortales primum omnium in amorem, ac venerationem divinae maiestatis incendere, cui debemus, et quod sumus, et quod compotes esse felicitatis possumus, secundum id commonet, atque excitat nos ut vitam quam licet minime anxiam, ac maxime laetam ducamus ipsi, ceterisque omnibus ad idem obtinendum adiutores nos pro naturae societate praebeamus. Neque enim quisquam umquam fuit tam tristis ac rigidus assecla virtutis, et osor voluptatis, qui ita labores, vigiliis et squalores indicat tibi, ut non idem aliorum inopiam, atque incommoda levare, te pro tua virili iubeat, et id laudandum humanitatis nomine censeat, hominem homini saluti ac solatio esse, si humanum est maxime (qua virtute nulla est homini magis propria) aliorum mitigare molestiam, et sublata tristitia vitae iucunditati, hoc est uoluptati reddere. Quid ni natura quemque instiget ut sibimet idem praestet? Nam aut mala est vita iucunda, id est, voluptaria, quod si est, non solum neminem ad eam debes adiutare, sed omnibus utpote noxiam ac mortiferam,¹⁴⁰ quantum potes adimere, aut si conciliare aliis eam, ut bonam non licet modo, sed etiam debes,

cur non tibi in primis ipsi? Cui non minus propitium esse te quam aliis decet. Neque enim quum te natura moneat uti in alios bonus sis, eadem te rursus iubet, in temet saevum atque inclementem esse. Vitam ergo iucundam inquirunt, id est voluptatem tamquam operationum omnium finem, ipsa nobis natura praescribit, ex cuius praescripto vivere, virtutem definiunt. At quum natura mortales invitet ad hilarioris vitae mutuuum subsidium (quod certe merito facit. Neque enim tam supra generis humani sortem quisquam est, ut solus naturae curae sit, quae universos ex aequo fovet, quos eiusdem formae communiione complectitur) eadem te nimirum iubet etiam atque etiam observare, ne sic tuis commodis obsecundes: ut aliorum procures incommoda.

Servanda igitur censent non inita solum inter privatos pacta, sed publicas etiam leges,¹⁴¹ quas aut bonus princeps iuste promulgavit, aut populus, nec oppressus tyrannide, nec dolo circumscriptus, de partiendis vitae commodis, hoc est materia voluptatis, communi consensu sanxit. His inoffensis legibus tuum curare commodum, prudentia est: publicum praeterea, pietatis: Sed alienam voluptatem praereptum ire, dum consequare tuam: ea vero iniuria est, contra tibi aliquid ipsi demere, quod addas aliis, id demum est humanitatis ac benignitatis officium, quod ipsum numquam tantum aufert commodi, quantum refert.¹⁴² Nam et beneficiorum vicissitudine pensatur, et ipsa benefacti conscientia, ac recordatio charitatis eorum et benevolentiae quibus benefeceris, plus voluptatis affert animo, quam fuisset illa corporis qua abstinuisti. Postremo (quod facile persuadet animo libenter assentienti religio) brevis et exiguae voluptatis vicem, ingenti ac numquam interituro gaudio rependit Deus. Itaque hoc pacto censent,

¹³⁸ Ut non quaevis expetenda voluptas, ita nec dolor affectandus nisi virtutis causa

¹³⁹ Hoc iuxta Stoicis

¹⁴⁰ At nunc quidam accersunt dolores velut in his sita sit religio, cum ferendi potius sint si incidant ad pietatis officium tendenti, aut naturae necessitate accidunt

¹⁴¹ Pacta et leges

¹⁴² Officia vitae mutua

et excussa sedulo et perpensa re omnes actiones nostras, atque in his virtutes etiam ipsas, voluptatem tandem velut finem, felicitatemque respicere.

Voluptatem appellant omnem corporis animive motum statumque, in quo versari natura duce delectet.¹⁴³ Appetitionem naturae, non temere addunt. Nam ut quicquid natura iucundum est, ad quod neque per iniuriam tenditur, nec iucundius aliud amittitur, nec labor succedit, non sensus modo, sed recta quoque ratio persequitur, ita quae praeter naturam dulcia sibi mortales vanissima conspiratione confingunt (tamquam in ipsis esset perinde res ac vocabula commutare) ea omnia statuunt adeo nihil ad felicitatem facere, ut plurimum officiant etiam, vel eo quod quibus semel insederunt, ne veris ac genuinis oblectamentis usquam vacet locus, totum prorsus animum falsa voluptatis opinione praecooccupant.¹⁴⁴ Sunt enim perquam multa, quae quum suapte natura nihil contineant suavitatis, imo bona pars amaritudinis etiam plurimum, perversa tum improbarum cupiditatum illecebra, non pro summis tantum voluptatibus habeantur; verum etiam inter praecipuas vitae causas numerentur.

In hoc adulterinae voluptatis genere, eos collocant, quos ante memoravi, qui quo meliorem togam habent, eo sibi meliores ipsi videntur.¹⁴⁵ Qua una in re, bis errant. Neque enim minus falsi sunt, quod meliorem putant togam suam, quam quod se. Cur enim si vestis usum spectes, tenuioris fili lana praestet crassiori? At illi tamen tamquam natura non errore praecellerent, attollunt cristas, et sibimet quoque pretii credunt inde non nihil accedere. Eoque honorem, quem vilis vestiti sperare non essent ausi elegantiori togae, velut suo iure exigunt, et praetermissi negligentius indignantur.

At hoc ipsum quoque, vanis et nihil profuturis honoribus affici,

annon eiusdem inscitiae est?¹⁴⁶ Nam quid naturalis et verae voluptatis affert nudatus alterius vertex, aut curvati poplites, hocce tuorum poplitem dolori medebitur? Aut tui capitis phrenesim levabit? In hac fucatae voluptatis imagine, mirum quam suaviter insaniant ei qui nobilitatis opinione sibi blandiuntur ac plaudunt, quod eiusmodi maioribus nasci contigerit, quorum longa series dives (neque enim nunc aliud est nobilitas) habita sit,¹⁴⁷ praesertim in praediis, nec pilo quidem minus sibi nobiles videntur, etiam si maiores nihil inde reliquerint, aut relictum ipsi obliguerint.

His annumerant eos qui gemmis ac lapillis (ut dixi) capiuntur,¹⁴⁸ ac dii quodammodo sibi videntur facti, si quando eximium aliquem consequantur, eius praesertim generis, quod sua tempestate, maximo apud suos aestimetur: neque enim apud omnes, neque omni tempore, eadem genera sunt in pretio.¹⁴⁹ Sed nec nisi exemptum auro ac nudum comparant. Imo ne sic quidem, nisi adiurato venditore, et praestanti cautionem, veram gemmam ac lapidem verum esse, tam solliciti sunt: ne oculis eorum, veri loco adulterinus imponat. At spectaturo tibi, cur minus praebat oblectamenti factitius, quem tuus oculus non discernit a vero? Uterque ex aequo valere debet, tibi, non minus hercle quam caeco.

Quid hi qui superfluas opes adservant, ut nullo acervi usu, sed sola contemplatione delectentur, num veram percipiunt: an falsa potius voluptate luduntur? Aut hi qui diverso vitio, aurum quo numquam sint usuri, fortasse nec visuri amplius, abscondunt, et solliciti ne perdant, perdunt. Quid enim aliud est, usibus demptum tuis et omnium fortasse mortalium, telluri reddere? Et tu tamen

¹⁴³ Voluptas quid

¹⁴⁴ Falsae voluptates

¹⁴⁵ Error eorum qui sibi ob cultum placent

¹⁴⁶ Stulti honores

¹⁴⁷ Vana nobilitas

¹⁴⁸ Stultissima voluptas ex gemmis

¹⁴⁹ Opinio hominum pretium addit, aut adimit gemis

abstruso thesauro, velut animi iam securus laetitia gestis.¹⁵⁰ Quem si quis furto sustulerit, cuius tu ignarus furti, decem post annis obieris, toto illo decennio, quo subtractae pecuniae superfuisti, quid tua retulit, surreptum an salvum fuisse? Utroque certe modo tantundem usus ad te pervenit,

Ad has tam ineptas laetias, aleatores¹⁵¹ (quorum insaniam auditu, non usu cognovere) venatores praeterea, atque aucupes, adiungunt. Nam quid habet, inquirunt, voluptatis, talos in alveum proicere, quod toties fecisti, ut si quid voluptatis inesset, oriri tamen potuisset ex frequenti usu satietas? Aut quae suavitas esse potest, ac non fastidium potius in audiendo latratu, atque ululatu canum? Aut qui maior voluptatis sensus est, cum leporem canis insequitur, quam quum canis canem?¹⁵² Nempe idem utrobique agitur, accurritur enim, si te cursus oblectet. At si te caedis spes, laniatus exspectatio sub oculis peragendi retinet, misericordiam potius movere debet, spectare, lepusculum a cane, imbecillum a validiore, fugacem ac timidum a feroce, innoxium denique a crudeli discernptum. Itaque Utopienses totum hoc venandi exercitium, ut rem liberis indignam, in lanios (quam artem per servos obire eos supra diximus) reiecerunt.¹⁵³ Infimam enim eius partem esse venationem statuunt, reliquas eius partes et utiliores et honestiores ut quae et multo magis conferant, et animalia necessitatis dumtaxat gratia perimant, quum venator ab miseri animalculi caede ac laniatu, nihil nisi voluptatem petat, quam spectandae necis libidinem in ipsis etiam bestiis, aut ab animi crudelis affectu censent exoriri, aut in crudelitatem denique, assiduo tam efferae voluptatis usu defluere.

Haec igitur et quicquid est eiusmodi (sunt enim innumera) quamquam pro voluptatibus mortalium vulgus habeat,

illi tamen quum natura nihil insit suave, plane statuunt, cum vera voluptate nihil habere commercii. Nam quod vulgo sensum iucunditate perfundunt (quod voluptatis opus videtur) nihil de sententia decedunt. Non enim ipsius rei natura, sed ipsorum perversa consuetudo in causa est. Cuius vitio fit, ut amara pro dulcibus amplectantur. Non aliter ac mulieres gravidae picem et sebum, corrupto gustu, melle mellitius arbitrantur.¹⁵⁴ Nec cuiusquam tamen aut morbo, aut consuetudine depravatum iudicium, mutare naturam, ut non aliarum rerum, ita nec voluptatis potest.

Voluptatum quas veras fatentur, species diversas faciunt.¹⁵⁵ Siquidem alias animo, corpori alias tribuunt. Animo dant intellectum, eamque dulcedinem quam veri contemplatio pepererit. Ad haec suavis additur bene actae vitae memoria, et spes non dubia futuri boni.

Corporis voluptatem in duas partiuntur formas,¹⁵⁶ quarum prima sit ea, quae sensum perspicua suavitate perfundit, quod alias earum instauratione partium fit, quas insitus nobis calor exhausserit. Nam hae cibo potuque redduntur, alias dum egeruntur illa, quorum copia corpus exuberat. Haec suggeritur, dum excrementis intestina purgamus, aut opera liberis datur, aut ullius prurigo partis frictu scalptuve lenitur. Interdum vero voluptas oritur, nec redditura quicquam quod membra nostra desiderent, nec ademptura quo laborent: ceterum quae sensus nostros tamen vi quadam occulta, sed illustri motu titillet afficiatque, et in se convertat, qualis ex musica nascitur.

Alteram corporeae voluptatis formam, eam volunt esse, quae in quieto, atque aequabili corporis statu consistat, id est nimirum sua cuiusque nullo interpellata malo sanitas. Haec siquidem, si nihil eam doloris oppugnet, per se ipsa delectat, etiam si nulla extrinsecus adhibita voluptate moveatur. Quamquam enim sese minus effert, minusque offert sensui, quam tumida illa edendi bibendique libido,

¹⁵⁰ Mira fictio et aptissima

¹⁵¹ Alea

¹⁵² Venatio

¹⁵³ At haec hodie ars est deorum aulicorum

¹⁵⁴ Citta in gravidis

¹⁵⁵ Verae voluptatis species

¹⁵⁶ Voluptates corporis

nihilo tamen secius multi eam statuunt voluptatum maximam, omnes fere Utopienses magnam et velut fundamentum omnium ac basim fatentur, ut quae vel sola placidam et optabilem vitae condicionem reddat, et qua sublata, nullus usquam reliquus sit cuiquam voluptati locus.¹⁵⁷ Nam dolore prorsus vacare, nisi adsit sanitas, stuporem certe non voluptatem vocant.

Iamdudum explosum est apud eos decretum illorum, qui stabilem et tranquillam sanitatem (nam haec quoque quaestio naviter apud eos agitata est) ideo non habendam pro voluptate censebant, quod praesentem non posse dicerent, nisi motu quopiam extrario sentiri. Verum contra nunc in hoc prope universi conspirant, sanitatem vel in primis voluptati esse. Etenim quum in morbo, inquit, dolor sit, qui voluptati implacabilis hostis est, non aliter, ac sanitati morbus, quid ni vicissim insit sanitatis tranquillitati voluptas? Nihil enim ad hanc rem referre putant, seu morbus dolor esse, seu morbo dolor inesse dicatur. Tantundem enim utroque modo effici. Quippe si sanitas, aut voluptas ipsa sit, aut necessario voluptatem pariat, velut calor igni gignitur, nimirum utrobique efficitur, ut quibus immota sanitas adest his voluptas abesse non possit.

Praeterea dum vescimur, inquit, quid aliud quam sanitas quae labefactari coeperat, adversus esuriam (cibo commilitone) depugnat, in qua dum paulatim invalescit, ille ipse profectus ad solitum vigorem suggerit illam, qua sic reficimur, voluptatem. Sanitas ergo quae in conflictu laetatur, eadem non gaudebit adepta victoriam? Sed pristinum robur, quod solum toto conflictu petiverat, tandem feliciter assecuta, protinus obstupescet? Nec bona sua cognoscet atque amplexabitur? Nam quod non sentiri sanitas dicta est, id vero perquam procul a vero putant. Quis enim vigilans, inquit, sanum esse se non sentit, nisi qui non est? Quemne tantus, aut stupor, aut lethargus astringit, ut sanitatem non iucundam sibi fateatur ac delectabilem? At delectatio quid aliud quam alio nomine voluptas est?

Amplectuntur ergo in primis animi voluptates, (eas enim primas omnium principesque ducunt)

quarum potissimam partem censent ab exercitio virtutum bonaeque vitae conscientia proficisci. Earum voluptatum quas corpus suggerit, palmam sanitati deferunt. Nam edendi, bibendique suavitatem, et quicquid eandem oblectamenti rationem habet, appetenda quidem, sed non nisi sanitatis gratia statuunt. Neque enim per se iucunda esse talia, sed quatenus adversae valitudini clanculum surreptenti resistunt. Ideoque sapienti, sicuti magis deprecandos morbos, quam optandam medicinam, et dolores profligandos potius, quam adsciscenda solatia, ita hoc quoque voluptatis genere non egere quam deliniri praestiterit,

quo voluptatis genere si quisquam se beatum putet, is necesse est fateatur, se tum demum fore felicissimum, si ea vita contigerit, quae in perpetua fame, siti, pruritu, esu, potatione, scalptu, frictuque, traducatur: quae quam non foeda solum, sed misera etiam sit, quis non videt? Infimae profecto omnium hae voluptates sunt, ut minime sinceræ, neque enim umquam subeunt, nisi contrariis coniunctae doloribus, Nempe cum edendi voluptate copulatur esuries, idque non satis aequa lege. Nam ut vehementior, ita longior quoque dolor est. Quippe et ante voluptatem nascitur, et nisi voluptate una commoriente, non extinguitur. Huiusmodi ergo voluptates, nisi quatenus expetit necessitas, haud magni habendas putant. Gaudent tamen etiam his, gratique agnoscunt naturae parentis indulgentiam, quae foetus suos ad id quod necessitatis causa tam assidue faciendum erat, etiam blandissima suavitate pelliceat. Quanto enim in tedio vivendum erat, si ut ceterae aegritudines quae nos infestant rarius, ita hii quoque cottidiani famis ac sitis morbi, venenis ac pharmacis amarissimis essent abigendi?

At formam, vires, agilitatem, haec ut propria, iucundaque naturae dona libenter fovent. Quin eas quoque voluptates, quae per aures, oculos, ac nares admittuntur, quas natura proprias ac peculiare esse homini voluit (neque enim aliud animantium genus, aut mundi formam pulchritudinemque suspicit, aut odorem: nisi ad cibi discrimen, ulla commovetur gratia: neque consonas inter se discordesque sonorum distantias internoscit) et has inquam ut iucunda quaedam vitae condimenta persequuntur. In omnibus autem hunc habent modum ne maiorem minor impediatur,

¹⁵⁷ Valeat possessor oportet

neu dolorem aliquando voluptas pariat, quod necessario sequi censent, si inhonesta sit.

At certe formae decus contemnere: vires deterrere, agilitatem in pigritiam vertere, corpus exhaurire ieiuniis, sanitati iniuriam facere: et cetera naturae blandimenta respuere: nisi quis haec sua comoda neglegat, dum aliorum publicamve ardentius procurat, cuius laboris vice maiorem a Deo voluptatem exspectet: alioquin ob inanem virtutis umbram nullius bono, semet affligere: vel quo adversa ferre minus moleste possit: numquam fortasse ventura. Hoc vero putant esse dementissimum, animique et in se crudelis: et erga naturam ingratisissimi: cui tamquam debere quicquam dedignetur: omnibus eius beneficiis renuntiat.

Haec est eorum de virtute ac voluptate sententia: qua nisi sanctius aliquid inspiret homini: caelitus immissa religio: nullam investigari credunt humana ratione veriores:¹⁵⁸ qua in re rectene an secus sentiant, excutere nos, neque tempus patitur, neque necesse est. Quippe qui narranda eorum instituta, non etiam tuenda suscepimus. Ceterum hoc mihi certe persuadeo, utut sese habeant haec decreta: nusquam neque praestantiorum populum, neque feliciorum esse rempublicam.¹⁵⁹

Corpore sunt agili vegetoque: virium amplius quam statura promittat, nec ea tamen improcera: et quum neque solo sint usquequaque fertili: nec admodum salubri caelo: adversus aerem ita sese temperantia victus muniunt: terrae sic medentur industria: ut nusquam gentium sit frugis, pecorisque proventus uberior: aut hominum vivaciora corpora; paucioribusque morbis obnoxia. Itaque non ea modo quae vulgo faciunt agricolae: diligenter ibi administrata conspicias: ut terram natura maligniorem, arte atque opera iuvent: sed populi manibus alibi radicibus evulsam silvam, alibi consitam videas: qua in re

habita est non ubertatis: sed vecturae ratio: ut essent ligna, aut mari, aut fluviis, aut urbibus ipsis viciniore, minore enim cum labore terrestri itinere, fruges quam ligna longius afferuntur.

Gens facilis ac faceta, sollers, otio gaudens, corporis laborum (quum est usus) satis patiens, Ceterum alias haudquaquam sane appetens: animi studiis infatigata. Qui quum a nobis accepissent de litteris et disciplina Graecorum (Nam in Latinis praeter historias ac poetas nihil erat quod videbantur magnopere probaturi) mirum quanto studio contenderunt, ut eas liceret ipsis, nostra interpretatione perdiscere.¹⁶⁰ Coepimus ergo legere, magis adeo primum ne recusare laborem videremur, quam quod fructum eius aliquem speraremus. At ubi paulum processimus, ipsorum diligentia fecit, ut nostram haud frustra impendendam animo statim praecipereamus.¹⁶¹ Si quidem literarum formas, tam facile imitari, verba tam expedite pronuntiare, tam celeriter mandare memoriae, et tanta cum fide reddere coeperunt, ut nobis miraculi esset loco, nisi quod pleraque pars eorum, qui non sua solum sponte accensi, verum senatus quoque decreto iussi, ista sibi discenda sumpserunt: E numero scholasticorum, selectissimis ingeniiis, et matura aetate fuerunt. Itaque minus quam triennio nihil erat in lingua, quod requirerent bonos auctores, nisi obstet libri menda, inoffense perlegerent. Eas litteras ut equidem conicio ob id quoque facilius arripuerunt, quod non nihil illis essent cognatae.¹⁶² Suspicio enim eam gentem a Graecis originem duxisse: propterea quod sermo illorum cetera fere Persicus, non nulla Graeci sermonis vestigia servet in urbium ac magistratuum vocabulis.

Habent ex me, (Nam librorum sarcinam medicrem loco mercium quarto navigaturus in navem conieci quod mecum plane decreveram numquam potius redire quam cito)

¹⁵⁸ Annotandum et hoc diligenter

¹⁵⁹ Felicitas Utopiensium ac descriptio

¹⁶⁰ Utilitas linguae graecae

¹⁶¹ Docilitas Uptoiensium mira

¹⁶² At nunc stipites et caudices dicantur litteris: felicissima ingenia voluptatibus corrumpuntur

Platonis opera pleraque, Aristotelis plura, Theophrastum item de plantis, sed pluribus, quod doleo, in locis mutilum. In librum enim dum navigabamus neglegentius habitum, cercopithecus inciderat: qui lasciviens ac ludibundus, paginas aliquot hinc atque inde evulsas laceravit. Ex his qui scripsere grammaticam, Lascarem habent tantum, Theodorum enim non advexi mecum, nec dictionarium aliquem praeter Hesychium, ac Dioscoridem: Plutarchi libellos habent charissimos, et Luciani quoque facetiis ac lepore capiuntur. Ex poetis habent Aristophanem, Homerum, atque Euripidem: tum Sophoclem minusculis Aldi formulis. Ex historicis Thucydidem atque Herodotum: necnon Herodianum.

Quin in re medica quoque sodalis meus Tricius Apinatus advexerat secum parva quaedam Hippocratis opuscula, ac Microtechnen Galeni, quos libros magno in pretio habent: siquidem et si omnium fere gentium, re medica minime egent, nusquam tamen in maiore honore est, vel eo ipso quod eius cognitionem numerant inter pulcherrimas atque utilissimas partes philosophiae:¹⁶³ cuius ope philosophiae dum naturae secreta scrutantur, videntur sibi non solum admirabilem inde voluptatem percipere: sed apud auctorem quoque eius, atque opificem summam inire gratiam:¹⁶⁴ quem ceterorum more artificum arbitrantur: mundi huius visendam machinam homini (quem solum tantae rei capacem fecit) exposuisse spectandam: eoque chariorem habere: curiosum ac sollicitum inspectorem, operisque sui admiratorem: quam eum qui velut animal experts mentis:

tantum ac tam mirabile spectaculum, stupidus immotusque neglexerit.

Utopiensium itaque exercitata litteris ingenia mire valent ad inventiones artium, quae faciant aliquid ad commodae vitae compendia. Sed duas tamen debent nobis Chalcographorum et faciendae chartae, nec solis tamen nobis sed sibi quoque bonam eius partem. Nam quum ostenderemus eis libris chartaceis impressas ab Aldo litteras, et de chartae faciendae materia, ac litteras imprimendi facultate loqueremur: aliquid magis quam explicaremus (neque enim quisquam erat nostrum qui alterutram calleret) ipsi statim acutissime coniecerunt rem: et quum ante pennis, corticibus, ac papyro tantum scriberent, iam chartam ilico facere, et litteras imprimere tentarunt: quae quum primo non satis procederent, eadem saepius experiendo, brevi sunt utrumque consecuti, tantumque effecerunt, ut si essent Graecorum exemplaria librorum: codices deesse non possent. At nunc nihil habent amplius, quam a me commemoratum est, id vero quod habent impressis iam libris in multa exemplariorum milia propagavere.

Quisquis eo spectandi gratia venerit, quem insignis aliqua dos ingenii aut longa peregrinatione usum: multarum cognitio terrarum commendat (quo nomine gratus fuit noster appulsus) pronis animis excipitur. Quippe libenter audiunt, quid ubique terrarum geratur. Ceterum mercandi gratia non admodum frequenter appellitur. Quid enim ferrent: nisi aut ferrum, aut quod quisque referre mallet, aurum argentumve? Tum quae ex ipsis exportanda sint, ea consultius putant ab se efferri quam ab aliis illinc peti, quo et exteris undique gentes exploratiores habeant, neque maritimarum rerum usum ac peritiam oblitum eant.

¹⁶³ Medicina utilissima

¹⁶⁴ Contemplatio naturae

DE SERVIS

Pro¹⁶⁵ servis neque bello captos habent nisi ab ipsis gesto, neque servorum filios: neque denique quemquam quem apud alias gentes servientem possent comparare, sed aut si cuius apud se flagitium in servitium vertitur, aut quos apud exterarum urbium (quod genus multo frequentius est) admissum facinus destinavit supplicio. Eorum enim multos, interdum aestimatos vili, saepius etiam gratis impetratos, auferunt. Haec servorum genera non in opere solum perpetuo: verum etiam in vinculis habent: sed suos durius quos eo deploratiores, ac deteriora meritis exempla censent, quod tam praeclara educatione ad virtutem egregie instructi: contineri tamen ab scelere non potuerint. Aliud servorum genus est: quum alterius populi mediastinus quispiam laboriosus ac pauper elegerit apud eos sua sponte servire. Hos honeste tractant ac nisi quod laboris: utpote consuetis, imponitur plusculum non multo minus clementer ac cives habent: volentem discedere (quod non saepe fit) neque retinent invitum, neque inanem dimittunt.

Aegrotantes:¹⁶⁶ ut dixi, magno cum affectu curant, nihilque prorsus omittunt quo sanitati eos, vel medicinae vel victus observatione, restituant. Quin insanabili morbo laborantes assidendo, colloquendo, adhibendo demum quae possunt levamenta solantur. Ceterum si non immedicabilis modo morbus sit verum etiam perpetuo vexet atque discrutiet: tum sacerdotes ac magistratus hortantur hominem, quandoquidem omnibus vitae muniis impar aliis molestus ac sibi gravis morti iam suae supervivat,

ne secum statuatur pestem diutius ac luem alere, neve quum tormentum ei vita sit mori dubitet, quin bona spe fretus acerba illa vita velut carcere atque aculeo vel ipse semet eximat: vel ab aliis eripi se sua voluntate patiatur:¹⁶⁷ hoc illum quum non commoda, sed supplicium abrupturus morte sit prudenter facturum, quoniam vero sacerdotum in ea re consiliis, id est interpretum Dei sit obsecuturus, etiam pie sancteque facturum.

Haec quibus persuaserint: aut inedia sponte vitam finiunt, aut sopiti sine mortis sensu solvuntur. Invitum vero neminem tollunt nec officii erga eum quicquam imminuunt persuasos hoc pacto defungi honorificum. Alioqui qui mortem sibi consciverit causa non probata sacerdotibus et senatui: hunc neque terra neque igne dignantur: sed in paludem aliquam turpiter insepultus abicitur.

Femina non ante annum duodevicesimum nubunt.¹⁶⁸ Mas non nisi expletis quattuor etiam amplius. Ante coniugium, mas aut femina si convincatur furtivae libidinis, graviter in eum eamve animadvertitur: coniugioque illis in totum interdicitur, nisi venia principis noxam remiserit, sed et pater et mater familias cuius in domo admissum flagitium est: tamquam suas partes parum diligenter tutati magnae obiacent infamiae: id facinus ideo tam severe vindicant, quod futurum prospiciunt, ut rari in conjugalem amorem coalescerent: in quo aetatem omnem cum uno videant exigendam: et perferendas insuper quas ea res affert molestias, nisi a vago concubitu diligenter arceantur.

Porro in deligendis coniugibus ineptissimum ritum (uti nobis visum est) adprimeque ridiculum, illi serio ac severe observant. Mulierem enim seu virgo seu vidua sit,

¹⁶⁵ Mira huius gentis aequitas

¹⁶⁶ De aegrotis

¹⁶⁷ Mors spontanea

¹⁶⁸ De coniugiis

gravis et honesta matrona proco nudam exhibet, ac probus aliquis vir vicissim nudum puellae procum sistit.¹⁶⁹ Hunc morem quum velut ineptum ridentes improbaremus, illi contra ceterarum omnium gentium insignem demirari stultitiam, qui quum in equuleo comparando, ubi de paucis agitur nummis, tam cauti sint, ut quamvis fere nudum nisi detracta sella tamen, omnibusque revulsis ephippiis recusent emere, ne sub illis operculis ulcus aliquod delitesceret, in deligenda coniuge, qua ex re aut voluptas, aut nausea sit totam per vitam comitatura, tam negligenter agant, ut reliquo corpore vestibus obvoluto, totam mulierem vix ab unius palmae spatio (nihil enim praeter vultum visitur) aestiment adiungantque sibi non absque magno (si quid offendant postea) male cohaerendi periculo. Nam neque omnes tam sapientes sunt ut solos mores respiciant, et in ipsorum quoque saepientum coniugiis, ad animi virtutes nonnihil additamenti corporis etiam dotes adiciunt, certe tam foeda deformitas, latere sub illis potest involucris ut alienare prorsus animum ab uxore queat, quum corpore iam seiungi non liceat: Qualis deformitas si quo casu contingat post contractas nuptias, suam quisque sortem necesse est ferat, ante vero ne quis capiatur insidiis, legibus caveri debet,

idque tanto maiore studio fuit curandum quod et soli illarum orbis plagarum singulis sunt contenti coniugibus: et matrimonium ibi haud saepe aliter, quam morte solvitur:¹⁷⁰ nisi adulterium: in causa fuerit, aut morum non ferenda molestia. Nempe alterutri sic offenso facta ab senatu coniugis mutandi venia: alter infamem simul ac caelibem perpetuo vitam ducit. Alioquin invitam coniugem, cuius nulla sit noxa repudiare, quod corporis obtigerit calamitas, id vero nullo pacto ferunt: nam et crudele iudicant, tum quenquam deserit, cum maxime eget solatio, et senectuti,

quum et morbos afferat et morbus ipsa sit: incertam atque infirmam fidem fore.

Ceterum accidit interdum ut quum non satis inter se coniugum conveniant mores repertis utrique aliis quibuscum sperent se suavius esse victuros amborum sponte separati: nova matrimonia contrahant, haud absque senatus auctoritate tamen, qui nisi causa per se atque uxores suas diligenter cognita: divortia non admittit. Imo ne sic quidem, facile. Quod rem minime utilem sciunt firmandae coniugum charitati, facilem novarum nuptiarum spem esse propositam.

Temeratores coniugii gravissima servitute plectuntur, et si neuter erat caelebs, iniuriam passi (velint modo) repudiatis adulteris coniugio inter se ipsi iunguntur alioquin quibus videbitur. At si laesorum alteruter erga tam male merentem coniugem in amore persistat: tamen uti coniugii lege non prohibetur si velit in opera damnatum sequi: acciditque interdum ut alterius paenitentia alterius officiosa sedulitas miserationem commovens principi, libertatem rursus impetret. Ceterum ad scelus iam relapso nex infligitur.

Ceteris facinoribus nullam certam poenam lex ulla praestituit: sed ut quodque atrox, aut contra visum est: ita supplicium senatus decernit.¹⁷¹ Uxores mariti castigant, et parentes liberos: nisi quid tam ingens admiserint: ut id publice puniri, morum intersit. Sed fere gravissima quaeque scelera servitutis incommodo puniuntur, id siquidem et sceleratis non minus triste: et reipublicae magis commodum arbitrantur, quam si mactare noxios et protinus amoliri festinent. Nam et labore quam nece magis prosunt, et exemplo diutius alios ab simili flagitio deterrent. Quod si sic habiti rebellent atque recalcitrent, tum demum velut indomitae beluae. Quos coercere carcer et catena non potest, trucidantur. At patientibus non adimitur omnis omnino spes: quippe longis domiti malis si

¹⁶⁹ Et si parum verecunde haud tamen incaute

¹⁷⁰ Divortium

¹⁷¹ Aestimatio supplicii penes magistratum

eam paenitentiam prae se ferant, quae peccatum testetur magis eis displicere quam poenam, principis interdum praerogativa: interdum suffragiis populi, aut mitigatur servitus aut remittitur.¹⁷²

Sollicitasse ad stuprum nihilo minus quam stuprasset periculi est. In omni siquidem flagitio certum destinatumque conatum aequant facto. Neque enim id quod defuit ei putant prodesse debere: per quem non stetit: quominus nihil defuerit.

Moriones in deliciis habentur, quos ut affecisse contumelia magno in probro est, ita voluptatem ab stultitia capere non vetant.¹⁷³ Siquidem id morionibus ipsis maximo esse bono censent, cuius qui tam severus ac tristis est ut nullum neque factum neque dictum rideat ei tutandum non credunt, veriti ne non satis indulgenter curetur ab eo, cui non modo nulli usui, sed ne oblectamento quidem (qua sola dote valet) futurus esset.

Irridere deformem aut mutilum, turpe ac deforme non ei, qui ridetur, habetur, sed irrisori qui cuiquam quod in eius potestate non erat ut fugeret, id vitii loco stulte exprobrat.

Ut enim formam naturalem non tueri segnis atque inertis ducunt, sic adiumentum ab fucis quae-rere infamis apud illos insolentia est.¹⁷⁴ Usu enim ipso sentiunt, quam non ullum formae decus uxores aequae ac morum probitas et reverentia commendat maritis. Nam ut forma nonnulli sola capiuntur, ita nemo nisi virtute atque obsequio retinetur.

Non poenis tantum, deterrent a flagitiis, sed propositis quoque honoribus ad virtutes invitant,¹⁷⁵ ideoque statuas viris insignibus et de republica praecclare meritis in foro collocant, in rerum bene gestarum memoriam,

simul ut ipsorum posteris maiorum suorum gloria calcar et incitamentum ad virtutem sit.

Qui magistratum ullum ambierit exspes omnium redditur.¹⁷⁶ Convivunt amabiliter, quippe nec magistratus ullus insolens, aut terribilis est: patres appellantur: et exhibent.¹⁷⁷ Eisdem defertur: ut debet: ab volentibus honor: non ab invitis exigitur. Ne principem quidem ipsum, vestis aut diadema, sed gestatus frumenti manipulus discernit, ut pontificis insigne est praelatus cereus.¹⁷⁸

Leges habent perquam paucas.¹⁷⁹ Sufficiunt enim sic institutis paucissimae. Quin hoc in primis apud alios improbant populos, quod legum interpretumque volumina, non infinita sufficiunt. Ipsi vero censent iniquissimum: ullos homines his obligari legibus: quae aut numerosiores sint, quam ut perlegi queant: aut obscuriores quam ut a quovis possint intellegi: Porro causidicos: qui causas tractent callide: ac leges vafre disputent: prorsus omnes excludunt.¹⁸⁰ Censent enim ex usu esse: ut suam quisque causam agat: eademque referat iudici quae narraturus patrono fuerat. Sic et minus ambagum fore et facilius elici veritatem. Dum eo dicente: quem nullus patronus fucum docuit: iudex solerter expendit singula: et contra versutorum calumnias simplicioribus ingeniis opitulatur. Haec apud alias gentes: in tanto perplexissimarum acervo legum difficile est observari. Ceterum apud eos unusquisque est legis peritus. Nam et sunt (ut dixi) paucissimae: et interpretationum praeterea ut quaeque est maxime crassa: ita maxime aequam censent. Nempe quum omnes leges (inquiunt) ea tantum causa promulgentur: ut ab his quisque sui commonefiat officii: subtilior interpretatio paucissimos admonet (pauci enim

¹⁷² Stupri sollicitati poena

¹⁷³ Voluptas e morionibus

¹⁷⁴ Fucata forma

¹⁷⁵ Et praemiis invitandi cives ad officium

¹⁷⁶ Damnatus ambitus

¹⁷⁷ Honor magistratum

¹⁷⁸ Dignitas principis

¹⁷⁹ Leges paucae

¹⁸⁰ Advocatorum inutilis turba

sunt qui assequantur) quum interim simplicior ac magis obuius legum sensus: omnibus in aperto sit: alioquin quod ad vulgus attinet: cuius et maximus est numerus et maxime eget admonitu: quid referat utrum legem omnino non condas: an conditam in talem interpreteris sententiam: quam nisi magno ingenio et longa disputatione nemo possit eruere: ad quam investigandam neque crassum vulgi iudicium queat attingere: neque vita in comparando victu occupata sufficere.

His eorum virtutibus incitati finitimi: qui quidem liberi sunt et suae spontis (Multos enim ipsi iam olim tyrannide liberaverunt) magistratus sibi: ab illis alii quotannis: alii in lustrum impetrant: quos defunctos imperio, cum honore ac laude reducant: novosque secum rursus in patriam revehunt. Atque hi quidem populi optime profecto ac saluberrime reipublicae suae consulunt: cuius et salus et perniciēs, quum ab moribus magistratum pendeat: quos nam potuissent elegisse prudentius, quam qui neque ullo pretio queant ab honesto deduci (utpote quod brevis sit remigraturis inutile) ignoti civibus, aut pravo cuiusquam studio aut similitate flecti? Quae duo mala, affectus atque avaritiae, sicubi incubere iudiciis, illico iustitiam omnem, fortissimum reipublicae nervum dissolvunt. Hos Utopiani populos, quibus qui imperent ab ipsis petuntur, appellant socios, ceteros quos beneficiis auxerunt amicos vocant.

Foedera quae reliquae inter se gentes toties inveniunt:¹⁸¹ frangunt ac renovant, ipsi nulla cum gente ferunt. Quorsum enim foedus inveniunt: quasi non hominem homini satis natura conciliet quam qui contempserit, hunc verba scilicet putes curaturum? In hanc sententiam eo vel maxime trahuntur, quod in illis terrarum plagis, foedera pactaque principum solent parum bona fide servari.

Etenim in Europa idque his potissimum partibus quas Christi fides et religio possidet, sancta est et inviolabilis ubique maiestas foederum, partim ipsa iustitia et bonitate principum, partim summorum reverentia metuque pontificum, qui ut nihil in se recipiunt ipsi: quod non religiosissime praestant. Ita ceteros omnes principes iubent, ut pollicitis omnibus modis immorentur, tergiversantes vero pastorali censura et severitate compellunt. Merito sane censent turpissimam rem videri si illorum foederibus absit fides: qui peculiari nomine fideles appellantur.

At in illo novo orbe terrarum, quem circulus aequator vix tam longe ab hoc nostro orbe semovet: quam vita moresque dissident foederum nulla fiducia est: quorum ut quodque plurimis ac sanctissimis caeremoniis innodatum fuerit: ita citissime solvitur inventa facile in verbis calumnia, quae sic interim de industria dictant callide: ut numquam tam firmis adstringi vinculis queant: quin elabantur aliqua, foedusque et fidem pariter eludant. Quam vafriem, imo quam fraudem dolumque: si privatorum deprehenderent intervenisse contractui: magno supercilio rem sacrilegam: et furca dignam clamitent, hi nimirum ipsi: qui eius consilii principibus dati: semet gloriantur Auctores. Quo fit ut iustitia tota videatur, aut non nisi plebea virtus et humilis, quaeque longo intervallo subsidat infra regale fastigium: aut uti saltem duae sint quarum altera vulgus deceat, pedestris et humirepa: neve usquam septa transilire queat, multis undique restricta vinculis, altera principum virtus, quae sicuti sit quam illa popularis augustior: sic est etiam longo intervallo liberior, ut cui nihil non liceat nisi quod non libeat.

Hos mores ut dixi principum: illic foedera tam male servantium puto in causa esse: ne ulla feriant Utopienses: mutaturi fortasse sententiam si hic viverent. Quamquam illis videtur ut optime serventur:

¹⁸¹ De foederibus

male tamen inolevisse foederis omnino sancienti consuetudinem qua fit, ut (perinde ac si populum populo: quos exiguo spatio, collis tantum aut rivus discriminat: nulla naturae societas copularet) hostes atque inimicos invicem sese natos putent, meritoque in mutuam grassari perniciem, nisi foedera prohibeant, quin his ipsis quoque initis, non amicitiam coalescere, sed manere praedandi licentiam, quatenus per imprudentiam dictandi foederis, nihil quod prohibeat satis caute comprehensum in pactis est. At illi contra censent, neminem pro inimico habendum, a quo nihil iniuriae profectum est. Naturae consortium, foederis vice esse, et satius, valentiusque homines invicem benevolentia, quam pactis, animo quam verbis connecti.

DE RE MILITARI

Bellum utpote rem plane beluinam, nec ulli tamen beluarum formae in tam assiduo, atque homini est usu, summopere abominantur, contraque morem gentium ferme omnium nihil aequae ducunt inglorium, atque petitam e bello gloriam. Eoque licet assidue militari sese disciplina exercent, neque id viri modo, sed feminae quoque, statis diebus, ne ad bellum sint, quum exigat usus, inhabiles: non temere capessunt tamen, nisi quo aut suos fines tueantur, aut amicorum terris infusos hostes propulsent aut populum quempiam tyrannide pressum, miserati, (quod humanitatis gratia faciunt) suis viribus Tyranni iugo et servitute liberent. Quamquam auxilium gratificantur amicis non semper quidem, quo se defendant, sed interdum quoque illatas retalient, atque ulciscantur iniurias. Verum id ita demum faciunt, si re adhuc integra consulantur ipsi, et probata causa, repetitis ac non redditis rebus belli auctores inferendi sint, quod non tunc solum decernunt, quoties hostili incursu abacta est praeda, verum tum quoque multo infestius, quum eorum negotiatores usquam gentium, vel iniquarum praetextu legum, vel

sinistra derivatione bonarum, iniustam subeunt, iustitiae colore, calumniam.

Nec alia fuit eius origo belli, quod pro Nephelotidis adversus Alaopolitas, paulo ante nostram memoriam, Utopienses gessere, quam apud Alaopolitas Nephelotidarum mercatoribus illata praetextu iuris (ut visum est ipsis) iniuria certe, sive illud ius, sive ea iniuria fuit, bello tam atroci est vindicata, quum ad proprias utriusque partis vires, odiaque circumiectarum etiam gentium studia atque opes adiungerentur, ut florentissimis populorum aliis concussis, aliis vehementer afflictis, orientia ex malis mala, Alaopolitarum servitus demum, ac deditio finierit, qua in Nephelotidarum (neque enim sibi certabant Utopienses) potestatem concessere, gentis, florentibus Alaopolitarum rebus, haudquaquam cum illis conferendae.

Tam acriter Utopienses amicorum, etiam in pecuniis, iniuriam persequuntur, suas ipsorum, non item, qui sicubi circumscripti bonis excidant, modo corporibus absit vis hactenus irascuntur, uti quoad satisfactio fiat, eius commercio gentis abstineant. Non quod minoris sibi curae cives, quam socii sint, sed horum tamen pecuniam intercipi aegrius quam suam ferunt propterea quod amicorum negotiatores, quoniam de suo perdunt privato grave vulnus ex iactura sentiunt. At ipsorum civibus nihil nisi de publica perit. Praeterea quod abundabat domi, ac veluti supererat, alioqui non emittendum foras. Quo fit uti intertrimentum citra cuiusquam sensum accidat. Quo circa nimis crudele censent id damnum multorum ulcisci mortibus, cuius damni incommodum nemo ipsorum, aut vita aut victu persentiscat. Ceterum si quis suorum usquam per iniuriam debilitetur aut occidat sive id publico factum consilio sive privato sit per legatos re comperta, nisi deditis noxiis placari non possunt, quin ilico bellum denuntient. Noxae

deditos aut morte aut servitio puniunt.

Cruentae victoriae non piget modo eos, sed pudet quoque, reputantes inscitiam esse quamlibet pretiosas merces nimio emisse,¹⁸² arte doloque victos, oppressos hostes impendio gloriantur, triumphumque ob eam rem publicitus agunt et velut restrenue gesta tropaeum erigunt. Tunc enim demum viriliter sese iactant et cum virtute gessisse quoties ita vicerint quomodo nullum animal praeter hominem potuit, id est ingenii viribus. Nam corporis inquirunt ursi, leones, apri, lupi, canes, ceteraque beluae dimicant, quarum ut pleraeque nos robore ac ferocia vincunt, ita cunctae ingenio et ratione superantur.

Hoc unum illi in bello spectant, uti id obtineant, quod si fuissent ante consecuti, bellum non fuerant illaturi. Aut si id res vetet, tam severam ab his vindictam expetunt, quibus factum imputant, ut idem auros in posterum terror absterreat. Hos propositi sui scopos destinant, quos mature petunt, at ita tamen, uti prior vitandi periculi cura, quam laudis aut famae consequendae sit.

Itaque protinus indicto bello, schedulas ipsorum publico signo roboratas, locis maxime conspicuis hosticae terrae, clam uno tempore multas appendi procurant, quibus ingentia pollicentur praemia, si quis principem adversarium sustulerit, deinde minora quamquam illa quoque egregia decernunt pro singulis eorum capitibus quorum nomina in iisdem litteris proscribunt, hi sunt quos secundum principem ipsum, auctores initi adversus se consilii ducunt. Quicquid percussori praefiniunt hoc geminant ei qui vivum e proscriptis aliquem ad se perduxerit, quum ipsos quoque proscriptos praemiis eisdem addita etiam impunitate contra socios invitant. Itaque fit celeriter, ut et ceteros mortales suspectos habeant, et sibi invicem ipsi, neque fidentes satis, neque fidi sint, maximoque in metu et non minore periculo versentur. Nam saepenumero constat evenisse, uti

bona pars eorum et princeps in primis ipse ab his proderentur, in quibus maximam spem reposuerunt. Tam facile quodvis in facinus impellunt munera, quibus illi nullum exhibent modum. Sed memores in quantum discrimen hortantur, operam dant, uti periculi magnitudo beneficiorum mole compensetur. Eoque non immensam modo auri vim, sed praedia quoque magni reditus in locis apud amicos tutissimis, propria ac perpetua pollicentur, et summa cum fide praestant.

Hunc licitandi mercandique hostis morem, apud alios improbatum, velut animi degeneris crudele facinus illi magnae sibi laudi ducunt, tamquam prudentes, qui maximis hoc pacto bellis, sine ullo prorsus praelio defungantur, humanique ac misericordes etiam, qui paucorum nece noxiorum, numerosas innocentium vitas redimant, qui pugnando fuerint occubaturi. Partim e suis, partim ex hostibus, quorum turbam, vulgusque non minus ferme quam suos miserantur, gnari non sua sponte eos bellum capessere, sed principum ad id furis agi.

Si res hoc pacto non procedat, dissidiorum semina iaciunt aluntque fratre principis, aut aliquo e nobilibus in spem potiundi regni perducto. Si factiones internae languerint, finitimas hostibus gentes excitant, committuntque, eruto vetusto quoque iam titulo, quales numquam regibus desunt,

suas ad bellum opes polliciti, pecuniam affluenter suggerunt. Cives parcissime, quos tam unice habent caros, tantique sese mutuo faciunt ut neminem sint e suis cum adverso principe libenter commutaturi. At aurum, argentumque quoniam unum hunc in usum omne servant, haud gravatim erogant, utpote non minus commode victuri, etiam si universum impenderent. Quin praeter domesticas divitias est illis foris quoque infinitus thesaurus, quo plurimae gentes, uti ante dixi, in ipsorum aere sunt. Ita milites undique conductos ad bellum mittunt praesertim ex Zapoletis.¹⁸³

¹⁸² Magno empta victoria

¹⁸³ Gens haud ita dissilimis Helvetiis

Hic populus quingentis passuum milibus ab Utopia distat orientem solem versus; horridus, agrestis, ferox, silvas montesque asperos, quibus sunt in-nutriti, praeferunt. Dura gens, aestus, frigoris, et la-boris patiens, deliciarum expertus omnium, neque agri-culturae studens, et cum aedificiorum tum vestitus indiligens, pecorum dumtaxat curam habent. Magna ex parte venatu et raptu vivunt. Ad solum bellum nati, cuius gerendi facultatem studiose quaerunt, repertam cupide amplectuntur, et magno numero egressi, cuius requirenti milites vili semet offerunt. Hanc unam vitae artem noverunt, qua mors quaeritur,

sub quibus merent, acriter pro his et incorrupta fide dimicant. Verum in nullum certum diem sese obstringunt, sed ea lege in partes veniunt, ut postero die vel ab hostibus oblato maiore stipendio sint staturi, eisdem perendie rursus invitati plusculo remigrant. Rarum oritur bellum in quo non bona pars illorum in utroque sint exercitu. Itaque accidit cottidie, ut sanguinis necessitudine coniuncti, qui et iisdem in partibus conducti familiarissime semet invicem utebantur, paulo post in contrarias distracti copias, hostiliter concurrant. Et infestis animis, obliti generis, immemores amicitiae, mutuo sese confodiant, nulla alia causa in mutuam incitati perniciem, quam quod a diversis principibus exigua pecuniola conducti, cuius tam exactam habent rationem, ut ad diurnum stipendium unius accessione assis facile ad commutandas partes impellantur. Ita celeriter imbiberunt avaritiam, quae tamen nulli est eis usui. Nam quae sanguine quaerunt, protinus per luxum, et eum tamen miserum consumunt.

Hic populus Utopiensibus adversus quosvis mortales militat, quod tanti ab his eorum conducatur opera quanti nusquam alibi. Utopienses siquidem ut bonos quaerunt quibus utantur ita hos quoque homines pessimos quibus abutantur. Quos quum usus postulat, magnis impulsos pollicitationibus, maximis obiciunt periculis, unde plerumque magna pars nunquam ad exigenda promissa revertitur, superstitionibus, quae sunt polliciti bona fide, persolvunt, quo ad similes ausus incenduntur. Neque enim pensi quicquam habent, quam multos ex eis perdant. Rati de genere humano maximam merituos gratiam se,

si tota illa colluvie populi tam tetri, ac nefarii orbem terrarum purgare possent.

Secundum hos eorum copiis utuntur, pro quibus arma capiunt, deinde auxiliaribus ceterorum amicorum turmis. Postremo suos cives adiungunt, e quibus aliquem virtutis probatae virum, totius exercitus summae praeficiunt. Huic duos ita substituunt, uti eo incolumi, ambo privati sint, capto aut interempto, alter e duobus velut hereditate succedat, eique ex eventu tertius. Ne (ut sunt bellorum sortes variae) periclitante duce totus perturbetur exercitus.

E quaque civitate delectus exercetur ex his, qui sponte nomen profitentur. Neque enim invitus quisquam foras in militiam truditur, quod persuasum habeant si quis sit natura timidior, non ipsum modo nihil facturum strenue, sed metum etiam comitibus incussurum. Ceterum si quod bellum ingruat in patriam, ignavos huiusmodi, modo valeant corpore, in naves mixtos melioribus collocant; aut in moenibus sparsim disponunt, unde non sit refugiendi locus. Ita suorum pudor, hostis in manibus, atque adempta fugae spes, timorem obruunt, et saepe extrema necessitas in virtutem vertitur.

At sicuti ad externum bellum ex ipsis nemo protrahitur nolens, ita feminas volentes in militiam comitari maritos, adeo non prohibent, ut exhortentur etiam, et laudibus incitent, profectas cum suo quamque viro, pariter in acie constituunt. Tum sui quemque liberi affines cognati circumstant, ut hi de proximo sint mutuo sibi subsidio, quos maxime ad ferendas invicem suppetias natura stimulat. In maximo probro est coniunx absque coniuge redux, aut amisso parente reversus filius. Quo fit uti si ad ipsorum manus ventum sit modo perstent hostes, longo et lugubri proelio ad internecionem usque decernatur.

Nempe ut omnibus curant modis ne ipsis dimicare necesse sit, modo bello possint vicaria conductiorum manu defungi, ita quum vitari non potest quin ipsi ineam pugnā, tam intrepide capessunt, quam quoad licuit prudenter detrectabant,

nec tam primo ferociunt impetu quam mora sensim et duratione invalescunt, tam offirmatis animis ut interimi citius quam averti queant; quippe victus illa securitas quae cuique domi est, ademptaque de posteris anxia cogitandi cura (Nam haec sollicitudo generosos ubique spiritus frangit) sublimem illis animum et vinci dedignantem facit. Ad haec militaris disciplinae peritia fiduciam praebet, postremo rectae opiniones (quibus et doctrina et bonis reipublicae institutis imbuti a pueris sunt) virtutem addunt. Qua neque tam vilem habent vitam, ut temere prodigant, neque tam improbe caram, ut quum honestas ponendam suadeat, avare turpiterque retineant.

Dum ubique pugna maxima fervet, lectissimi iuvenes coniurati, devotique, ducem sibi deposcunt adversum,¹⁸⁴ hunc aperte invadunt, hunc ex insidiis adoriuntur, idem eminus idem cominus petitur, longoque ac perpetuo cuneo, summissis assidue in fatigatorum locum recentibus, oppugnatur. Raroque accidit (ni sibi fuga prospiciat) ut non intereat aut vivus in hostium potestatem veniat.

Si ab ipsis victoria sit, haud quaquam caede grassantur, fugatos enim comprehendunt, quam occidunt libentius. Neque umquam ita persequuntur fugientes, ut non unam interim sub signis instructam aciem retineant, adeo nisi ceteris superati partibus, postrema acie sua victoriam adepti sint, elabi potius hostes universos sinant quam insequi fugientes perturbatis suorum ordinibus insuescant. Memores sibi met haud semel usu venisse, ut mole totius exercitus victa profligataque, quum hostes victoria gestientes, hac atque illac abeuntes persequerentur, pauci ipsorum, in subsidiis collocati ad occasiones intenti, dispersos ac palantes illos et praesumpta securitate negligentes derepente adorti, totius eventum proelii mutaverunt. Extortaque e manibus tam certa et indubitata victoria, victi victores invicem vicerunt.

Haud facile dictu est, astutiores instruendis insidiis, an cautiores ad vitandas sient. Fugam parare credas, quum nihil minus in animo habent, contra quum id consilii capiunt, nihil minus cogitare putes. Nam si nimium sese sentiunt, aut numero, aut loco premi, tunc aut noctu, agmine silente, castra movent, aut aliquo stratagemate eludunt, aut interdiu ita sensim sese referunt, tali servato ordine, ut non minus periculi sit cedentes quam instantes adoriri. Castra diligentissime communiunt fossa praealta lataque, terra quae egeritur introrsum reiecta, nec in eam rem opera mediastinorum utuntur, ipsorum manibus militum res agitur, totusque exercitus in opere est, exceptis qui pro vallo in armis ad subitos casus excubant. Itaque tam multis annitentibus, magna multumque amplexa loci munimenta, omni fide citius perficiunt.

Armis utuntur ad excipiendos ictus, firmis, nec ad motum gestumve quemlibet ineptis, adeo ut ne natando quidem molesta sentiant.¹⁸⁵ Nam armati natant inter militaris disciplinae rudimenta consuescunt. Tela sunt eminus sagittae, quas acerrime simul et certissime iaculantur non pedites modo, sed ex equis etiam, comminus vero non gladii, sed secures vel acie letales vel pondere seu caesim seu punctim feriant. Machinas excogitant solertissime, factas accuratissime caelant ne ante proditae quam res postulet, ludibrio magis quam usui sint, in quibus fabricandis hoc in primis respiciunt, uti vectu faciles et habiles circumactu sint.

Initas cum hostibus indutias tam sancte observant, ut ne lacessiti quidem violent.¹⁸⁶ Hostilem terram non depopulantur, neque segetes exurunt, imo ne hominum equorumve pedibus, conterantur, quantum fieri potest provident, rati in ipsorum usus crescere. Inermem neminem laedunt, nisi idem speculator sit. Deditas urbes tuentur, at nec expugnatas, diripiunt, sed per quos deditio est impedita eos enecant,

¹⁸⁴ Dux potissimum impetendus, quo citius finiatur bellum

¹⁸⁵ Formae armorum

¹⁸⁶ De induciis

ceteris defensoribus in servitum addictis. Imbellem turbam omnem relinquunt intactam. Si quos deditioem suasisse compererint, his e damnatorum bonis aliquam partem impartiunt, reliqua sectione auxiliares donant. Nam ipsorum nemo quicquam de praeda capit.

Ceterum confecto bello, non amicis impensas in quos insumpsere, sed victis imputant,¹⁸⁷ exiguntque eo nomine, partim pecuniam quam in similes bellorum usus reservant, partim praedia quae sint ipsi apud eos perpetua non exigui census. Huiusmodi redditus nunc apud multas gentes habent, qui variis ex causis paulatim nati, supra septingenta ducatorum milia in singulos annos excrevere, in quos e suis civibus aliquos emittunt quaestorum nomine, qui magnifice vivant, personamque magnatum illic prae se ferant, at multum tamen superest quod inferatur aerario, nisi malint eidem genti credere, quod saepe tantisper faciunt, quoad uti necesse sit vixque accidit umquam, ut totam reposcant. Ex his praediis partem assignant illis, qui ipsorum hortatu tale discrimen adeunt quale ante monstravi.

Si quis princeps armis adversus eos sumptis, eorum ditionem paret invadere, magnis ilico viribus extra suos fines occurrunt; nam neque temere in suis terris bellum gerunt, neque ulla necessitas tanta est ut eos cogat aliena auxilia in insulam suam admittere.

DE RELIGIONIBUS UTOPIENSIIUM

Religiones sunt non per insulam modo verum singulas etiam urbes variae; aliis solem, lunam aliis, aliis aliud errantium siderum dei vice venerantibus; sunt quibus homo quispiam, cuius olim aut virtus aut gloria enituit, non pro deo tantum, sed pro summo etiam deo suspicitur. At multo maxima pars, eademque longe prudentior, nihil horum, sed unum quoddam numen putant, incognitum, aeternum, immensum, inexplicabile, quod supra mentis humanae captum sit, per mundum hunc universum,

virtute non mole diffusum. Hunc parentem vocant. Origines, auctus, progressus, vices, finesque rerum omnium, huic acceptos uni referunt, nec divinos honores alii praeterea ulli, applicant.

Quin ceteris quoque omnibus, quamquam diversa credentibus, hoc tamen cum istis convenit, quod esse quidem unum censent summum, cui et universitatis opificium, et providentia debeatur, eumque communiter omnes patria lingua Mythram appellant, sed eo dissentiunt, quod idem alius apud alios habetur. Autumante quoque quicquid id sit, quod ipse summum ducit, eandem illam prorsus esse naturam, cuius unius numini ac maiestati, rerum omnium summa, omnium consensu gentium tribuitur. Ceterum paulatim omnes ab ea superstitionum varietate desciscunt, atque in unam illam coalescunt religionem, quae reliquas ratione videtur antecellere. Neque dubium est quin ceterae iam pridem evanuisent, nisi quicquid improsperum cuiquam inter mutandae religionis consilia fors obiecisset, non id accidisse casu, sed caelitus immissum interpretaretur timor, tamquam numine, cuius relinquebatur cultus, impium contra se propositum vindicante.

At posteaquam acceperunt a nobis Christi nomen, doctrinam, mores, miracula, nec minus mirandam tot martyrum constantiam, quorum sponte fusus sanguis, tam numerosas gentes in suam sectam longe lateque traduxit, non credas quam pronis in eam affectibus etiam ipsi concesserint, sive hoc secretius inspirante Deo, sive quod eadem ei visa est haeresi proxima, quae est apud ipsos potissima, quamquam hoc quoque fuisse non paulum momenti crediderim, quod Christo communem suorum victum audierant placuisse, et apud germanissimos Christianorum conventus adhuc in usu esse.¹⁸⁸ Certe quoquo id momento accidit, haud pauci nostram in religionem coierunt Lymphaeque sacra sunt abluti.

Verum quoniam in nobis quattuor (totidem enim

¹⁸⁷ At hodie Victores maximam partem dependunt

¹⁸⁸ Coenobia

dumtaxat supereramus, nam duo fatis concesserant) nemo id quod doleo, sacerdos erat. Ceteris initiati, ea tamen adhuc sacramenta desiderant, quae apud nos non nisi sacerdotes conferunt, intellegunt tamen, optantque ita ut nihil vehementius. Quin hoc quoque sedulo iam inter se disputant an sine Christiani pontificis missu quisquam e suo numero delectus sacerdotii consequatur characterem. Et electuri, sane videbantur, verum quum ego discederem, nondum elegerant.

Quin hi quoque religioni Christianae, qui non assentiunt, neminem tamen absterrent, nullum oppugnant imbutum. Nisi quod unus e nostro coetu me praesente coercitus est. Is quum recens ablutus, nobis contra suadentibus, de Christi cultu publice maiore studio quam prudentia dissereret, usque adeo coepit incallescere, ut iam non nostra modo sacra ceteris anteferet, sed reliqua protinus universa damnaret. Prophana ipsa, cultores impios ac sacrilegos, aeterno plectendos igni vociferaretur.¹⁸⁹ Talia diu contionantem comprehendunt, ac reum non sprete religionis, sed excitati in populo tumultus agunt, peraguntque, damnatum, exsilio mulctant, siquidem hoc inter antiquissima instituta numerant, ne sua cuiquam religio fraudi sit.

Utopus enim iam inde ab initio, quum accepisset incolas ante suum adventum de religionibus inter se assidue dimicasse, atque animadvertisset eam rem, quod in commune dissidentes, singulae pro patria sectae pugnant, occasionem praestitisse sibi vincendarum omnium, adeptus victoriam in primis sanxit, uti quam cuique religionem libeat sequi liceat, ut vero alios quoque in suam traducat, hactenus niti possit, uti placide, ac modeste suam rationibus astruat, non ut acerbe ceteras destruat, si suadendo non persuadeat,

neque vim ullam adhibeat, et conviciis temperet, petulantius hac de re contententem exsilio aut servitute mulctant.

Haec Utopus instituit non respectu pacis modo quam assiduo certamine, atque inexpiabili odio funditus vidit everti, sed quod arbitratus est, uti sic decerneretur, ipsius etiam religionis interesse, de qua nihil est ausus temere definire, velut incertum habens, an varium ac multiplicem expetens cultum Deus, aliud inspiret alii, certe vi ac minis exigere, ut quod tu verum credis idem omnibus videatur, hoc vero et insolens et ineptum censuit. Tum si maxime una vera sit, ceterae omnes vanae, facile tamen praevitidit (modo cum ratione ac modestia res agatur) futurum denique ut ipsa per se veri vis emergat aliquando atque emineat. Sin armis et tumultu certetur, ut sint pessimi quique maxime pervicaces, optimam ac sanctissimam religionem ob vanissimas inter se superstitiones, ut segetes inter spinas ac frutices obrutum iri. Itaque hanc totam rem in medio posuit, et quid credendum putaret liberum cuique reliquit. Nisi quod sancte ac severe vetuit, ne quis usque adeo ab humanae naturae dignitate degeneret, ut animas quoque interire cum corpore, aut mundum temere ferri, sublata providentia putet.

Atque ideo post hanc vitam supplicia vitiiis decreta, virtuti praemia constituta credunt. Contra sentientem, ne in hominum quidem ducunt numero, ut qui sublimem animae suae naturam, ad pecuni corpusculi vilitatem deiecerit, tantum abest ut inter cives ponant, quorum instituta, moresque (si per metum liceat) omnes, flocci facturus sit. Cui enim dubium esse potest, quin is publicas patriae leges,

¹⁸⁹ Laude trahendi sunt homines ad religionem

aut arte clam eludere, aut vi nitatur infringere, dum suae privatim cupiditati seruiat, cui nullus ultra leges metus, nihil ultra corpus spei superest amplius. Quamobrem sic animato nullus communicatur honos, nullus magistratus committitur, nulli publico muneri praeficitur. Ita passim velut inertis, ac iacentis naturae despicitur. Ceterum nullo afficiunt supplicio, quod persuasum habeant, nulli hoc in manu esse, ut quicquid libet, sentiat; sed nec minis adigunt ullis, animum ut dissimulet suum, nec fucos admittunt, et mendacia, quae velut proxima fraudi, mirum quam habent inuisa. Verum ne pro sua disputet sententia prohibent, atque id dumtaxat apud vulgus. Nam alioquin apud sacerdotes, gravesque viros seorsum, non sinunt modo, sed hortantur quoque, confisi fore, ut ea tandem vesania rationi cedat.

Sunt et alii, nec hi sane pauci, nempe improhibiti, veluti neque ratione penitus pro se carentes, neque mali, qui vitio longe diverso, brutorum quoque aeternas esse animas opinantur.¹⁹⁰ At nostris tamen neque dignitate comparandas, neque ad aequam natas felicitatem.

Hominum enim cuncti fere tam immensam fore beatitudinem pro certo atque explorato habent, ut morbum lamententur omnium, mortem vero nullius, nisi quem vident anxie e vita, invitumque divelli. Nempe hoc pro pessimo habent augurio, tamquam anima exspes ac male conscia, occulto quopiam imminenti poenae praesagio, reformidet exitum. Ad hoc haudquaquam gratum Deo eius putant adventum fore qui quum sit accersitus non accurrit libens, sed invitus ac detrectans pertrahitur. Hoc igitur mortis genus, qui intuentur horrent, itaque defunctos, maesti ac silentes efferunt, precatique propitium manibus Deum, uti eorum clementer infirmitatibus ignoscat, terra cadaver obruunt. Contra, quicumque alacriter ac pleni bona spe decesserint, hos nemo luget, sed cantu prosecuti funus, animas Deo, magno commendantes affectu,

corpora tandem reverenter magis quam dolenter concremant, columnamque loco insculptis defuncti titulis erigunt. Domum reversi, mores, actaque eius recensent, nec ulla vitae pars, aut saepius, aut libentius, quam laetus tractatur interitus.

Hanc probitatis memoriam, et vivis efficacissima rentur incitamenta virtutum, et gratissimum defunctis cultum putant, quos interesse quoque de se sermonibus opinantur, quamquam (ut est hebes mortalium acies) invisibiles. Nam neque feliciū sorti conveniat, libertate carere migrandi quo velint, et ingratorum fuerit prorsus abiecissee desiderium amicos invisendi suos, quibus eos dum viverent, mutuus amor, caritasque devinxerat, quam bonis viris, ut cetera bona, auctam post fata potius, quam imminutam coniectant. Mortuos ergo versari inter viventes credunt, dictorum factorumque spectatores, eoque res agendas fidentius aggrediuntur, talibus velut freti praesidibus, et ab inhonesto secreto deterret eos, credita maiorum praesentia.

Auguria, ceterasque superstitionis vanae divinationes, quarum apud alias gentes magna est observatio, neglegunt prorsus, atque irrident. Miracula vero, quae nullo naturae proveniunt adminiculo, velut praesentis opera, testesque numinis venerantur. Quaelia et ibi frequenter exstare ferunt, et magnis interdum ac dubiis in rebus publica supplicatione certa cum fiducia procurant impetrantque.

Gratum Deo cultum putant naturae contemplationem, laudemque ab ea. Sunt tamen, hique haud sane pauci, qui religione ducti, litteras neglegunt, nulli rerum cognitioni student, neque otio prorsus ulli vacant, negotiis tantum, bonisque in ceteris officii statuunt, futuram post fata felicitatem promereri.¹⁹¹ Itaque alii aegrotis inserviunt, alii vias reficiunt, purgant

¹⁹⁰ Mira opinio de animabus brutorum

¹⁹¹ Vita activa

fossas, pontes reparant, caespites, arenam, lapides efodiunt, arbores demoliuntur ac dissecant, bigisque ligna, fruges, item alia in urbes important, nec in publicum modo, sed privatim quoque ministros, ac plus quam servos agunt. Nam quicquid usquam operis est asperum, difficile, sordidum, a quo plerosque labor, fastidium, desperatio deterreat, hoc illi sibi totum libentes, hilaresque desumunt, ceteris otium procurant, ipsi perpetuo in opere ac labore versantur, nec imputant tamen, nec aliorum sugillant vitam, nec suam efferunt. Hi quo magis sese servos exhibent, eo maiore apud omnes in honore sunt.

Eorum tamen haereses duae sunt, Altera caelibum, qui non Venere modo in totum abstinent, sed carni esu quoque, quidam animalium etiam omnium, reiectisque penitus tamquam noxiis vitae praesentis voluptatibus, futurae dumtaxat, per vigiliis ac sudores inhiant, eius propediem obtinendae spe. Alacres interim, vegetique. Altera laboris haud minus appetens, coniugium praefert, ut cuius nec aspernantur solatium, et opus, naturae debere se, et patriae liberos putant. Nullam voluptatem refugiant, quae nihil eos ab labore demoretur. Carnes quadrupedum vel eo nomine diligunt, quod tali cibo se validiores ad opus quodque censeant. Hos Utopiani prudentiores, at illos sanctiores reputant. Quos quod caelibatum anteferunt matrimonio, asperamque vitam placidae anteponunt, si rationibus niterentur irriderent, nunc vero quum se fateantur religione duci suspiciunt ac reverentur. Nihil enim sollicitius observant, quam ne temere quicquam ulla de religione pronuntient. Huiusmodi ergo sunt, quos illi peculiari nomine sua lingua Buthrescas vocant, quod verbum latine religiosos licet interpretari.

Sacerdotes habent eximia sanctitate, eoque admodum paucos. Neque enim plus quam tredecim in singulis habent urbibus pari templorum numero, nisi quum itur ad bellum. Tunc enim septem ex illis cum exercitu

profectis totidem sufficiuntur interim, sed illi reversi, suum quisque locum recuperat, qui supersunt, hi quoque decedentibus illis ordine succedant, comites interea sunt Pontificis. Nam unus reliquis praeficitur. Eliguntur a populo, idque ceterorum ritu magistratum, occultis, ad studia vitanda, suffragiis. Electi a suo collegio consecrantur.

Hi rebus divinis praesunt, religiones curant, ac morum veluti censores sunt, magnoque pudori ducitur ab his quemquam tamquam vitae parum probatae accersi, compellarive. Ceterum ut hortari atque admonere illorum est, ita coercere atque in facinorosos animadvertere principis, atque aliorum est magistratum, nisi quod sacris interdicit, quos improbe malos comperiunt. Nec ullum fere supplicium est quod horreant magis. Nam et summa percelluntur infamia, et occulto religionis metu lacerantur, ne corporibus quidem diu futuris in tuto, quippe ni properam paenitentiam sacerdotibus approbent, comprehensi impietatis poenam Senatui persolvunt.

Pueritia iuventusque ab illis eruditur, nec prior litterarum cura, quam morum ac virtutis habetur, namque summam adhibent industriam, ut bonas protinus opiniones, et conservandae ipsorum reipublicae utiles, teneris adhuc, et sequacibus puerorum animis instillent, quae ubi pueris penitus insederint, viros per totam vitam comitantur, magnamque ad tuendum publicae rei statum (qui non nisi vitis dilabatur, quae ex perversis nascuntur opinionibus) afferunt utilitatem.

Sacerdotibus (ni feminae sint.¹⁹² Nam neque ille sexus excluditur, sed rarius, et non nisi vidua, natuque grandis eligitur) uxores sunt popularium selectissimae.

Neque enim ulli apud Utopienses magistratui maior habetur honos usque adeo, ut si quid etiam flagitii admiserint, nulli publico iudicio subsint, Deo tantum, ac sibi relinquuntur. Neque enim

¹⁹² Feminae sacerdotes

fas putant illum, quantumvis scelestum, mortali manu contingere, qui Deo tam singulari modo velut anathema dedicatus est.¹⁹³ Qui mos illis facilior est observatu, quod sacerdotes et tam pauci et tanta cum cura deliguntur.¹⁹⁴ Nam neque temere accidit, ut qui ex bonis optimus ad tantam dignitatem, solius respectu virtutis evehitur, in corruptelam et vitium degeneret, et si iam maxime contingeret, ut est mortalium natura mutabilis, tamen qua sunt paucitate, nec ulla praeter honorem potestate praediti, ad publicam certe perniciem nihil magni ab his momenti pertimescendum sit. Quos ideo tam raros atque infrequentes habent, ne dignitas ordinis, quem nunc tanta veneratione prosequuntur, communicato cum multis honore vilesceret, praesertim quum difficile putent frequentes invenire tam bonos, ut ei sint dignitati pares, ad quam gerendam non sufficit mediocribus esse virtutibus.

Nec eorum aestimatio apud suos magis, quam apud exteris etiam gentes habetur, quod inde facile patet, unde etiam natum puto. Nempe decernentibus proelio copiis, seorsum illi non admodum procul considunt in genibus, sacras induiti vestes, tensis ad caelum palmis, primum omnium pacem, proxime, suis victoriam, sed neutri cruentam parti compreantur, vincentibus suis decurrunt in aciem, saevientesque in profligatos inhihent, vidisse tantum atque appellasse praesentes ad vitam satis, diffluentium contactus vestium, reliquas quoque fortunas ab omni bellorum iniuria defendit.¹⁹⁵ Qua ex re apud omnes undique gentes tanta illis veneratio, tantum verae maiestatis, accessit, ut saepe ab hostibus non minus salutis ad cives reportarint quam ab ipsis ad hostes attulissent. Siquidem aliquando constat, inclinata suorum acie, desperatis rebus, quum ipsi in fugam verterentur, hostes

in caedem ac praedam ruerent, interventu sacerdotum interpellatam stragem, ac diremptis invicem copiis, pacem aequis condicionibus esse compositam atque constitutam. Neque enim umquam fuit ulla gens tam fera, crudelis ac barbara, apud quos ipsorum corpus non sacrosanctum, atque inviolabile sit habitum.

Festos celebrant initialem atque ultimum cuiusque mensis diem, et anni item, quem in menses partiuntur, circuitu lunae finitos, ut solis ambitus annum circinat.¹⁹⁶ Primos quoque dies Cynemernos, postremos ipsorum lingua Trapemernos appellant, quae vocabula perinde sonant, ac si primifesti et finifesti vocentur. Delubra visuntur egregia, utpote non operosa modo, sed quod erat in tanta ipsorum paucitate necessarium, immensi etiam populi capacia.¹⁹⁷ Sunt tamen omnia subobscura, nec id aedificandi inscitia factum, sed consilio sacerdotum ferunt, quod immodicam lucem cogitationes dispergere, partiore ac velut dubia colligi animos, et intendi religionem putant.

Quae quoniam non est ibi apud omnes eadem, et universae tamen eius formae quamquam variae ac multiplices, in divinae naturae cultum velut in unum finem diversa via commigrant. Idcirco nihil in templis visitur, auditurve, quod non quadrare ad cunctas in commune videatur. Si quod proprium sit cuiusquam sectae sacrum, id intra domesticos quisque parietes curat; publica tali peragunt ordine, qui nulli prorsus ex privatis deroget. Itaque nulla deorum effigies in templo conspicitur, quo liberum cuique sit, qua forma deum velit e summa religione concipere. Nullum peculiare dei nomen invocant, sed Mythrae dumtaxat, quo vocabulo cuncti in unam divinae maiestatis naturam, quaecumque sit illa, conspirant, nullae concipiuntur preces, quas non pronuntiare quisvis inoffensa sua secta possit.

Ad templum ergo in finifestis diebus vespere conveniunt, adhuc ieiuni, acturi deo de anno,

¹⁹³ Excommunicatio

¹⁹⁴ At apud nos quanta turba est

¹⁹⁵ O sacerdotes nostris longe sanctiores

¹⁹⁶ Festorum dierum apud Utopienses observatio

¹⁹⁷ Tempora cuiusmodi

menseve cuius id festum postremus dies est, prospere acto gratias, postero die, nam is primifestus est, mane ad templa confluitur, ut insequentis anni, mensisve, quem ab illo auspicatori festo sint, faustum felicemque successum comprecantur. At in finifestis antea quam templum petunt uxores, domi ad virorum pedes, liberi ad parentum provoluti, peccasse fatentur sese aut admissio aliquo, aut officio indiligenter obito, veniamque errati precantur.¹⁹⁸ Ita si qua se nubecula domesticae simultatis offuderat, tali satisfactione discutitur, uti animo puro ac sereno sacrificiis intersint. Nam interesse turbido, religio est. Eoque odii, iraeve in quenquam sibi conscii, nisi reconciliati ac defaecatis affectibus ad sacrificia non ingerunt sese, vindictae celeris, magnaevae metu.¹⁹⁹

Eo quum veniunt, viri in dextram delubri partem, feminae seorsum in sinistram commeant. Tum ita se collocant, ut cuiusque domus masculi ante patremfamilias considereant, feminarum materfamilias agmen claudat. Ita prospicitur, uti omnes omnium gestus foris ab his observentur, quorum auctoritate domi ac disciplina reguntur, quin hoc quoque sedulo cavent, uti iunior ibi passim cum seniore copuletur, ne pueri pueris crediti, id temporis puerilibus transigant ineptiis, in quo deberent maxime religiosum erga superiores metum, maximum, ac prope unicum virtutibus incitamentum concipere.

Nullum animal in sacrificiis mactant, nec sanguine rentur, ac caedibus divinam gaudere clementiam, qui vitam animantibus ideo est elargitus, ut viverent. Tus incendunt et alia item odoramenta, ad haec cereos numerosos praefereunt, non quod haec nesciant nihil ad divinam conferre

naturam, quippe ut nec ipsas hominum preces, sed et innoxium colendi genus placet, et his odoribus luminibusque, ac ceteris etiam caerimoniis nescio quomodo sese sentiunt homines erigi, atque in dei cultum animo alacriore consurgere.

Candidis in templo vestibibus amicitur populus, sacerdos versicolores induitur, et opere et forma mirabiles materia non perinde pretiosa. Neque enim auro intextae. Aut raris coagmentatae lapidibus, sed diversis avium plumis, tam scite, tantoque artificio laboratae sunt, ut operis pretium nullius aestimatio materiae fuerit aequatura. Ad hoc in illis volucrum pennis, plumisque, et certis earum ordinibus, quibus in sacerdotis veste discriminantur, arcana quaedam dicunt contineri mysteria, quorum interpretatione cognita (quae per sacrificos diligenter traditur) divinorum in se beneficiorum, suaeque vicissim pietatis in deum, ac mutui quoque inter se officii admoneantur.

Quum primum sacerdos ita ornatus ex adyto sese offert, cuncti protinus in terram venerabundi procumbunt, tam alto ab omni parte silentio, ut ipsa rei facies, terrorem quendam velut praesentis cuiuspian numinis incutiat. Tellure paulum morati, dato ab sacerdote signo, erigunt sese. Tum laudes deo canunt, quas musicis instrumentis interstingunt, aliis magna ex parte formis, quam quae nostro visuntur orbe.²⁰⁰ Ex illis pleraque sicuti quae nobis in usu sunt, multum suavitate vincunt. Ita quaedam nostris ne conferenda quidem sint. Verum una in re haud dubie longo nos intervallo praecellunt, quod omnis eorum musica, sive quae personatur organis, sive quam voce modulatur humana, ita naturales affectus imitatur et exprimit, ita sonus accommodatur ad rem, seu deprecantis oratio sit, seu laeta, placabilis, turbida, lugubris, irata, ita rei sensum quendam melodiae forma repraesentat, ut animos auditorum mirum in modum afficiat, penetret, incendat. Sollemnes ad ultimum conceptis verbis preces, sacerdos pariter populusque percensent,

¹⁹⁸ Confessio Utopiensium

¹⁹⁹ At apud nos qui sunt inquinatissimi, aris proximi esse contendunt

²⁰⁰ Musica Utopiensium

ita compositas, ut quae simul cuncti recitant, privatim quisque ad semet referat.

In his deum et creationis, et gubernationis, et ceterorum praeterea bonorum omnium, quilibet recognoscit auctorem, tot ob recepta beneficia gratias agit. Nominatim vero quod deo propitio in eam rempublicam inciderit quae sit felicissima, eam religionem sortitus sit, quam speret esse verissimam. Qua in re, si quid erret, aut si quid sit alterutra melius, et quod deus magis approbet, orare se eius bonitas efficiat, hoc ut ipse cognoscat. Paratum enim sequi se quaqua versus ab eo ducatur, sin et haec Reipublicae forma sit optima, et sua religio rectissima, tum uti et ipsi constantiam tribuat, et ceteros mortales omnes ad eadem instituta vivendi, in eandem de deo opinionem perducatur, nisi inscrutabilem eius voluntatem etiam sit, quod in hac religionum varietate delectet.

Denique precatur, ut facile defunctum exitu ad se recipiat, quam cito, serove praefinire quidem non audere se. Quamquam quod inoffensa eius maiestate fiat, multo magis ipsi futurum cordi sit, difficillima morte obita, ad deum pervadere, quam ab eo diutius, prosperrimo vitae cursu distineri. Hac prece dicta rursus in terram proni, pauloque post erecti, discedunt pransum, et quod superest diei, ludis et exercitio militaris disciplinae percurrunt.

Descripsi vobis quam potui verissime eius formam Reipublicae quam ego certe non optimam tantum, sed solam etiam censeo, quae sibi suo iure possit Reipublicae vendicare vocabulum. Siquidem alibi, de publico loquentes ubique commodo, privatim curant. Hic ubi nihil privati est, serio publicum negotium agunt, certe utrobique merito. Nam alibi, quotus quisque est qui nesciat, nisi quid seorsum prospiciat sibi, quantumvis florente Republica semet tamen fame periturum, eoque necessitas urget, ut sui potius, quam populi id est aliorum habendam sibi rationem censeat. Contra hic, ubi omnia omnium

sunt nemo dubitat (curetur modo, ut plena sint horrea publica) nihil quicquam privati cuiquam defuturum. Neque enim maligna rerum distributio est, neque inops, neque mendicus ibi quisquam. Et quum nemo quicquam habeat, omnes tamen divites sunt.

Nam quid ditius esse potest, quam adempta prorsus omni sollicitudine, laeto ac tranquillo animo vivere! Non de suo victu trepidum, non uxoris querula flagitatione vexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filiae dote anxium, sed de suo, suorumque omnium, uxoris, filiorum, nepotum, pronepotum, abnepotum, et quam longam posterorum seriem suorum, generosi praesumunt, victu esse, ac felicitate securum. Quid quod nihilo minus his prospicitur, qui nunc impotes olim laboraverunt, quam his qui nunc laborant.

Hic aliquis velim cum hac aequitate audeat aliarum iustitiam gentium comparare, apud quas dispeream, si ullum prorsus comperio, iustitiae, aequitatisque vestigium. Nam quae haec iustitia est, ut nobilis quispiam, aut aurifex, aut faenerator, aut denique alius quisquam eorum, qui aut omnino nihil agunt, aut id quod agunt, eius generis est, ut non sit Reipublicae magnopere necessarium, lautam ac splendidam vitam, vel ex otio, vel supervacuo negotio consequatur, quum interim mediastinus, auriga, faber, agricola, tanto, tamque assiduo labore, quam vix iumenta sustineant, tam necessario, ut sine eo ne unum quidem annum possit ulla durare Respublica victum tamen adeo malignum parant, vitam adeo miseram ducunt, ut longe potior videri possit condicio iumentorum, quibus nec tam perpetuus labor, nec victus multo deterior est, et ipsis etiam suavior, nec ullus interim de futuro timor. At hos et labor sterilis, atque infructuosus, in praesenti stimulat, et inopis recordatio senectutis occidit, quippe quibus parcius est diurna merces, quam ut eidem possit diei sufficere, tantum abest ut excrescat, et supersit aliquid quod cottidie queat in senectutis usum poni.

Annon haec iniqua est et ingrata respublica, quae generosis ut vocant et aurificibus, et id genus reliquis, aut otiosis, aut tantum adulatoribus, et inanium voluptatum artificibus, tanta munera prodigit. Agricolis contra, carbonariis, mediastinis, aurigis et fabris, sine quibus nulla omnino Respublica esset, nihil benigne prospicit. Sed eorum florentis aetatis abusa laboribus, annis tandem ac morbo graves, omnium rerum indigos, tot vigiliarum immemor, tot ac tantorum oblita beneficiorum miserrima morte respensat ingratisissima. Quid quod ex diurno pauperum demenso divites cottidie aliquid, non modo privata fraude, sed publicis etiam legibus abradunt, ita quod ante videbatur iniustum, optime de Republica meritis pessimam referre gratiam, hoc isti depravatam etiam fecerunt, tum provulgata lege iustitiam.²⁰¹ Itaque omnes has quae hodie usquam florent Respublicas animo intuenti ac versanti mihi, nihil sic me amet Deus, occurrit aliud quam quaedam conspiratio divitum, de suis commodis Reipublicae nomine, tituloque tractantium. Comminiscunturque et excogitant omnes modos atque artes quibus, quae malis artibus ipsi congesserunt, ea primum ut absque perdendi metu retineant, post hoc ut pauperum omnium opera, ac laboribus quam minimo sibi redimant, eisque abutantur. Haec machinamenta, ubi semel divites publico nomine hoc est etiam pauperum, decreverunt observari, iam leges fiunt.

At homines deterrimi cum inexplebili cupiditate, quae fuerant omnibus suffectura, ea omnia inter se partiverint, quam longe tamen ab Utopiensium Reipublicae felicitate absunt! E qua cum ipso usu sublata penitus omni aviditate pecuniae, quanta moles molestiarum recisa, quanta scelerum seges radicitus evulsa est! Quis enim nescit fraudes, furta, rapinas, rixas, tumultus, iurgia, seditiones, caedes, proditones, veneficia, cottidianis vindicata potius quam refrenata suppliciiis, interempta pecunia comori,

ad haec metum sollicitudinem, curas, labores, vigiliis, eodem momento quo pecunia perituras. Quin paupertas ipsa, quae sola pecuniis visa est indigere, pecunia prorsus undique sublata, protinus etiam ipsa decresceret.

Id quo fiat illustrius, revolve in animo tecum annum aliquem sterilem atque infecundum, in quo multa hominum milia, fames abstulerit, contendo plane in fine illius penuriae excussis divitum horreis, tantum frugum potuisse reperiri, quantum si fuisset inter eos distributum, quos macies ac tabes absumpsit illam caeli, solique parcitatem, nemo omnino sensisset. Tam facile victus parari posset, nisi beata illa pecunia, quae praeclare scilicet inventa est, ut aditus ad victum per eam patesceret, sola nobis ad victum viam intercluderet. Sentiunt ista, non dubito, etiam divites, nec ignorant quanto potior esset illa condicio nulla re necessaria carere, quam multis abundare superfluis, tam numerosis eripi malis, quam magnis obsideri divitiis. Neque mihi quidem dubitare subit, quin vel sui cuiusque commodi ratio, vel Christi servatoris auctoritas (qui neque pro tanta sapientia potuit ignorare quid optimum esset, neque qua erat bonitate id consulere, quod non optimum sciret) totum orbem facile in huius Reipublicae leges iam dudum traxisset, nisi una tantum belua, omnium princeps parensque pestium superbia, reluctaretur.

Haec non suis commodis prosperitatem, sed ex alienis metitur incommodis.²⁰² Haec ne Dea quidem fieri vellet, nullis relictis miseris quibus imperare atque insultare possit. Quorum miseriis praefulgeat ipsius comparata felicitas, quorum suis explicatis opibus, angat atque incendat inopiam. Haec averni serpens mortalium pererrans pectora, ne meliorem vitae capessant viam, velut remora retrahit ac remoratur.

Quae quoniam pressius hominibus infixata est, quam ut facile possit evelli, hanc Reipublicae formam, quam omnibus libenter optarim, Utopiensibus saltem contigisse gaudeo, qui ea vitae sunt instituta secuti,

²⁰¹ Haec annota lector

²⁰² Mire dictum

quibus Reipublicae fundamenta iecerunt non modo felicissime, verum etiam quantum humana praesagiri coniectura contigit, aeternum duratura. Exstirpatis enim domi cum ceteris vitiis ambitionis, et factionum radicibus, nihil impendet periculi, ne domestico dissidio laboretur, quae res una multarum urbium egregie munitas opes pessum dedit. At salva domi concordia, et salubribus institutis, non omnium finitimorum invidia principum (quae saepius id iam olim semper reverberata tentavit) concutere illud imperium, aut commovere queat.

Haec ubi Raphael recensuit, quamquam haud pauca mihi succurrebant, quae in eius populi moribus, legibusque perquam absurde videbantur instituta, non solum de belli gerendi ratione, et rebus divinis, ac religione, aliisque insuper eorum institutis, sed in eo quoque ipso maxime, quod maximum totius institutionis fundamentum est vita scilicet, victuque communi, sine ullo pecuniae commercio, qua una re funditus evertitur omnis nobilitas, magnificentia, splendor, maiestas, vera ut publica est opinio decora atque ornamenta Reipublicae tamen quoniam defesum narrando sciebam,

neque mihi satis exploratum erat, possetne ferre, ut contra suam sententiam sentiretur, praesertim quod recordabar, eo nomine quosdam ab illo reprehensos, quasi vererentur, ne non satis putarentur sapere, nisi aliquid invenirent, in quo vellicare aliorum inventa possent, idcirco et illorum institutione, et ipsius oratione laudata, manu apprehendens intro cenatum duco, praefatus tamen aliud nobis tempus, eisdem de rebus altius cogitandi, atque uberius cum eo conferendi fore, quod utinam aliquando contingeret.

Interea quemadmodum haud possum omnibus assentiri quae dicta sunt, alioqui ab homine citra controversiam eruditissimo simul et rerum humanarum peritissimo, ita facile confiteor permulta esse in Utopiensium republica, quae in nostris civitatibus optarim verius, quam sperarim.

SECUNDI LIBRI FINIS

SERMONIS POMERIDIANI
 RAPHAELIS HYTHLODAEI,
 DE LEGIBUS ET INSTITUTIS
 UTOPIENSIS INSULAE,
 PAUCIS ADHUC COGNITAE,
 PER CLARISSIMUM ET ERUDITISSIMUM
 VIRUM D. THOMAM MORUM
 CIVEM ET VICECOMITEM LONDINENSEM,
 FINIS

HIERONYMUS
BUSLIDIUS
THOMAE MORO S. D.

Non sat fuit ornatissime More, olim omnem curam, operam, studium, intulisse in rem et commodum singulorum, nisi vel ea (quae tua pietas et liberalitas est) conferres in universum, ratus hoc tuum (qualecumque foret) beneficium, eo maiorem hinc mereri favorem, venari gratiam, aucupari gloriam, quanto illud et latius propagatum, et in plures distributum, pluribus esset profuturum. Quod et si alias semper praestare contenderis, tamen id maxime es nuper mira felicitate assecutus, scilicet pomeridiano illo sermone abs te in litteras relato. Quem de recte et bene constituta (ab omnibus expetenda) Utopiensium Republica edidisti.

In cuius pulcherrimi instituti felici descriptione nihil est, in quo vel summa eruditio, vel absoluta rerum humanarum peritia desiderari possit. Quando ea quidem ambo in illo tanta paritate et aequabili congressu concurrunt, ut neutro alteri herbam porrigente, utrumque aequo Marte de gloria contendat. Tam siquidem multifaria polles doctrina, rursus tam multa, eaque certa rerum peritia, ut prorsus expertus affirmes quicquid scripseris, doctissime scribas, quicquid affirmandum destinaveris. Mira profecto, raraque felicitas, ac plane eo rarior, quo magis ipsa sese invidens plurimis, non praebet nisi raris, maxime eis, qui sicut candore velint, ita eruditione sciant, fide queant, auctoritate possint, tam pie, recte, provide, in commune consulere, sicut tu iam facis probe, qui quod non solum tibi, verum etiam toti te genitum orbi existimas, operae pretium duxeris, hoc tuo pulcherrimo merito, vel totum ipsum orbem demereri,

Quod praestare alia ratione neque rectius, neque melius potuisses, quam ipsis mortalibus ratione polentibus, eam Reipublicae ideam, eam morum formulam, absolutissimumque simulacrum praescribere, quo nullo unquam in orbe visum sit, vel salubrius institutum,

vel magis absolutum, vel quod magis expetendum videatur, utpote multo quidem praestante, atque longo post se intervallo relinquire, tot celebratissimas, tantopere decantatas Lacedaemoniorum, Atheniensium, Romanorum, respublicas. Quae si iisdem essent auspiciis auspicate, iisdem (quibus haec tua Respublica) institutis, legibus, decretis, moribus, moderatae. Profecto hae nondum labefactatae et solo aequatae. Iam proh dolor citra spem omnem instaurationis exstinctae iacerent. Sed contra, incolumes adhuc, beatae, felices, fortunatissimae agerent. Interim rerum dominae, suum late imperium terra marique sortitae.

Quarum quidem rerum publicarum, tu miserandam miseratus sortem, ne aliae itidem (quae hodie rerum potitae summum tenent) parem sustinerent vicem, prospicere voluisti, scilicet hac tua absolutissima republica, quae non tam in condendis legibus, quam vel probatissimis magistratibus formandis, maxime elaboravit. Nec id quidem ab re, quando alioqui sine illis omnes (vel optimae) leges, si Platoni credimus, mortuae censerentur. Praesertim ad quorum magistratuum simulacrum, probitatis specimen, exemplar morum, iustitiae imaginem, totus status, et rectus tenor cuiusvis absolutae Reipublicae sit effingendus. In quo in primis concurrant, prudentia in optimatibus, fortitudo in militibus, temperantia in singulis, iustitia in omnibus.

Quibus quum tua (quam tantopere celebras) respublica sit tam pulcherrime, ut liquet, composita, non mirum si hinc veniat non solum multis timenda, sed et cunctis gentibus veneranda, simul omnibus saeculis praedicanda. Idque eo magis, quod in ea omnis proprietatis contentione sublata, nulli sit quippiam proprii. Ceterum in rem ipsam communem, communia sunt omnibus omnia, adeo ut omnis res, quaevis actio seu publica, seu privata, non ad multorum cupiditatem, non ad paucorum libidinem spectet, sed ad unam iustitiam, aequabilitatem, communionem sustinendam (quantulacumque sit) tota referatur. Quo illa integre relata, omnis materies, fax et fomes, ambitus, luxus, invidentiae, iniuriae facessat necesse est. In quae nonnumquam, aut privata rerum possessio, aut ardens habendi sitis, omniumque miserrima

rerum ambitio, mortales (vel reluctantes) protrudit, maximo suo, idque incomparabili malo. Quando hinc saepenumero dissensiones animorum, motus armorum, et bella plus quam civilia derepente oriantur. Quibus non solum florentissimus status beatissimarum Rerumpublicarum funditus pessum datur, verum illarum olim parta gloria, acti triumphi, clara trophea, totiesque opima spolia, devictis hostibus relata, penitus obliterantur.

Quod si in his haec nostra pagina minorem forte, ac velim, fidem fecerit, certe in promptu aderunt testes ad quos te relegem, locupletissimi, videlicet tot et tantae olim vastatae urbes, dirutae civitates, prostratae Respublicae incensi et consumpti vici, quorum uti hodie vix ulla tantae calamitatis reliquiae, aut vestigia visuntur, ita nec nomina illorum ulla quantumvis vetus, et longe deducta historia, sat probe tenet. Quas quidem insignes clades, vastationes, eversiones, ceterasque belli calamitates, nostrae (si quae sint) Respublicae facile evaserint, modo ad unam Utopiensium reipublicae normam sese ad amussim componentes, ab ea ne transversum quidem, ut aiunt, unguem recedant. Quod sic demum praestantes, tandem re ipsa cumulatissime agnoscent quantum hoc tuum in se collatum beneficium profuerit, maxime quo accedente, didicerint suam Rempublicam salvam incolumem, triumphantem servare. Proinde tantum tibi suo praesentissimo servatori debiturae, quantum is haud iniuria promeretur, qui non tantum aliquem e republica civem, sed vel ipsam totam Rempublicam servavit.

Interea Vale, ac feliciter perge non nihil usque meditari, agere, elaborare, quod in Rempublicam collatum, illi perpetuitatem, tibi immortalitatem addat. Vale doctissime, et idem humanissime More, tuae Britanniae, ac nostri huius orbis decus.

Ex aedibus nostris Mechliniae. M.D.XVI.

GERARDUS NOVIOMAGUS
DE UTOPIA

Dulcia lector amas? sunt hic dulcissima quaeque.
Utile si quaeris, nil legis utilius.
Sive utrumque voles, utroque haec insula abundat,
Quo linguam exornes, quo doceas animum.
Hic fontes aperit, recti pravique disertus
Morus, Londini gloria prima sui.

CORNELIUS GRAPHEUS
AD LECTOREM

Vis nova monstra, novo dudum nunc orbe reperto?
Vivendi varia vis ratione modos?
Vis qui virtutum fontes? Vis unde malorum
Principia? Et quantum rebus inane latet?
Haec lege, quae vario Morus dedit ille colore,
Morus Londinae nobilitatis honos.

IOANNES PALUDANUS CASSILETENSIS
M. PETRO AEGIDIO D. S.

Utopiam Mori tui simulque epigrammata legi nec satis scio maiore ne cum voluptate an admiratione. Felicem Britanniam quae nunc eiusmodi floreat ingeniis ut cum ipsa possint antiquitate certare. Nos stupidos ac plusquam plumbeos: si ne tam vicinis quidem exemplis ad eam laudem capessendam expergefieri possumus. *αἰσχρὸν σιωπᾶν*, inquit Aristoteles, loquente Isocrate. At nobis turpe sit lucris tantum ac voluptatibus vacare. Cum apud ultimos orbis Britannos, favore benignitateque principum sic vigeat eruditio.

Quamquam, haec laus Graecorum et Italicorum paene fuit propria, tamen habet et Hispania veterum aliquot splendida nomina quibus se iactat. Habet Anacharsides suos effera Scythia. Habet suum Dania Saxonem. Habet suum Gallia Budaeum. Tot habet Germania litteris celebres viros, tam multos eosque insignes habet Anglia. Nam quid de ceteris coniec-tandum est, si tantum praestat Morus primum iuvenis, deinde publicis ac domesticis negotiis adeo dis-tractus, postremo quidvis profitens citius quam lit-teras.

Et soli nobis sat beati videmur, si probe pro-spectum sit cuticulae et arcae. Quin ipsi quoque ex-cusso veterno ad hoc pulcherrimum certamen ac-cingimur. In quo nec vinci turpe sit et vincere pul-cherrimum.

Provocant huc tot undique exempla, provocat huc optimus princeps Carolus penes quem nulli rei amplius est praemium: quam eruditae virtuti, provocat huc unicus ille rerum bonarum omnium Maecenas Ioannes Sylvagius Borgondiae Cancellarius.

Maiorem in modum te rogo doctissime Petre Aegidi ut cum primum licebit Utopiam evulgandam cures quod quicquid ad rempublicam bene instituen-dam pertinet, in hac velut in speculo liceat cernere. Utinam fiat ut quemadmodum illi nostram reli-gionem accipere ceperunt: ita nos ab illis adminis-trandae reipublicae rationem mutuemur. Id fortasse facile fieret: si Theologorum aliquot insignes et invicti in eam insulam se conferant: Christi fidem iam suppullulantem provectori, simulque eius gentis mores et instituta ad nos deportaturi.

Multum debet Utopia Hythlodeo per quem innotuit indigna quae nesciretur. Plus eruditissimo Moro, cuius penicillo nobis tam scite depicta est. Porro quod utrique debetur gratiae, eius non minima pars tibi secunda est, qui et illius sermonem, et huius scriptum in lucem emiseris, non mediocri delectamento futurum omnibus, maiori fructui. Si modo diligenter expenderit singula.

Meum animum sic excitavit Utopia, ut iam olim a musis desuetus, denuo musas lacessiverim, quam feliciter, tu iudicabis.

Bene vale Petre Aegidi candidissime, bonorum studiorum et fautor et mysta. Lovanii ex aedibus nostris Calen. Decemb.

Eiusdem Ioannis Paludani rhetoris Lovaniensis
in novam insulam Utopiam carmen

Forteis Roma dedit, dedit et laudata disertos
Graecia, frugales inclyta Sparta dedit.
Massilia integros dedit, at Germania duos.
Comes ac lepidos Attica terra dedit.
Gallia clara pios quondam dedit, Africa cautos.
Munificos olim terra Britannia dedit.
Virtutum et aliis aliarum exempla petuntur
Gentibus, et quod huic desit, huic superat.
Una semel totam summam totius honesti
Insula terrigenis Utopiana dedit.

THOMAS MORUS PETRO AEGIDIO
SUO. S.P.D.

IMPENDIO me, carissime Petre, delectavit hominis illius acutissimi censura quam nosti, qui in Utopiam nostram usus est hoc dilemmate: si res ut vera prodita est, video ibi quaedam subabsurda; sin ficta tum in nonnullis exactum illud Mori iudicium re-qui. Huic ego, mi Petre, viro quisquis is fuit (quem

et doctum suspicor et amicum video) multas magnas habeo gratias. Tantum etenim mihi iudicio hoc suo tam ingenuo quantum nescio an quisquam alius ab edito libello gratificatus est. Nam primum sive mei studio sive ipsius operis illectus, non laboris videtur fuisse pertaesus quo minus totum perlegeret, neque id quidem perfunctorie ac praecipitanter quomodo sacerdotes horarias preces solent (videlicet hi qui solent), sed ita sensim ac sedulo ut interim singula solerter expenderit. Deinde, notatis quibusdam idque etiam parce, declarat cetera se non temere sed iudicio comprobasse. Postremo his ipsis verbis quibus me sugillat, tantum tamen attribuit laudis quantum non hi qui de industria laudavere. Indicat enim facile quam sentiat de me magnifice qui si quid non satis exactum legerit ibi queritur spe se sua destitui, quum mihi interim supra spem accidat si vel e multis aliqua saltem edere non prorsus absurda possim.

Quamquam (ut ipse quoque vicissim non minus ingenue agam cum illo) non video cur sibi tam oculatus et quod Graeci dicunt *ὄζυδερκῆς* videri debeat qui aut subabsurda quaedam in Utopiensium institutis deprehenderit aut me in republica formanda quaedam non satis utiliter excogitasse quasi alibi nihil usquam gentium sit absurdi, aut quisquam umquam philosophorum omnium, rempublicam, principem aut domum denique privatam sic ordinaverit ut nihil instituerit quod praestet immutari. Qua in re (nisi sancta esset apud me praestantissimorum virorum consecrata vetustate memoria) possem profecto e singulis aliqua proferre in quibus damnandis universorum calculos essem haud dubie relaturus.

Iam quum dubitet verane res an commentitia sit, hic vero exactum ipsius iudicium requiro. Neque tamen inficias eo si de republica scribere decrevissem, ac mihi tamen venisset in mentem talis fabula, non fuisse fortassis abhorriturum ab ea fictione qua velut melle circumlitum suaviuscule influeret

in animos verum. At certe sic temperassem tamen, ut si vulgi abuti ignoratione vellem litteratoribus saltem aliqua praefixissem vestigia quibus institutum nostrum facile pervestigarent. Itaque si nihil aliud ac nomina saltem principis, fluminis, urbis, insulae possissem talia, quae peritiores admonere possent, insulam nusquam esse, urbem evanidam, sine aqua fluvium, sine populo esse principem, quod neque factu fuisset difficile et multo fuisset lepidius quam quod ego feci, qui nisi me fides coegisset historiae non sum tam stupidus ut barbaris illis uti nominibus et nihil significantibus, Utopiae, Anydri, Amauroti, Ademi voluissem.

Ceterum, mi Aegidi, quandoquidem aliquos esse video tam cautos ut quae nos homines simplices et creduli Hythlodaeo referente perscripsimus ea homines circumspecti ac sagaces aegre adducuntur ut credant, ne pariter mea fides apud eos cum historiae fide periclitari possit, gaudeo licere mihi pro meo partu dicere, quod Terentiana Mysis ait de Glycerii puero, qui ne suppositicius haberetur, “Diis Pol,” inquit, “Habeo gratias quod pariundo aliquot adfuere liberae.” Etenim hoc mihi quoque accidit perquam commode quod Raphael non mihi modo ac tibi illa sed multis praeterea honestissimis viris atque gravissimis. Nescio an plura adhuc et maiora. Certe neque pauciora narravit neque minora quam nobis.

Quod si ne his quidem increduli isti credant Hythlodaeum adeant ipsum licet. Neque enim adhuc mortuus est. Accepi modo e quibusdam recens e Lusitania venientibus calendis Martiis proximis tam incolumem ac vegetum fuisse hominem quam umquam alias. Exsistentur ergo ab ipso verum, aut quaestionibus, si libet, exsculpant. Modo mihi intelligant operam tantum meam, non alienam etiam fidem esse praestandam.

Vale, mi carissime Petre, cum uxore lepidissima et scita filiola, quibus uxor mea longam praecatur salutem.